MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTO KATEDRA

GINTARAS TREPŠYS
Viešosios teisės studijų programa

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ NUSIKALSTAMĄ BANKROTĄ: TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
prof. dr. Aurelijus Gutauskas

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS 3

1. BANKROTO SAMPRATA 7

1.1. BANKROTO SĄVOKOS APIBRĖŽIMAS 7

1.2. BANKROTO REIKŠMĖ IR PASKIRTIS 9

1.3. BANKROTO INSTITUTAS ISTORINIU ASPEKTU 12

2. NUSIKALSTAMAS BANKROTAS DABARTINĖJE LIETUVOS TEISĖJE 15

2.1. NUSIKALSTAMO BANKROTO SUDĖTIS 15

2.1.1. Objektas 15

2.1.2. Veika 20

2.1.3. Padariniai ir priežastinis ryšys 25

2.1.4. Subjektas 30

2.1.5. Kaltė 32

2.2. NUSIKALSTAMO BANKROTO SANTYKIS SU KITAIS CIVILINĖS IR BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS INSTITUTAIS 33

2.2.1. Tyčinis bankrotas 33

2.2.2. Skolininko nesąžiningumas 38

2.2.3. Kitos nusikalstamos veikos 41

3. NUSIKALSTAMO BANKROTO ATRIBOJIMAS NUO OBJEKTYVIOS VERSLO RIZIKOS 47

IŠVADOS 56

PASIŪLYMAI 58

LITERATŪROS SĄRAŠAS 59

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 69

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA 71

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA 72

PATVIRTINIMAS APIE DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 74

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Įmonių bankrotas – reikšmingas institutas šiuolaikinėje rinkos ekonomikoje, padedantis tiek eliminuoti ekonomiškai nepajėgią įmonę iš ekonominės sistemos[1], tiek apsaugoti nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus, bei jo kreditorių teises ir interesus[2]. Būtent bankroto procesas yra viena iš tiesioginių ekonomikos augimo lėtėjimo, neigiamų ekonominių rodiklių, darbo vietų skaičiaus mažėjimo priežasčių[3], bankrotas užtikrina tikrumą rinkoje, ekonominį stabilumą ir augimą[4].

Laiku iškelta bankroto byla apsaugo kreditorių teisę bent iš dalies kompensuoti dėl prievolės neįvykdymo patirtą žalą iš bankrutuojančios įmonės likusio turto, todėl vienas svarbiausių tokio ekonomiškai nepajėgios įmonės išėjimo iš rinkos pagrindų yra bankrutuojančio ūkio subjekto sąžiningumas, užtikrinantis tiek ir paties skolininko, tiek ir jo kreditorių interesus, taip pat – apsaugantis šalies ūkio sistemos stabilumą bei leidžiantis maksimaliai patenkinti kreditorių reikalavimus.

Nors sąžiningumas ir užtikrina interesų pusiausvyrą, tačiau tikslingo (nesąžiningo) bankroto atvejai yra pakankamai dažnas reiškinys šiuolaikinėje rinkos ekonomikoje, dėl ko bankrutuojanti įmonė tampa nepajėgi net minimaliai patenkinti savo kreditorių reikalavimų. Europos Komisijos Įmonių ir pramonės generalinio direktorato pateiktoje informacijoje teigiama, kad Europos Sąjungos valstybėse tyčiniai bankrotai sudaro 4–6 proc. visų bankrutuojančių įmonių.[5] Lietuvoje 2009 m. užregistruota 16 nusikalstamų veikų dėl nusikalstamo bankroto[6], 2010 ir 2011 m. – po 36 veikas[7], 2012 – 31[8]. Nors iš šių duomenų stebima tokių pareiškimų augimo tendencija, bet, manytina, kad palyginus tokių pareiškimų skaičių su vidutiniu per metus Lietuvoje iškeliamų bankroto bylų skaičiumi – 1401[9], tokių pareiškimų yra pateikiama santykinai mažai, kas greičiausiai yra susiję su nusikalstamo bankroto įrodinėjimo problematika.

---

[1] **Andriulevičiūtė R., Survilaitė R.** Bankroto reglamentavimo dabartis ir ateitis Lietuvoje // Juristas – 2008, Nr. 7–8, p. 17–24.

[2] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu aprobuota Teismų praktikos nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga, Nr. 33 // Biuletenis „Teismų praktika“, 2001 – Nr. 16.

[3] **Andriulevičiūtė R.** *op. cit.*

[4] **UNICITRAL.** Legislative Guide on Insolvency Law. New York: United Nations, 2005. – 400 p. – ISBN 92-1-133736-4.

[5] **Įmonių bankroto valdymo departamentas.** Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga, 2010. www.ukmin.lt/uploads/.../Tyciniai%20bankrotai%20apzvalga.doc [žiūrėta 2014-01-21], 4 p.

[6] *Ibid.*, 7 p.

[7] **Lietuvos statistikos departamentas.** Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla – Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2011. – 58 p. – ISSN 2029-3666, p. 48

[8] **Lietuvos statistikos departamentas.** Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla – Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2012. – 57 p. – ISSN 2029-3666, p. 48

[9] **Įmonių bankroto departamentas.** 2010–2013 m. duomenys. Bankroto ir restruktūrizavimo procesų mėnesiniai duomenys, 2014 m. vasario 1 d. www.bankrotodep.lt/Doc/2014_01_31.pdf [žiūrėta 2014 m. vasario 5 d.].

Iki šiol Lietuvos teisinėje sistemoje tokiems nesąžiningo bankroto atvejams buvo galima ir iki šiol galima taikyti dvejopą atsakomybę – t. y. pripažinti bankrotą tyčiniu civilinio proceso tvarka arba pradėti baudžiamąjį persekiojimą dėl nusikalstamo bankroto. Nors abu institutai reglamentuoja nesąžiningą bankrotą, tačiau ilgą laiką jie nebuvo susieti; tik 2013 m. balandžio 18 d. Seimui pakeitus Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą[10] (pakeitimai įsigaliojo 2013 m. spalio 1 d.) ĮBĮ[11] nustatyta tyčinio bankroto sąvoka susieta su Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso[12] (toliau – BK) nusikalstamo bankroto sudėtimi[13]. Be to pagal neseniai įsigaliojusį reguliavimą teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos šios nutarties kopiją turi pateikti prokurorui, kad šis pradėtų ikiteisminį tyrimą (ĮBĮ 20 str. 6 d.). Taigi priėmus minėtus ĮBĮ pakeitimus atsiranda naujas asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už nusikalstamą bankrotą pagrindas – tyčinio bankroto pripažinimas civiline tvarka.

Manytina, kad šio naujo teisinio reguliavimo priėmimas apibrėš nusikalstamo bankroto nustatymo kriterijus bei palengvins galimybes kelti baudžiamąsias bylas dėl nusikalstamų bankrotų. Atsižvelgiant į tai, šiuo metu yra itin aktualu ištirti naują teisinį reguliavimą, jau susiformavusią teisminę praktiką, pradedančią formuotis naują teisminę praktiką nusikalstamų bankrotų klausimais.

Tyrimo problema. Kadangi bankrotas yra tam tikros įmonės veiklos (verslo) rezultatas, kuris gali atsirasti tiek dėl verslo rizikos, tiek dėl sąmoningos asmens veiklos siekiant būtent tokio rezultato, įrodinėjimas, kad bankrotas buvo nusikalstamas, o ne verslo nesėkmė, yra labai sudėtingas procesas. Pažymėtina ir tai, kad nei įstatymuose, nei teismų praktikoje, teisės doktrinoje nėra numatyti aiškūs nusikalstamo bankroto nustatymo pagrindai, kiekviena individuali situacija reikalauja daug laiko ir kompleksinių tyrimų. Atsižvelgiant į tai, kyla būtinybė ištirti nusikalstamo bankroto sudėtį bei išryškinti ribą bei kriterijus, padedančius atriboti įstatymo leidžiamą elgesį nuo nusikalstamo.

Tyrimo temos ištirtumas. Nors Lietuvoje bankroto klausimai civilinėje teisėje buvo nagrinėjami įvairiais aspektais, kaip antai, apie patį bankroto procesą, jo sampratą, ypatumus yra rašę Vilija Mikuckienė, Rimvydas Norkus, apie bankroto proceso pripažinimą kitose valstybėse

---

[10] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 13(1), 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35, 36 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios. 2003, Nr. 46-2244.
[11] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.
[12] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
[13] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13^1, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=435275 [žiūrėta 2014-02-05]; Priemonių, įgalinančių geriau nustatyti su įmonių bankrotu susijusias nusikalstamas veikas, planas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. pasitarimo sprendimo (protokolo Nr. 66, 11 klausimas) priedas. www.bankrotodep.lt/Doc/priemoniu_planas.doc [žiūrėta 2014 m. vasario 1 d.].

– Andrius Urbonas, šiuos klausimus yra nagrinėję kiti autoriai, tačiau nusikalstamo bankroto klausimai yra iš esmės nenagrinėta sritis Lietuvos teisės doktrinoje – pagrindinis šaltinis šiuo klausimu yra teismų praktika, trumpai piktybinį bankrotą istoriniu aspektu yra aptarusi Jurgita Spaičienė, tyčinio bankroto teisinį reguliavimą yra aptaręs Vladislovas Vaitkevičius, o pranešimą apie nusikalstamą bankrotą yra skaitęs Aurelijus Gutauskas, Vytautas Kukaitis. Nusikalstami bankrotai plačiau yra nagrinėti užsienio teisinėje literatūroje. Jungtinių tautų Tarptautinės prekybos teisės komisija yra parengusi leidinį apie nemokumo teisę, kuriame aptariami ir nusikalstamo bankroto reglamentavimas, apie nusikalstamus bankrotus, jų schemas nemažai rašė Amerikos bankroto instituto tyrėjai, kaip Tamara Ogier ir Jack F. Williams, Jungtinių Amerikos Valstijų mokslininkas Ralph C. McCullough rašė apie būtinybę nustatyti baudžiamąją atsakomybę už nesąžiningą bankrotą, disertaciją apie nusikalstamus bankrotus yra apsigynusi rusų mokslininkė Nadiežda Nikolajevan Pivovarova, Rusijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų teisę nusikalstamo bankroto tema lygino Olga Sukhorukova, nesąžiningo bankroto schemas Ukrainoje nagrinėjo Anna F. Tyshchenko.

Tyrimo objektas. Nusikalstamo bankroto teorija ir praktika.

Tyrimo dalykas. Nusikalstamą bankrotą reglamentuojančių teisės aktų, jų taikymo praktikos, mokslinės literatūros analizė.

Tyrimo tikslas. Nustatyti bendras tyrimo gaires, padedančias atriboti nusikalstamą bankrotą nuo objektyvios verslo rizikos.

Šiam tikslui pasiekti keliami tokie pagrindiniai **uždaviniai**:

a) aptarti nusikalstamo bankroto sampratą ir įtvirtinimą Lietuvos baudžiamojoje teisėje;

b) išnagrinėti nusikalstamo bankroto sudėties požymius;

c) atskirti nusikalstamą bankrotą nuo panašių teisės institutų;

d) išskirti pagrindines nusikalstamo bankroto nustatymo problemas.

Tyrimo hipotezė. Padėti atriboti nusikalstamą bankrotą nuo objektyvios verslo rizikos gali tik kompleksinis įmonės tyrimas ir jos veiklos išsamus vertinimas.

Tyrimo metodai. Atliekant tyrimą naudojami įvairūs mokslinio pažinimo metodai, kaip antai – sisteminės analizės, lyginamasis, apibendrinamasis, lingvistinis, teleologinis. Siekiant nuoseklių ir išsamių tyrimo rezultatų šie metodai derinami tarpusavyje: *sisteminės analizės* ir *apibendrinamasis* metodai taikomi analizuojant ir apibendrinant mokslinę teisinę literatūrą, teismų praktiką ir išskiriant pagrindinius nusikalstamo bankroto požymius; *lyginamuoju* metodu remiamasi lyginant nusikalstamo bankroto ir tyčinio bankroto požymius, pasekmes, pripažinimo pagrindus; *teleologiniu* ir *lingvistiniu* metodais vadovaujamasi aiškinantis teisės normų turinį, tikruosius teisės aktų kūrėjo ketinimus bei BK bei ĮBĮ pateikiamų sąvokų reikšmę.

Tyrimo struktūra. Tyrimas sudarytas iš 3 pagrindinių struktūrinių dalių. Pirmojoje dalyje pateikiama bankroto samprata, aptariama bankroto instituto reikšmė ir paskirtis, taip pat – bankroto instituto raida istoriniu aspektu; antrojoje dalyje analizuojama mokslinė doktrina, teismų praktika ir išskiriami pagrindiniai nusikalstamo bankroto sudėties požymiai, nusikalstamas bankrotas atskiriamas nuo kitų nusikalstamų veikų sudėčių, lyginamas su tyčiniu bankrotu; trečiojoje dalyje išskiriamos pagrindinės nusikalstamo bankroto atribojimo nuo objektyvios verslo rizikos gairės, nustatomos nusikalstamo bankroto konstatavimo problemos.

1. BANKROTO SAMPRATA

1.1. Bankroto sąvokos apibrėžimas

Daugumos valstybių teisės aktuose **bankrotas** apibrėžiamas kaip kreditorių bei jų skolininkų naudai ir jų teisių gynimui skirta teisė, kai skolininkai negali ar nenori mokėti savo skolų[14]; teoretikai bankrotą apibrėžia labai panašiai. Pasak E. Miliauskaitės ir I. Pauliulytės, bankrotas dažnai apibūdinamas kaip kompanijos negebėjimo vykdyti skolininko įsipareigojimų rezultatas[15], atitinkamai A. Sakalas ir R. Virbickaitė, cituodami C. Pass, teigia, kad bankrotas – tai situacija, kai asmens ar įmonės įsipareigojimai kreditoriams pranoksta aktyvus; dėl to asmuo arba įmonė, parduodama aktyvus, yra nepajėgi atsiskaityti už visus susikaupusius įsipareigojimus[16]. P. ir R. Wonnacott'ai bankrotą apibrėžia kaip padėtį, kai įmonė (ar asmuo) negeba sumokėti skolų[17], C. P. Obi teigia, kad bankrotas – teisminis įmonės pripažinimas nemokia; taip pat įmonės likvidavimo ar reorganizavimo procesas[18]. Ekonomikos terminų ir sąvokų žodyne[19] bankrotas apibūdinamas kaip įmonės, banko arba asmens finansinė padėtis, kuriai esant jie nepajėgia apmokėti skolų ir vykdyti kitų turtinių įsipareigojimų; įstatymai paprastai numato tikslią bankroto skelbimo tvarką (procedūrą). Taigi apibendrinant šiuos pateiktus apibrėžimus galime teigti, kad bankrotas – tai tam tikra skolininko finansinė būsena, kai skolininkas negali įvykdyti savo įsipareigojimų kreditoriams.

Pagrindinis teisės aktas, kuriuo reglamentuojamas juridinių asmenų bankrotas Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje, yra Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Šio įstatymo 2 str. 1 d. numatyta, kad bankrotas – **nemokios** įmonės **būsena**, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto **byla** arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto **procedūras** ne teismo tvarka; pagal ĮBĮ 2 str. 8 d. įmonės nemokumas – įmonės būsena, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Pagal šio straipsnio 1 dalį[20] bankrotas – teisės aktų nustatyta tvarka pripažinta įmonės nemokumo būsena, kai siekiama

[14] **Rugenytė D., Meciūnienė V., Dagilienė L.** Bankroto prognozavimo svarba ir metodai // Verslas: teorija ir praktika – 2010, Nr. 11 (2), p. 143–150. P. 144.
[15] **Miliauskė E., Pauliulytė I.** Bankroto prognozavimo metodų pritaikomumas pasirinktų gamybinių įmonių pavyzdžiu // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos – 2013, Nr. 1 (29), p. 72–82. P. 73.
[16] **Sakalas, A., Virbickaitė, R.** Bankroto teorija ir praktika // Inžinerinė ekonomika – 2003, Nr. 2(33), p. 106–111. P. 106.
[17] **Wonnacott, P., Wonnacott, R.**). Makroekonomika – Kaunas: Litterae Universitatis, 1994. – p. 436.
[18] **Obi C.P.** Verslo finansų pagrindai – Kaunas: Technologija, 1999. – 284 p. P. 284
[19] **Bagdonavičius J., Stankevičius P., Lukoševičius L.** Ekonomikos terminai ir sąvokos (mokomasis žodynas) – Vilnius: Vilniaus pedagogikos universitetas, 1999. – 180 p. P. 18.
[20] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo Nr. IX-216 2, 5, 9, 10, 11, 11^2, 11^3, 11^4, 11^5, 11^6, 11^7, 21, 23, 33 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 11^8, 11^9 ir 11^{10} straipsniais įstatymas. Teisės aktų registras. 2014, Nr. 2014-04326.

šios būsenos pabaigos iš įmonės turto tenkinant kreditorių reikalavimus ir užtikrinant kreditorių ir įmonės interesų pusiausvyrą. Taigi iš šio apibrėžimo matyti, kad ĮBĮ įmonės bankrotą sieja ne vien su įmonės negalėjimu vykdyti savo įsipareigojimų kreditoriams (nemokumu), bet ir su tam tikromis įstatymuose numatytomis teisinėmis procedūromis, kurių metu yra skolininko turtas likviduojamas bei paskirstomas kreditoriams. Panašūs požymiai yra išskiriami ir Europos Sąjungos teisiniuose dokumentuose, pvz., reglamente Dėl bankroto bylų[21] bankroto byla apibrėžiama kaip byla, susijusi su skolininko daliniu ar visišku teisės į turtą netekimu bei likvidatoriaus paskyrimu.

Atkreiptinas dėmesys, kad dauguma autorių atskiria bankroto ir nemokumo sąvokas. Pasak V. Mikuckienės, šiuo metu daugelio valstybių praktikoje tam pačiam reiškiniui apibūdinti vartojami abu terminai – „nemokumas“ (rus. *Несостоятелность*, angl. *Insolvency,* vok. *Insolvenz,* pranc. *Faillite*) ir „bankrotas“ (rus. *Банкротство,* angl. *Bankruptcy,* vok. *Konkurs,* pranc. *Banqueroute*). Šių terminų, kaip sinonimų, vartojimas susiformavo anglosaksų teisės teorijoje ir teismų praktikoje.[22] Tačiau, autorės nuomone, nereikėtų tapatinti sąvokų „nemokumas“ ir „bankrotas“[23]; nes atsižvelgiant į prasmę bankrotas yra nemokumo procedūrų (tokių kaip restruktūrizavimo procesas (Lietuvoje), bankroto procesas, stebėjimas ar išorinis valdymas (Rusijoje), konkurso plano įgyvendinimo procedūra (Vokietijoje) ir kt.), taikomų skolininkui, viena iš pasekmių. Tuo tarpu „nemokumas“ – tai tam tikra įmonės būsena, kurią atsižvelgiant į atitinkamus požymius, pasirinktus įstatymų leidėjo, skirtingai apibrėžia skirtingų valstybių įstatymai.[24] Pažymėtina, kad šiame tyrime šių sąvokų atskyrimas yra aktualus tik tiek, kiek bankrotas yra viena iš nemokumo procedūrų, o ne pats nemokumas bendrąja prasme, taigi aptariant bankroto kaip nemokumo instituto raidą šios sąvokos gali būti vartojamos kaip sinonimai.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad 2013-03-01 įsigaliojo Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas[25], kuriuo reglamentuojamas būtent fizinio asmens bankroto procesas. Pagal šio įstatymo 2 str. 1 d. fizinio asmens bankroto procesas – tai fizinio asmens bankroto procedūrų visuma; o pagal 2 d. – fizinio asmens nemokumas tai fizinio asmens būklė, kai jis negali įvykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas minimaliąsias mėnesines algas. Taigi šiame įstatyme bankrotas taip pat siejamas su tam tikromis teisinėmis procedūromis bei skolininko negalėjimu vykdyti savo įsipareigojimų kreditoriams (nemokumu). Siekdami užtikrinti tyrime vartojamų sąvokų vientisumą pažymime, kad kadangi šiame tyrime nagrinėjame

[21] Tarybos reglamentas Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. Specialusis leidimas. 2004, Nr. 1.
[22] **Mikuckienė V.** Bankroto proceso samprata // Jurisprudencija: mokslo darbai – 2008, Nr. 7(109), p. 30–38. P. 33
[23] *Ibid*. P. 35
[24] *Ibid*. P. 34
[25] Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 2012, Nr. 57-2823.

nusikalstamą bankrotą, pagal kurį baudžiamoji atsakomybė kyla už „sąmoningą blogą *įmonės* valdymą“, tai ir šiame tyrime vartojamą bankroto sąvoką siejame būtent su juridinio asmens, o ne fizinio asmens bankrotu.

Bankrotą paprastai lemia objektyvios priežastys; pasak A. Januševičiūtės ir D. Jurevičienės įmonės finansų valdymo nesėkmės, vadovų kompetencijos trūkumas, klaidingas rinkos vertinimas bei kapitalo trūkumas sudaro vienas svarbiausių įmonės vidinių krizės priežasčių, o išorinės priežastys paprastai susijusios su ekonomikos lėtėjimu ir dideliais mokesčiais.[26] Tačiau šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad Lietuvos teisinėje sistemoje išskirtos ir specialios bankroto sąvokos – ĮBĮ numatytas **tyčinio bankroto** institutas ir tokio bankroto pasekmės, o BK numatyta baudžiamoji atsakomybė už **nusikalstamą bankrotą**.

Pagal ĮBĮ 2 str. 12 d. tyčinis bankrotas – įmonės privedimas prie bankroto sąmoningai blogai valdant įmonę (veikimu, neveikimu) ir (arba) sudarant sandorius, kai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus. BK 209 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą bankrotą – sąmoningą blogą įmonės valdymą, kuris nulėmė įmonės bankrotą ir dėl to padarė didelės žalos tos įmonės kreditoriams. Taigi civilinėje ir baudžiamojoje teisėje numatyti du specialūs bankroto, kurie įvyksta tyčia ar veikiant nusikalstamai, t. y. turi sąmoningo įmonės privedimo prie nemokumo (negalėjimo vykdyti savo įsipareigojimų kreditoriams) ir iš to išplaukiančių likvidavimo procedūrų elementą, atvejai.

Atsižvelgiant į tai, galima būtų išskirti dvi bankroto rūšis – bankrotą, kuris įvyksta dėl objektyvios verslo rizikos, ir sąmoningą įmonės privedimą prie bankroto, kuris sukelia tam tikras teisines pasekmes už jį atsakingiems asmenims.

1.2. Bankroto reikšmė ir paskirtis

Bankrotas visuomenėje paprastai vertinamas kaip itin neigiamas reiškinys, nes yra siejamas su negatyviais padariniais – neapmokėtomis skolomis ir piniginiais praradimais, atleidžiamais darbuotojais, nesąžiningumu ir pan. Tačiau R. Andriulevičiūtė ir R. Survilaitė pažymi, kad bankrotas nėra vien tik nesėkmė, vien tik kreditoriaus interesų gynimo būdas ar vien tik neigiamas reiškinys; bankrotas – tai kartu ir galimybė iš naujo sėkmingiau bei apdairiau pamėginti vykdyti komercinę veiklą; tai būdas iš rinkos pašalinti nesėkmingai dirbančius verslininkus, vengiančius ir negalinčius tinkamai atsiskaityti su kreditoriais[27]. Lietuvos

[26] **Januševičiūtė A., Jurevičienė D.** Bankroto esmė: teorija ir praktika // Mokslas – Lietuvos ateitis – 2009, Nr. 1(3), p. 30–33. P. 33.
[27] **Andriulevičiūtė R., Survilaitė R.** Bankroto reglamentavimo dabartis ir ateitis Lietuvoje // Apskaitos ir mokesčių apžvalga – 2009, Nr. 1, p. 74–79. P. 74.

Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje teigiama, jog bankroto institutas yra vienas iš rinkos ekonomikos įrankių, kuriais siekiama užtikrinti ekonomikos gyvybingumą bei pašalinti iš apyvartos nemokius subjektus.[28]

A. Sakalas ir R. Virbickaitė išskiria dvejopą bankroto traktuotę: bankrotą kaip neigiamą ir kaip teigiamą reiškinį. Neigiamą bankroto traktuotę šie autoriai sieja su socialinėmis bankrutuojančios įmonės darbuotojų problemomis, o teigiamą – su tuo, kad bankrutuoja nemokančios dirbti įmonės; autorių nuomone, laiku paskelbtas bankrotas leidžia sugrąžinti pinigus kreditoriams bei apmokėti skolas.[29] A. Garškienė ir K. Garškaitė išskirdamos teigiamus bankroto aspektus pažymi, kad bankrotas tai procesas, leidžiantis padidinti konkurenciją rinkoje ir išlikti tik geriausioms kompanijoms.[30] Pasitraukdamos senosios nekonkurencingos įmonės sudaro sąlygas naujų, efektyvesnių ir technologinei visuomenės pažangai reikalingesnių įmonių kūrimuisi.

Pasak A. F. Tyshchenko, pats svarbiausias bankroto tikslas yra užtikrinti, kad įmonės ekonominės problemos ir negalėjimas tęsti verslo paveiktų verslo partnerius kiek įmanoma mažiau arba apskritai jų nepaveiktų.[31] Pažymėtina, kad bankroto procese yra taikomos įvairios priemonės, kuriomis siekiama išsaugoti likusį skolininko turtą, jį likviduoti palankiausiomis sąlygomis ir proporcingai paskirstyti visiems įmonės kreditoriams taip bent jau iš dalies patenkinant jų reikalavimus. Kaip pabrėžia V. Mikuckienė – įmonių bankroto įstatymo tikslas yra reglamentuoti juridinių asmenų bankroto procesą taip, kad įmonių bankroto procedūros vyktų sklandžiai ir kuo geriau tenkintų bankrutuojančio asmens kreditorių interesus[32], autorės nuomone, teisminis bankroto procesas pirmiausia yra skirtas visų kreditorių reikalavimų proporcingam patenkinimui užtikrinti (lot. *par conditio creditorum*)[33]. Be to, bankroto procedūros yra reikšmingos kreditoriams ir kitais aspektais – šis procesas kreditoriams leidžia pripažinti bankrutuojančio skolininko skolas beviltiškomis ir atitinkamai šia suma sumažinti savo mokestinę naštą valstybei[34].

Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisija išskyrė šiuos pagrindinius nemokumo procedūrų tikslus: tikrumas rinkoje, kad būtų užtikrintas ekonominis stabilumas ir

[28] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose, Nr. 33 // Biuletenis „Teismų praktika“, 2001 – Nr. 16.
[29] **Sakalas, A., Virbickaitė, R.** Bankroto teorija ir praktika // Inžinerinė ekonomika – 2003, Nr. 2(33), p. 106–111. P. 107.
[30] **Garškienė A., Garškaitė, K.** Enterprise bankruptcy in Lithuania // Journal of Business Economics and Management – 2004, Nr. 5(1), p. 51–54. P. 51.
[31] **Tyshchenko F. A.** Bankruptcy Fraud Schemes in Ukraine // The Ukrainian Journal of Business Law – 2013, p. 26–28. P. 26.
[32] **Mikuckienė V.** Bankroto proceso samprata // Jurisprudencija: mokslo darbai – 2008, Nr. 7(109), p. 30–38. P. 33.
[33] **Mikuckienė V.** Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Jurisprudencija – 2005, Nr. 77(69), p. 33–40. P. 37.
[34] Žr. pvz. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 m. vasario 11 d. įsakymas Nr. 40 Dėl Skolų beviltiškumo bei pastangų susigrąžinti šias skolas įrodymo ir beviltiškų skolų sumų apskaičiavimo taisyklių patvirtinimo. Valstybės žinios. 2002, Nr. 16-644.

augimas; turto vertės maksimizavimas; pusiausvyros siekimas tarp likvidavimo ir reorganizacijos; vienodo kreditorių traktavimas; savalaikis ir nešališkas sprendimo (plačiąja prasme) dėl bankroto priėmimas; lygiaverčio bankrutavusio asmens turto paskirstymo tarp kreditorių; bankroto teisės normų stabilumas; tinkamas kreditorinių reikalavimų išsiaiškinimas ir eilės įtvirtinimas; bankroto teisės normų tinkamo taikymas byloje su užsienio elementu.[35]

Taigi galime išskirti tokius pagrindinius bankroto tikslus: rinkos atsinaujinimas, kreditorių interesų apsauga ir jų reikalavimų tenkinimo proporcingumas bei pagalba skolininkui. Pripažintina, kad bankrotas yra natūralus dinamiškos rinkos padarinys, kai nepajėgūs rinkos dalyviai yra pašalinami, sudarant galimybes konkuruoti ekonomiškai pajėgiems subjektams.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad atsižvelgiant į ĮBĮ numatytas nemokumo sąlygas – įmonė laikoma nemokia, kai jos **pradelstos skolos viršija pusę į įmonės balansą įrašyto turto**, teoriškai bankrotas turėtų būti procedūra, kurios metu įmonė atsiskaito su **visais** savo kreditoriais, t. y. įmonės turimo turto turėtų pakakti padengti visus kreditorių reikalavimus (įsipareigojimai sudaro virš pusės įmonės turto). Tačiau praktiškai įmonės bankroto procedūros metu vidutiniškai yra patenkinama vos 13,2 proc. visų kreditorių patvirtintų kreditorinių reikalavimų[36]. Šiame kontekste pažymėtina, kad įmonės įsipareigojimus paprastai sudaro ne vien pradelsti įsipareigojimai, bet ir ilgalaikiai įsipareigojimai, įsipareigojimai, kurių terminai dar nėra suėję ir pan. Taigi nors formaliai pagal ĮBĮ numatytą nemokumo apibrėžimą bankrutuojančios įmonės turto turėtų pakakti patenkinti kreditorių reikalavimus, tačiau iškėlus bankroto bylą visi skolininko mokėjimo terminai pagal prievoles laikytini suėjusiais[37] ir todėl visi jo kreditoriai turi teisę reikšti kreditorinius reikalavimus byloje; taigi įsiskolinimo masė žymiai išauga ir gali viršyti bankrutuojančios įmonės turtą. Be to, įmonės turtą sudaro ne vien materialus turtas, bet ir paties skolininko kreditoriniai reikalavimai, kurie gali būti nelikvidūs, ir pan., dėl to reali skolininko turto masė gali būti žymiai mažesnė, nei nurodoma įmonės balanse.

Situacija, kai įmonės turimo turto nebepakanka padengti visiems susidariusiems įsiskolinimams, susiklosto dėl įvairių priežasčių: pvz., verslo nesėkmės, pačių įmonės vadovų ar akcininkų vengimo pradėti įmonės bankroto procedūras matant prastą įmonės finansinę būklę

[35] **UNICITRAL.** Legislative Guide on Insolvency Law. New York: United Nations – New York: United Nations, 2005. – 400 p. P. 14.

[36] **Įmonių bankroto valdymo departamentas.** Išregistruotų dėl bankroto įmonių kreditorių reikalavimų tenkinimo analizė pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles, 2013-09-02, Nr. (8.15)A4-741. http://www.bankrotodep.lt/Doc/I%C5%A0REGISTRUOT%C5%B2_D%C4%96L_BANKROTO_PAGAL_KREDITORI%C5%B2_REIKALAVIM%C5%B2_TENKINIMO_EILES.pdf [žiūrėta 2014 m. gegužės 22 d.].

[37] Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-553/2008.

(bankroto proceso analizė mokslinėje literatūroje rodo, kad įmonės skelbiamos nemokiomis gerokai pavėluotai[38]), įmonės finansinės būklės nevertinimas, įmonės partnerių bankrotai ir pan.

Minėta, kad vienas iš bankroto proceso tikslų – skolininko interesų apsauga, pagalba skolininkui, t. y. galimybė skolininkui viską pradėti iš naujo bankrutavus ir paskirsčius turimą turtą kreditoriams; tokia bankroto paskirtis sudaro didelę galimybę piktnaudžiauti bankroto procesu, siekti savanaudiškų tikslų kreditorių sąskaita, todėl įmonės negalėjimas atsiskaityti su kreditoriais gali atsirasti ir dėl tyčinio įmonės turto, lėšų iššvaistymo, pasisavinimo ar kitų savanaudiškų, tyčinių priežasčių. Kaip minėta, tokiam nesąžiningam bankrotui reglamentuoti yra skirti du institutai – tyčinis bankrotas ir nusikalstamas bankrotas. Kaip yra konstatavęs Lietuvos apeliacinis teismas, tyčinio bankroto instituto tikslas yra išreikalauti galimai neteisėtais sandoriais perleistą turtą ir patraukti atsakomybėn dėl to kaltus asmenis.[39] Taigi šių institutų pagrindinis tikslas yra vienintelis – apsaugoti kreditorių turtinius interesus; šių specialių bankroto institutų dėka kreditoriai įgyja teisę nukreipti išieškojimą ne vien į bankrutuojančios įmonės turtą, bet tiesiogiai į fizinių ar juridinių asmenų, dėl kurių tyčinių veiksmų įmonė bankrutavo, turtą, taip pat tokiems asmenims taikyti tam tikrą teisinę atsakomybę.

1.3. Bankroto institutas istoriniu aspektu

Pasak Generalinio advokato Damaso Ruiz-Jarabo Colomer, įmonės bankrotas yra ne žmogiškoji komedija, bet nevilties kupini veiksmai tų, kurie negali atsiskaityti už savo skolas, ir tai siekia žmonijos ištakas[40]. Galima teigti, kad nesugebėjimo grąžinti skolų problema yra aktuali jau nuo tada, kai žmogus įsigijo privačios nuosavybės ir pradėjo ja disponuoti, o kreditoriai buvo priversti ieškoti būdų atgauti įsiskolinimą.

Pirmine prasme skolininko nesugebėjimas grąžinti skolos buvo traktuojamas būtent baudžiamuoju aspektu – skolininkui už negalėjimą įvykdyti savo skolinių įsipareigojimų kreditoriui buvo taikomos fizinės ir kitokio pobūdžio bausmės. Jau Senajame Testamente buvo aprašyta skolos vergovė[41]. Senovės Romos XII lentelių įstatyme[42] buvo numatyta kreditoriaus teisė nukreipti skolos išieškojimą ne į skolininko turtą, o į patį skolininką – tai reiškia, jog

---

[38] **Rugenytė D., Meciūnienė V., Dagilienė L.** Bankroto prognozavimo svarba ir metodai // Verslas: teorija ir praktika – 2010, Nr. 11 (2), p. 143–150. P. 144.

[39] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-881/2008.

[40] **Generalinis advokatas Ruiz-Jarabo Colomer.** Nuomonė byloje Christopher Seagon prieš Deko Marty Belgium NV Nr. C-339/07. http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66608&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=376900 [žiūrėta 2014 m. gegužės 22 d.].

[41] A brief hystory of bankruptcy // bankruptcydata.com. http://www.bankruptcydata.com/Ch11History.htm [žiūrėta 2014 m. gegužės 22 d.].

[42] **Kipp Th.** Romėnų teisės šaltinių istorija – Kaunas: Spindulys, 1939. – 193 p. P. 31-36.

kreditoriai galėjo nužudyti skolininką ir išsidalyti jo kūną.[43] Antikinėje Graikijoje atleidimo nuo skolos institutas taip pat nebuvo žinomas – jei žmogus turėjo skolą, kurios nesugebėjo gražinti, jo visa šeima, įskaitant jo tarnus, tapdavo skolos vergais.[44] Kaip nurodo J. Kilpi, hinduizmo teisė leido nužudyti nemokius skolininkus ir paimti į vergovę jų žmonas. Britanijoje nemokūs skolininkai galėjo būti įkalinami arba ištremti į Australiją. Atkreiptinas dėmesys, kad trečiojo pasaulio šalyse iki šiol yra praktikuojama skolos nelaisvė, pagal kurią nemokus skolininkas turi dirbti savo kreditoriams ribotos laisvės sąlygomis iki kol jų skola bus išmokėta; šiais laikais milijonai žmonių dirba pagal savo skolos įsipareigojimą.[45]

Iki XIX amžiaus, bankroto teisinis reguliavimas ir taikoma praktika buvo palankesnė kreditoriams ir žiauresnė bankrutavusiam asmeniui; buvo koncentruojamasi į kreditoriaus reikalavimų patenkinimą ir, priešingai nei dabar, beveik visi bankrotai buvo nesavanoriški.[46] JAV 1898 m. priimtas įstatymas buvo pirmasis, kuris bendrovėms suteikė galimybę apsisaugoti nuo kreditorių – joms galėjo būti pritaikoma „turto administravimo“ procedūra. 1934 m. JAV Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad pirminis bankroto tikslas yra suteikti skolininkams „naują pradžią“ nuo finansinių įsipareigojimų[47], *Local Loan v. Hunt*[48] byloje šis teismas konstatavo, kad „tai suteikia sąžiningiems, bet nesėkmingiems, skolininkams naują galimybę“.

Palaipsniui skolininko asmeninė atsakomybė buvo pakeista atsakomybe jo turtu, atitinkamai teisinės nemokumo pasekmės persikėlė iš baudžiamosios teisės reguliavimo dalyko į civilinę teisę.[49] Aišku, toks reguliavimas visada atveria kelią nesąžiningiems veiksmams[50], todėl kilo būtinybė atskirti sąžiningą ir objektyvų bankrotą ir taikyti tokiems skolininkams skirtingas teisines pasekmes.

Kaip nurodo J. Spaičienė, užsienio valstybių istorijoje ir Lietuvos Respublikoje 1918–1940 metais bankrotas taip pat buvo suprantamas kaip baudžiamoji nemokumo pusė; paprastas nemokumas buvo teisminės procedūros, kurios metu kreditoriams pagal įstatymuose nustatytas taisykles buvo padalijamas nemokaus skolininko turtas, dalykas.[51] Skolininko,

---

[43] **Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R.** Bankroto teisė. Pirmoji knyga – Vilnius: Justitia, 2009. – 376 p. P. 13.
[44] A brief hystory of bankruptcy // bankruptcydata.com. http://www.bankruptcydata.com/Ch11History.htm [žiūrėta 2014 m. gegužės 22 d.].
[45] **Kilpi J.** The Ethics of Bankruptcy – London: Routledge, 1998. – 220 p.
[46] A brief hystory of bankruptcy // bankruptcydata.com. http://www.bankruptcydata.com/Ch11History.htm [žiūrėta 2014 m. gegužės 22 d.].
[47] *Ibid.*
[48] Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje Local Loan Co prieš Hunt. 292 U.S. 234 (54 S.Ct. 695, 78 L.Ed. 1230).
[49] **Spaičienė J.** Bankruptcy law development in the Republic of Lithuania. Summary of the Doctoral Dissertation. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. – 30 p. P. 8.
[50] **Gratzer K.** Default and Imprisonment for Debt in Sweden: From the Lost Chances of a Ruined Life to the Lost Capital of a Bankrupt Company // iš Gratzer K., Stiefel D. (ed.) History of Insolvency and Bankruptcy from an International Perspective – Huddinge: Södertörns högskola, 2008. – 336 p. P. 15.
[51] **Spaičienė J.** Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940 metais // Jurisprudencija: mokslo darbai – 2006, Nr. 11(89), p. 83–88. P. 83.

besiverčiančio prekyba Lietuvoje 1918–1940 m., sunki finansinė padėtis, kuomet jis nebegalėdavo laiku atsiskaityti su kreditoriumi, galėjo baigtis trejopai: nemokumo paskelbimu, paprastu bankrotu, piktybiniu bankrotu. Kiekvienu atveju prioritetine tapdavo kreditorių interesų gynyba, siejama su nemokaus skolininko turto apsauga, tačiau teisinės pasekmės bei skolininko atsakomybė tiesiogiai buvo siejama su skolininko sąžiningumu ir kalte dėl to, kad jis arba jo prekybos įmonė tapo nemokūs. Sunkiausias pasekmes, tarp jų – net kriminalines kalėjimo iki dvejų metų bausmes ir teisių verstis tam tikra veikla ar dirbti atitinkamą darbą atėmimą patirdavo tyčia tapę nemokūs (neišsigalintys, nusigyvenę), turtą nuo kreditorių nuslėpę ar iššvaistę, pateikę klaidingus duomenis apie savo finansinę būklę skolininkai. Pagrindinis kriterijus, skiriantis paprastąjį ir piktybinį bankrotą, buvo kaltės forma. Paprastajam bankrotui buvo būdingas neatsargumas ir netiesioginė tyčia, o piktybinio bankroto atveju kaltės forma galėjo būti tik tiesioginė tyčia (pvz., dėl aplaidžiai vestos apskaitos būtų iškelta paprastojo bankroto byla, o dėl apgaulingai vestos apskaitos – piktybinis bankrotas).[52]

1940 metais TSRS okupavus Lietuvą, tarybiniu planinės ekonomikos laikotarpiu nemokumo teisinių santykių apskritai nebūta. Galimybė kalbėti apie normas, reglamentuojančias bankroto teisinius santykius, atsirado tik pasikeitus ekonominei santvarkai, t. y. Lietuvai perėjus prie rinkos ekonomikos, kurios vienas iš neišvengiamų reiškinių yra nemokių ūkio subjektų bankrotas.[53]

[52] *Ibid.* P. 87.
[53] **Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R.** Bankroto teisė. Pirmoji knyga – Vilnius: Justitia, 2009. – 376 p. P. 190.

2. NUSIKALSTAMAS BANKROTAS DABARTINĖJE LIETUVOS TEISĖJE

Nusikalstamas bankrotas dabartinėje Lietuvos teisėje pirmą kartą buvo įtvirtintas 1994-07-19 Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“[54], kuris įsigaliojo 1995-01-01. Šiuo įstatymu į BK sistemą buvo įtrauktas 315 str. „Tyčinis bankrotas“, pagal kurį buvo baudžiami asmenys, kurie privedė įmonę prie bankroto tyčia blogai ūkininkaujant, jei tuo padaroma turtinė žala kreditoriui, akcininkui ar kitam asmeniui; taip pat baudžiamoji atsakomybė buvo nustatyta už tyčinį bankrotą, lydimą turto, kuris galėtų būti pateiktas skolai grąžinti, paslėpimu, iššvaistymu ar perleidimu tretiesiems asmenims. Vėliau šis straipsnis buvo keičiamas 5 kartus keičiant veikos pavadinimą į privedimą prie bankroto, tyčinio blogo ūkininkavimo sąvoką keičiant į tyčinį blogą įmonės valdymą, taip pat į nusikalstamos veikos sudėtį įtraukiant nepranešimo apie įmonės nemokumą ĮBĮ nustatyta tvarka veiką. 2000-10-15 priėmus naują BK 209 str. buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą bankrotą – sąmoningą blogą įmonės valdymą, kuris nulėmė jos bankrotą ir dėl to padarė didelės žalos kreditoriams. Šią BK 209 str. numatytos veikos sudėtį panagrinėsime plačiau.

2.1. Nusikalstamo bankroto sudėtis

2.1.1. Objektas

Pasak E. Sinkevičiaus[55] ir A. Abramavičiaus[56], nusikalstamo bankroto objektas yra kreditorių turtiniai interesai gauti savo turimų turtinių reikalavimų patenkinimą už įmonei – bankrotui suteiktą turtą, prekes ar paslaugas. Šiame kontekste būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad BK 209 str. „Nusikalstamas bankrotas“ sistemiškai yra priskirtas BK specialiosios dalies skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, taigi sisteminė šio straipsnio analizė leidžia teigti, kad nusikalstamo bankroto objektu taip pat laikytini valstybės ekonominė santvarka ir valstybės nustatyta verslo tvarka.

Pažymėtina, kad didžioji dalis įmonių bankrotų procesų pažeidžia jų kreditorių turtinius interesus, nes, kaip minėta, vidutiniškai tik 13,2 proc. iš visų patvirtintų kreditorių reikalavimų

[54] Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo. Valstybės žinios. 1994, Nr. 60-1182.

[55] **Sinkevičius E.** 209 straipsnis. Nusikalstamas bankrotas. Iš Lietuvos teisėjų mokymo centras. Naujo BK apžvalga. Specialioji dalis. http://xa.yimg.com/kq/groups/18845947/2072127923/name/Naujo+BK+apzvalga+(specialioji+dalis).doc. [žiūrėta 2014 m. gegužės 22 d.]. P. 42.

[56] **Prapiestis J. (sud.)**, ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis (213-330 straipsniai) (II tomas 2 dalis) – Vilnius: Registrų centras, 2010. – 664 p. P. 502.

yra patenkinama bankroto proceso metu[57], t. y. iš esmės kreditoriai neturi galimybės patenkinti savo turtinių reikalavimų skolininkui, tačiau ne kiekvienas bankrotas *ipso facto* laikytinas nusikaltimu vien dėl to, kad yra pažeidžiami bankrutuojančios įmonės kreditorių interesai. Taigi tik tas bankrotas, kuriuo pažeidžiami ne tik kreditorių turtiniai interesai, bet kartu yra kėsinamasi ir į valstybėje nustatytą verslo tvarką, valstybės ekonominę santvarką, gali būti pripažintas nusikalstamu.

Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad **kreditorių turtiniai interesai** turėtų būti laikomi **tiesioginiu** nusikalstamo bankroto objektu, o **rūšiniu** – **valstybės ekonomika ir valstybės nustatyta verslo tvarka**.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) išaiškino, kad nusikalstamos veikos objektas, kaip vienas iš daugelio faktorių, lemia ir pačios veikos pavojingumą[58], pasak A. Abramavičiaus, rūšinis nusikaltimo objektas lemia veikos pavojingumo pobūdį[59], taigi, siekdami atskleisti nusikalstamo bankroto esmę ir pavojingumą, išnagrinėsime baudžiamojo įstatymo saugomas vertybes – valstybės nustatytą verslo tvarką ir valstybės ekonominę santvarką – plačiau. Pažymime, kad tiesioginis nusikalstamos veikos objektas – kreditorių turtiniai interesai – plačiau atskleidžiamas skyriuje *„Padariniai ir priežastinis ryšys“*, kadangi kreditorių turtiniai interesai yra tiesiogiai susiję su nusikalstamu bankrotu sukeliama žala (t. y. nusikalstamos veikos padariniais).

Valstybės ekonominė santvarka ir valstybės nustatyta verslo tvarka. Pasak A. Abramavičiaus, sąvokų „ekonomika“ ir „verslo tvarka“ santykis – tai visumos ir dalies santykis. Ekonomika – kurios nors visuomenės santvarkos gamybos būdo pagrindas, viena iš šio gamybos būdo pagrindo sudedamųjų dalių yra verslas; taigi verslas – vienas iš ekonomiką apibūdinančių elementų. Todėl nusikalstamomis veikomis kėsinantis į verslo tvarką kartu pačiu bendriausiu požiūriu yra kėsinamasi ir į ekonomiką.[60] Taigi „verslo tvarka“ ir „ekonomika“ kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės laikytinos viena kitą papildančiomis ir analizuotinomis kartu.

A. Abramavičius pabrėžia, kad kalbant apie nusikalstamas veikas ūkininkavimo tvarkai galima pažymėti, kad šiomis veikomis bendriausiu požiūriu yra kėsinamasi į įstatymų ir kitų

[57] **Įmonių bankroto valdymo departamentas**. Išregistruotų dėl bankroto įmonių kreditorių reikalavimų tenkinimo analizė pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles, 2013-09-02, Nr. (8.15)A4-741. http://www.bankrotodep.lt/Doc/I%C5%A0REGISTRUOT%C5%B2_D%C4%96L_BANKROTO_PAGAL_KREDITORI%C5%B2_REIKALAVIM%C5%B2_TENKINIMO_EILES.pdf [žiūrėta 2014 m. gegužės 22 d.].

[58] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas byloje Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2644.

[59] **Abramavičius A.** Baudžiamoji teisė. Trečias ir papildymas leidimas – Vilnius: Eugrimas, 2001. – 497 p.

[60] **Abramavičius A.** Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą // Teisė – 2003, Nr. 48, p. 7–14. P. 9.

teisės aktų nustatytą vertimosi ūkine veikla tvarką, t. y. ūkininkavimo ar verslo tvarką.[61] Šiame kontekste pažymėtina, kad kiekvienoje valstybėje yra numatoma tam tikra vertimosi verslu tvarka – organizaciniai, civilinių santykių, mokestiniai, licencijavimo ir kiti reikalavimai verslo subjektams, užtikrinantys sąžiningą ūkio subjektų konkurenciją rinkoje ir tvarią valstybės ekonomiką. Pasak O. Fedosiuk, valstybė, nustatydama verslo tvarką, įgyvendina savo konstitucinę pareigą reguliuoti ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 str.).[62]

Konstitucijos[63] 46 str. 1 d. numatyta, kad Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra išaiškinęs, kad šia nuostata yra išreikštas šalies ekonominį pagrindą apibrėžiantis konstitucinis principas.[64] Ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva suponuoja, *inter alia*, sutarčių sudarymo laisvę, sąžiningos konkurencijos laisvę, galimybes nekliudomai pertvarkyti ūkio subjektus, keisti jų veiklos pobūdį taip, kad nebūtų trukdoma, reaguojant į rinkos pokyčius, steigti naujus ūkio subjektus ar likviduoti esančius; ji yra neatsiejama nuo galimybės asmeniui, norinčiam užsiimti ūkine veikla arba, priešingai, norinčiam ja nebeužsiimti, bet dirbtinių kliūčių patekti į rinką ar pasitraukti iš jos.[65] Asmens pasirinkimo laisvės ir asmenų lygiateisiškumo užtikrinimas yra esminė ūkinės veiklos laisvės įgyvendinimo sąlyga, kai asmenys laisvai, tačiau nenaudodami prievartos ir apgaulės, gamina, prekiauja, vartoja bei pasirenka sutarčių partnerius.[66]

Pažymėtina, kad ūkinės veiklos laisvė nėra absoliuti, jos įgyvendinimui nustatomi privalomi reikalavimai ir apribojimai.[67] Verslo tvarka kaip saugoma vertybė sietina su esminiais teisiniais reikalavimais, keliamais ūkinės, komercinės, finansinės ir profesinės veiklos legalumui

---

[61] *Ibid.*

[62] **Fedosiuk, O.** Baudžiamoji atsakomybė už vertimąsi neteisėta komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla: optimalių kriterijų beieškant // Jurisprudencija – 2013, Nr. 20(1), p. 301–317. P. 302.

[63] Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33-1014.

[64] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas byloje Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios. 1996, Nr. 36-915.

[65] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. gegužės 31 d. nutarimas byloje Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 26 d. nutarimo Nr. 1170 „Dėl cukraus rinkos reguliavimo priemonių“ 2.3, 2.4 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimo Nr. 879 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. kovo 12 d. nutarimo Nr. 284 „Dėl baltojo cukraus gamybos kvotos nustatymo“ pakeitimo“ 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos cukraus įstatymo 4 straipsnio 1 daliai (2000 m. gegužės 18 d. redakcija), 2 daliai (1999 m. liepos 8 d. redakcija). Valstybės žinios. 2006, Nr. 62-2283.

[66] **Mauricė-Mackuvienė E.** Teisė į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą // iš Ambrazevičienė K., Baltrimas J., Mauricė-Mackuvienė E. Teisės į nuosavybę, teisės į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą, vartotojų teisių užtikrinimo problemos – Vilnius: Teisės institutas, 2012. – 81 p. P. 29.

[67] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas byloje Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat dėl Radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios. 1995, Nr. 34-847.

plačiąja prasme; verslo tvarka apima tiek bendrąsias verslo subjektų teises ir pareigas, tiek specialiuosius reikalavimus, keliamus atskiroms verslo rūšims.[68]

Atkreiptinas dėmesys į tokius verslo subjektams – įmonėms keliamus reikalavimus. Pasak G. Jakuntavičiūtės, juridinis asmuo turi turėti du esminius požymius: 1) valdymo organą, kuris gali sutapti su naudos gavėjais ir savininkais, kaip ūkinėje bendrijoje, arba būti nepriklausomas, kaip bendrovėje; ir 2) atskirą nuo visų juridiniame asmenyje dalyvaujančių interesų grupių turtą.[69] Valdymo organai turi veikti juridinio asmens interesais, būti sąžiningi juridinio asmens atžvilgiu[70]; valdymo organai, juridinių asmenų dalyviai negali disponuoti juridinio asmens turtu kaip savu, turtas turi būti naudojamas išimtinai juridinio asmens interesams. Atitinkamai juridiniam asmeniui komerciniuose santykiuose yra numatyta sąžiningumo pareiga sutartiniuose santykiuose, pareiga sąžiningai vykdyti sudarytas sutartis[71]. Taip pat ūkinė veikla yra neatsiejama nuo pareigos mokėti mokesčius, kitus privalomus mokėjimus, nuo pareigos laikytis nustatytos finansinės tvarkos.[72] Juridiniams asmenims yra nustatytos pareigos tvarkyti buhalterinę apskaitą ir sudaryti finansinės atskaitomybės dokumentus, tam tikri konkurenciniai apribojimai, pareigos vartotojų atžvilgiu, dėl darbuotojų (pvz., darbuotojų socialinis draudimas, privalomas sveikatos tikrinimas ir kt.), kiti reikalavimai (pvz., reikalavimai dėl atliekų tvarkymo).

Šiuos verslo subjektui numatytus reikalavimus galime apibendrintai apibūdinti kaip sąžiningo ūkininkavimo reikalavimus – iš verslo subjekto reikalaujama sąžiningo verslo vykdymo (laikytis sutarčių, mokėti mokesčius, darbo užmokestį ir pan.).

Manytina, kad verslo tvarkos reikalavimai susiję su valstybės ūkio subjektų patikimumu, gebėjimu vykdyti deklaruojamas funkcijas, sukuria ūkio, kaip sistemos, savireguliaciją, skatinančią optimaliai paskirstyti ekonominius išteklius, efektyviai juos panaudoti, didinti ekonominį augimą ir kelti vartotojų gerovę. Reikalavimų laikymasis sukuria

---

[68] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-388/2009.

[69] **Jakuntavičiūtė G.** Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. – 264 p. P. 24–25.

[70] Žr. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.87 str.: „1. Juridinio asmens valdymo organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai. 2. Juridinio asmens valdymo organo narys turi būti lojalus juridiniam asmeniui ir laikytis konfidencialumo. 3. Juridinio asmens valdymo organo narys privalo vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams. 4. Juridinio asmens valdymo organo narys negali painioti juridinio asmens turto su savo turtu arba naudoti jį ar informaciją, kurią jis gauna būdamas juridinio asmens organo nariu, asmeninei naudai ar naudai trečiajam asmeniui gauti be juridinio asmens dalyvių sutikimo.<...>“. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

[71] CK 6.158 str., 6.200 str. 1 d.

[72] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. balandžio 9 d. nutarimas byloje Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 „Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo“ (1999 m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktams. Valstybės žinios. 2002, Nr. 39-1441.

rinkos stabilumą, užtikrina rinkos dalyvių teisėtus lūkesčius, atitinkamai kuria valstybės tvarią ekonomiką, nes užtikrina savalaikį mokesčių mokėjimą, darbuotojų užimtumą ir pan.

Nusikalstamu bankrotu kaltininkas, veikdamas nesąžiningai, tyčia privesdamas įmonę prie bankroto ir taip tiesiogiai kėsindamasis į bankrutuojančios įmonės kreditorių turtinius interesus, pažeidžia valstybės ūkio sistemos stabilumą, pamina pasitikėjimą tiek valstybe ir jos gebėjimu užtikrinti sąžiningumą rinkoje, tiek verslo partneriais. Ekonominiai nusikaltimai trukdo numatyti ir vykdyti ekonomikos politiką, sutrikdo kainų, gamybos ir vartojimo proporcijas, didina infliaciją, pakerta piliečių pasitikėjimą valstybine valdžia, jos institucijomis, formuoja teisinį nihilizmą.[73] Esant integruotam ūkiui, galima mažesnių įmonių bankrotų banga, nedarbo didėjimas, išauga valstybės lėšų poreikis darbo jėgai perkvalifikuoti, įvairioms socialinėms išmokoms, išmokoms už valstybės garantuotus kreditus[74]. Kaip nurodo J. Mackevičius, 2008–2009 m. įvykę didžiausi bankrotai JAV istorijoje tokių įmonių, kaip *Lehman Brothers* (bankas), *Washington Mutual* (bankas), *General Motors* (automobilių gamyba), *Chrysler* (automobilių gamyba), *Thornburg Mortgage* (bankas) ir kitos, kurių turtas vertinamas šimtais milijardų dolerių, sustiprino finansinę krizę ne tik JAV, bet ir daugelyje pasaulio šalių.[75]

Dalykas. Svarstytina, ar nusikalstamo bankroto sudėtyje būtų galima išskirti veikos dalyką kaip būtinąjį veikos sudėties požymį. Pasak A. Abramavičiaus, nusikaltimo dalykas – tai konkretūs materialaus pasaulio daiktai, kuriuos veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar keliama tokios žalos grėsmė; materiali teisinio gėrio išraiška realiame pasaulyje[76]. O. Fedosiuk nuomone, dalykas turėtų būti suprantamas plačiau – dalyku turėtų būti laikoma ir turtinė nauda, kurią kaltininkas gauna iš veikos.[77]

Nusikalstamo bankroto atveju kaltininkas paprastai tiesiogiai veikia bankrutuojančios įmonės turtą, jį perleisdamas, iššvaistydamas ir pan. (žr. II.1.2 skyrių *„Veika“*), tačiau kaltininko veiksmai gali būti ir nenukreipti į konkretų įmonės turtą, veika gali būti padaroma ir neveikimu, tyčiniu aplaidumu, nusikalstamą veiką padaręs asmuo nebūtinai praturtėja, sąmoningas blogas įmonės valdymas, kuris lėmė jos bankrotą, nereiškia, kad kaltininkas veikė savanaudiškai, jis galimai suprato, kad įmonė bankrutuos, kad kreditoriai patirs žalos, bet pats kaltininkas nebūtinai gaus turtinės naudos. Atsižvelgiant į tai, nors tam tikrais atvejais ir būtų galima išskirti

[73] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos. Valstybės žinios. 1993, Nr. 72-1355. 954. 2 punktas.
[74] **Budrikienė R., Pauliulytė I.** Bankroto prognozavimo modelių pritaikomumas skirtingo mokumo ir pelningumo įmonėms // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos – 2012, Nr. 2 (26), p. 90–103. P. 91.
[75] **Mackevičius J.** Integruota įmonių bankrotų prognozavimo metodika // Verslo ir teisės aktualijos – 2010, Nr. 5, p. 123–138. P. 125.
[76] **Abramavičius A.** Baudziamoji teise. Trecias ir papildymas leidimas – Vilnius: Eugrimas, 2001. – 497 p. P 166.
[77] **Fedosiuk, O.** Turtinė nauda kaip nusikalstamos veikos dalykas: sisteminė normų analizė // Jurisprudencija – 2004, Nr. 60 (52), p. 82-95.

nusikalstamo bankroto dalyką – t. y. konkretų turtą, į kurį nukreipti kaltininko veiksmai, tačiau manome, kad tai nėra būtinasis šios nusikalstamos veikos požymis.

2.1.2. Veika

Kaip numatyta BK 209 str., nusikalstamo bankroto veika pasireiškia *sąmoningu blogu įmonės valdymu.* Ši veika gali pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu.[78] A. Abramavičius blogą įmonės valdymą bendriausia prasme apibūdina kaip ūkinės, komercinės ar finansinės veiklos vykdymą pažeidžiant elementarius protingam ir rūpestingam šeimininkui keliamus reikalavimus.[79]

Manome, kad siekiant išsiaiškinti *blogo įmonės valdymo* turinį, pirmiausia reikėtų apibrėžti, kas yra geras įmonės valdymas ir kokie yra keliami reikalavimai įmonės valdymui.

CK 2.87 str. numatytos tokios juridinio asmens valdymo organų pareigos: 1) juridinio asmens valdymo organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai; 2) juridinio asmens valdymo organo narys turi būti lojalus juridiniam asmeniui ir laikytis konfidencialumo; 3) juridinio asmens valdymo organo narys privalo vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams; 4) juridinio asmens valdymo organo narys negali painioti juridinio asmens turto su savo turtu arba naudoti jį ar informaciją, kurią jis gauna būdamas juridinio asmens organo nariu, asmeninei naudai ar naudai trečiajam asmeniui gauti be juridinio asmens dalyvių sutikimo.

Taigi apibendrinant galime teigti, kad CK nustato juridinio asmens valdymo organų nariams tam tikras fiduciarines pareigas, t. y. veikti sąžiningai ir protingai, būti lojaliais juridiniam asmeniui, laikytis konfidencialumo bei vengti interesų konflikto.

CK bei atskiras juridinių asmenų rūšis reglamentuojantys įstatymai nustato ir kitas bendrąsias valdymo organų narių pareigas, kurių jie privalo laikytis savo kompetencijos ribose vykdydami jiems pavestas valdymo funkcijas. Vadovai savo veikloje turi vadovautis įstatymais, kitais teisės aktais bei juridinio asmens vidaus dokumentais (įstatais, nuostatais, dalyvių susirinkimo sprendimais ir pan.). Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo[80] 37 str. 7 d. numatyta, jog bendrovės vadovas yra įpareigotas savo veikloje vadovautis įstatymais, kitais teisės aktais, bendrovės įstatais, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimais, stebėtojų tarybos bei valdybos sprendimais ir pareiginiais nuostatais. Galiausiai, valdymo organų nariai

[78] **Prapiestis J. (sud.)**, ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis (213-330 straipsniai) (II tomas 2 dalis) – Vilnius: Registrų centras, 2010. – 664 p. P. 502.
[79] *Ibid.*
[80] Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

turi bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai (CK 6.246 str. 1 d.), o jų priimami sprendimai neturi prieštarauti protingumo ar sąžiningumo principams, juridinio asmens kreditorių teisėms bei teisėtiems interesams (CK 2.82 str. 4 d.), verslo papročiams ir sąžiningos dalykinės praktikos reikalavimams. [81]

Be to, kaip minėta, verčiantis verslu yra nustatyti tam tikri sąžiningo ūkininkavimo reikalavimai – iš verslo subjekto reikalaujama sąžiningo verslo vykdymo (laikytis sutarčių, mokėti mokesčius, darbo užmokestį, vesti finansinę apskaitą ir pan.).

Atsižvelgiant į tai, manome, kad *blogas įmonės valdymas* yra toks jos valdymas, kuris pažeidžia juridinio asmens valdymo organo pareigas bei sąžiningo ūkininkavimo reikalavimus – juridinio asmens organas veikia nesąžiningai, veikia ne juridinio asmens interesais arba veikia savo interesais, kurie yra priešingi juridinio asmens interesams, taip pat – naudojasi juridinio asmens turtu kaip savo, pažeidžia kitas įstatymuose nustatytas verslo subjekto pareigas. Kaip matome, tai yra pakankamai plataus pobūdžio veiksmai, todėl kiekvienoje byloje konkretūs kaltininko veiksmai turėtų būti vertinami atsižvelgiant į šiuos blogo įmonės valdymo požymius.

Siekiant plačiau atskleisti *blogo įmonės valdymo* esmę, panagrinėsime tokių veiksmų ar neveikimo pavyzdžius. Pasak A. Abramavičiaus, sąmoningai blogas įmonės valdymas – tai per didelis išlaidavimas; sąmoningai atliekamos labai rizikingos operacijos; sąmoningas elementarių ir visuotinai pripažintų atsargumo civilinėje apyvartoje priemonių nesilaikymas.[82] Teismai nagrinėtose *sąmoningai blogu įmonės valdymu* pripažino tokius veiksmus, nukreiptus prieš juridinio asmens bei juridinio asmens kreditorių interesus:

1) kaltininkas painioja juridinio asmens turtą su savo turtu, kaip antai, suteikė sau paskolą iš įmonės lėšų, taip apsunkindamas ar atimdamas galimybę įmonei atsiskaityti su kreditoriais;[83] suteikė sau paskolą, vėliau pagal išankstinę sutartį perskolino ją kitai bendrovei, po to, pakeisdamas sutarties sąlygas, savo įsipareigojimus grąžinti pasiskolintą sumą perleido pastarajai bendrovei, taip išvengdamas savo asmeninės turtinės prievolės[84]; nepagrįstai sumažino savo kaip atskaitingo asmens pagal avansines apyskaitas skolą, pateikdamas į buhalterinę

[81] **Jakuntavičiūtė G.** Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. – 264 p. P. 102

[82] *Ibid.* P. 502–503.

[83] Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegija 2009 m. birželio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-280-317/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2009; Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-967-354/2013; Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-50-582/2013.

[84] Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-50-582/2013.

apskaitą tikrovės neatitinkančius dokumentus, kuriuose užfiksuotas tariamas apmokėjimas už tikrovėje nesuteiktas paslaugas[85]; pasisavino ar iššvaistė įmonės turtą[86];

2) kaltininkas disponavo įmonės turtu ne įmonės interesais – įmonės direktorius dideles įmonės laisvų lėšų požiūriu pinigų sumas panaudojo atsiskaityti ne su tiekėjais, o už trečiojo asmens, kitos įmonės, nekilnojamojo turto statybos ir remonto darbus[87]; iš įmonei nenaudingų sandorių gautos lėšos buvo skirtos ne įmonės įsipareigojimams su tiekėjais padengti, o grąžinti paskolas buvusiems akcininkams[88]; kaltininkas perleido turtą, reikalingą įmonės veiklai[89], nurašė įmonės turtą kaip netinkamą[90], patvirtino nepilnai nusidėvėjusių pagrindinių priemonių nurašymą, patvirtino mažaverčių ir greitai susidėvinčių daiktų nurašymą nuo apskaitos, nenurodant nurašymo priežasties;[91] nurašė skolas įvairioms skolininkėms už 1.279.528,58 Lt sumą tuo sumažindamas bendrovės turtą nesumažindamas įsipareigojimų[92];

3) kaltininkas sudarinėjo įmonei nenaudingus sandorius, kaip antai, sumokėjo avansą pagal įmonei nepalankią preliminarią sutartį dėl žemės sklypo pirkimo iš vienintelio akcininko (įmonė turėjo sumokėti 315.000 Lt dydžio avansą, nors perkamo žemės sklypo kaina buvo numatyta 490.000 Lt)[93]; pardavė įmonės turtą trečiajam asmeniui kainomis, mažesnėmis už likutinę vertę, dalį pagamintos produkcijos pardavė kainomis, mažesnėmis už savikainą, produkciją pardavinėjo ir tiems pirkėjams, kurie nebuvo pilnai atsiskaitę už anksčiau parduotą produkciją[94]; pardavinėjo bendrovės ilgalaikį materialųjį bei nekilnojamąjį turtą, kuris buvo parduodamas daugiausia fiziniams asmenims už mažesnę nei likutinė vertė kainą; didžioji dalis

[85] Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2012 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-511/2012.
[86] Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2011 m. balandžio 11d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-14-317/2011; Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-115/2013.
[87] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-576/2011.
[88] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-301/2013.
[89] Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-50-582/2013.
[90] Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-50-582/2013.
[91] Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2012 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-511/2012.
[92] Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-370-332/2011.
[93] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-576/2011.
[94] Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-370-332/2011.

turto buvo parduota asmenims, susijusiems su įmone[95]; pirko statybines medžiagas įmonės vardu, nors šios medžiagos nebuvo panaudotos įmonės pajamoms uždirbti[96];

4) kaltininkas atliko tikslinius veiksmus, susijusius su verslo perkėlimu – iš individualios įmonės į naujai įsteigtą bendrovę, kuriai vadovavo pirmosios įmonės savininkas[97].

Pasak O. Fedosiuk[98], A. Gutausko[99], blogai ūkininkauja tas, kuris blogai organizuoja įmonės darbą, atleidžia kvalifikuotus ir priima nekvalifikuotus darbuotojus, įsitraukia į nuostolingus sandorius, nepagrįstai teikia laidavimo ir garantinius raštus, neužtikrina turto saugumo, nepagrįstai rizikuoja rinkoje, nesilaiko sutarčių sąlygų, dėl ko patraukiamas civilinėn atsakomybėn, blogai tvarko apskaitą ar netvarkingai moka mokesčius ir dėl to nubaudžiamas didelėmis baudomis, įtraukia įmonę į nusikalstamą veiklą ir pan.

Iš aukščiau aptartų veiksmų matyti, kad *sąmoningai blogas įmonės valdymas* turi pasireikšti įmonei bei jos kreditoriams ekonomiškai nenaudingais, savanaudiškais sprendimais, apsunkinančiais savalaikį atsiskaitymą su kreditoriais, atitraukiančiais įmonės apyvartines lėšas, netinkamai valdant turimus išteklius, vykdant kitas nusikalstamas veikas.

Kaip minėta, 2013 m. balandžio 18 d. Seimui pakeitus ĮBĮ, šiame įstatyme nustatyta tyčinio bankroto sąvoka susieta su BK nusikalstamo bankroto sudėtimi[100]. Be to, ĮBĮ 20 str. 6 d. numatyta, kad teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos šios nutarties kopiją pateikia prokurorui dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, taigi tyčinio bankroto konstatavimas civilinio proceso tvarka gali būti pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą dėl nusikalstamo bankroto. Atsižvelgiant į tai, manome, kad nustatinėjant nusikalstamą bankrotą tikslinga remtis ĮBĮ 20 str. numatytais tyčinio bankroto pripažinimo pagrindais. ĮBĮ 20 str. 2 d. numatyti požymiai, kurie lėmė bankrotą, ir kuriuos nustačius teismas turėtų pripažinti bankrotą tyčiniu, t. y.:

1) įmonės valdymo organas (organai) nevykdė arba netinkamai vykdė įstatymuose, įmonės steigimo dokumentuose jiems nustatytas pareigas, susijusias su įmonės valdymu;

---

[95] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-301/2013.

[96] Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2012 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-511/2012.

[97] Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-967-354/2013.

[98] **Fedosiuk O.** Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai. 2 dalis (BK 206–211 str.). https://www.mruni.eu/mru_lt...teises_katedra/.../Nusik_ekonom_2.ppt [žiūrėta 2014 m. gegužės 22 d.].

[99] **Gutauskas A.** Nusikalstamo bankroto kvalifikavimas. http://www.ukmin.lt/uploads/documents/NUSIKALSTAMO%20BANKROTO%20KVALIFIKAVIMAS%20A.%20GUTAUSKAS.pdf [žiūrėta 2014 m. vasario 7 d.].

[100] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13^1, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=435275 [žiūrėta 2014-02-05].

2) buvo sudaryti nuostolingi ar ekonomiškai nenaudingi įmonei sandoriai, įskaitant ir sandorius, susijusius su akcijų ar kito finansinio turto pirkimu, pardavimu ir (arba) perdavimu, ar priimti kiti nuostolingi ar ekonomiškai nenaudingi įmonei sprendimai;

3) turtas buvo parduotas mažesnėmis negu rinkos kainomis asmenims, kuriuos su įmone pardavimo metu siejo glaudūs ryšiai, ar kurie susiję giminystės (tiesiosios aukštutinės ir tiesiosios žemutinės linijos giminaičiai, tikrieji bei netikrieji broliai ir seserys, įtėviai ir įvaikiai), svainystės ar partnerystės ryšiais su įmonės vadovu ar kitu asmeniu, įmonėje turėjusiu teisę priimti atitinkamą sprendimą, arba turtas perleistas neatlygintinai, arba atsiskaitymas už turtą atidėtas ekonomiškai nenaudingam laikotarpiui ar su įmone atsiskaityta veiklos nevykdančių įmonių ir (arba) įmonių, nepateikusių juridinių asmenų registrui finansinės atskaitomybės ataskaitų, akcijomis;

4) įmonės veikla buvo organizuojama taip, kad kreditorių galimybės nukreipti išieškojimą į įmonės skolininkės turtą buvo apribotos arba panaikintos ir (arba) išieškojimo pirmenybė buvo sąmoningai teikiama tos pačios eilės pagal CK 6.930^{1} straipsnį kreditoriams, kuriems įsipareigojimai atsirado vėliau ir (arba) buvo nepradelsti arba mažiau pradelsti, žinant, kad kreditoriai, kuriems įsipareigojimai pradelsti arba daugiau pradelsti, faktiškai neturės į ką nukreipti savo išieškojimo, nes įmonė nebeturės pakankamai turto;

5) teisės aktų reikalaujama buhalterinė apskaita buvo tvarkoma apgaulingai ir (arba) netinkamai (paslėpti, sunaikinti, sugadinti įmonės apskaitos dokumentai arba netvarkyta ar aplaidžiai tvarkyta teisės aktų reikalaujama buhalterinė apskaita arba įstatymų nustatytą laiką neišsaugoti buhalterinės apskaitos dokumentai) ir dėl to negalima visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros, ir (arba) mokesčių administratoriaus patikrinimo akte nustatytas pridėtinės vertės mokesčio (PVM) arba kitų mokesčių mokėjimo vengimas.

ĮBĮ 20 str. 3 d. numatyti veiksmai, kuriems esant preziumuojamas tyčinis bankrotas:

1) veikla ir turtas buvo perkelti į kitą įmonę, įmonę reorganizavus arba įmonės dalį atskyrus, kai veiklą vykdo ir finansinius įsipareigojimus prisiima turto nevaldanti įmonė, kita veikianti ar naujai įsteigta įmonė perėmė įmonės nebaigtas vykdyti sutartis ir (arba) reikalavimo teises ir į šią įmonę perėjo dirbti darbuotojai ir (arba) vadovai ir (arba) su jais susiję asmenys;

2) atsiskaitymai iki bankroto bylos iškėlimo buvo vykdomi pažeidžiant Civilinio kodekso 6.930^{1} straipsnyje nustatytą atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumą ir nebuvo vykdomas šio ar kitų įstatymų reikalavimas dėl privalomo įmonės bankroto bylos inicijavimo, kai įmonės darbuotojui (darbuotojams) ilgiau kaip 3 mėnesius iš eilės nemokamas darbo užmokestis ir kitos su darbo santykiais susijusios išmokos.

Kaip matome, ĮBĮ aptarti tyčinio bankroto konstatavimo pagrindai atitinka aukščiau apibrėžtus blogo įmonės valdymo bruožus bei teismų praktiką konstatuojant nusikalstamą bankrotą, taigi šis ĮBĮ reguliavimas pripažintinas reikšmingu nustatinėjant nusikalstamą bankrotą.

Kadangi kiekvienoje įmonėje finansinės operacijos, disponavimas įmonės turtu, kitokie veiksmai atliekami kiekvieną dieną, tiriant ar įmonės bankrotas buvo nusikalstamas, t. y. ar įmonė buvo blogai valdyta, tenka aprėpti didelės apimties įmonės dokumentaciją, todėl sudėtinga nustatyti, kokie veiksmai ar neveikimas buvo ekonomiškai nenaudingi įmonei ir galimai lėmė jos bankrotą, ar įmonės bankrotas kilo dėl objektyvios verslo rizikos, ar dėl sąmoningų kaltininko veiksmų, nukreiptų prieš įmonės interesus. Be to, paprastai įmonės bankrotą lemia ne vienas konkretus veiksmas ar neveikimas, o tokių veiksmų ar neveikimo visuma, kuri lėmė blogą įmonės finansinę būklę ir vėliau – jos bankrotą. Atsižvelgiant į tai, siekiant nustatyti, ar įmonė buvo blogai valdyta, tikslinga atlikti įmonės finansinį bei teisinį auditą, ekspertizę ar kitokio pobūdžio kompleksinį tyrimą, vertinant įmonės veiklą pasitelkti specialistus.

2.1.3. Padariniai ir priežastinis ryšys

Nusikalstamo bankroto sudėtis yra materiali, todėl šio nusikaltimo būtinieji sudėties požymiai yra padariniai ir priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių.

Nusikalstamo bankroto padariniai tiesiogiai išplaukia iš pačios veikos lingvistinės konstrukcijos – *tas, kas sąmoningai blogai valdydamas įmonę nulėmė jos bankrotą ir dėl to padarė didelės turtinės žalos kreditoriams*; taigi nusikalstamo bankroto padariniai yra įmonės bankrotas ir kreditoriams padaryta didelė turtinė žala.

Įmonės bankrotas. Aptariant vieną iš nusikalstamo bankroto padarinių – įmonės bankrotą – pažymėtina, kad šiame kontekste kalbama ne apie anksčiau aptartą įmonės nemokumą (t. y. negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais) apskritai, kaip tai numatyta ĮBĮ, bet apie įmonei taikomas specialias nemokumo procedūras – t. y. šie padariniai reiškia įmonei vykdomas bankroto procedūras įstatymų nustatyta tvarka. Vien faktas, kad įmonė neatsiskaito su kreditoriais ir yra galimai nemoki, nesudaro pagrindo pradėti ikiteisminio tyrimo dėl nusikalstamo bankroto – **įmonei turi būti iškelta bankroto byla**. Pažymėtina ir tai, kad sudėtyje nustatytas privalomas požymis – bankroto byla – reikšmingas tuo, kad įmonės valdymo organams netekus įgaliojimų[101] ir įmonės valdymą ir administravimą perėmus trečiajam nešališkam asmeniui – bankroto administratoriui[102] yra sudaromas išsamus bendrovės turto ir

[101] ĮBĮ 10 str. 7 d. 2 p.
[102] ĮBĮ 11 str. 3 d.

skolų balansas ir išaiškėja visi įmonės turimi įsipareigojimai bei įmonės turto likučiai, taip pat – pagal ĮBĮ bankroto administratoriui kyla pareiga patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne trumpesnį kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos ir pareikšti ieškinius teisme pagal įmonės buveinės vietą dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais, taip pat, padarius prielaidą, kad yra tyčinio bankroto požymių, kreiptis į bankroto bylą nagrinėjantį teismą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu[103]. Būtent tokios privalomosios bankroto procedūros, kai tikrinama pastarųjų trejų metų įmonės veikla, sudaro galimybę nustatyti, ar įmonė buvo blogai valdoma ir ar dėl to valdymo atsirado žalos kreditoriams.

Pasak teismų praktikos, įmonės bankrotas yra tik tarpinis padarinys, nes dėl blogo valdymo atsiradusi bankroto būsena turi būti kreditoriams padaromos didelės turtinės žalos priežastimi[104]. Šiai nuomonei pritaria ir A. Abramavičius[105], O. Fedosiuk[106] bei A. Gutauskas[107].

Didelė žala kreditoriams. Siekiant išsiaiškinti, kas sudaro didelės žalos kreditoriams turinį, pirma reikėtų apibrėžti, kas yra įmonės kreditorius.

Pirmiausia atkreipiame dėmesį, kad nusikalstamo bankroto atveju sąvoka kreditorius apima ne nusikaltimą padariusio asmens kreditorius, o bankrutuojančios įmonės kreditorius, nes, kaip aptariama skyriuje *„Subjektas“*, šią nusikalstamą veiką padaro ne pati įmonė, o įgalioti jos vardu veikti asmenys, taigi ir žala padaroma bankrutuojančios įmonės kreditoriams.

Be to, nusikalstamo bankroto sudėtis reikalauja, kad žala būtų padaryta bent dviems kreditoriams[108] (žr., nusikalstamo bankroto sudėties lingvistinę konstrukciją – <...> *padarė didelę žalą kreditoriams* <...>, sudėtyje vartojama daugiskaita), nors paaiškinti logiką, kodėl nusikalstamo bankroto sudėtis reikalauja, kad žala būtų padaryta bent dviems kreditoriams, gana sunku – juk kartais net ir vienintelio bankrutuojančios įmonės kreditoriaus finansinis reikalavimas gali gerokai viršyti nedidelės įmonės skolų penkiems ar dešimčiai kreditorių sumą.

ĮBĮ 3 str. numatyta, kad įmonės kreditoriai – tai turintys teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievoles ir įsipareigojimus fiziniai ir juridiniai asmenys. Atkreiptinas dėmesys, kad

---

[103] ĮBĮ 11 str. 3 d. 8 p.

[104] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-115/2013.

[105] **Prapiestis J. (sud.)**, ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis (213-330 straipsniai) (II tomas 2 dalis) – Vilnius: Registrų centras, 2010. – 664 p. P. 503.

[106] **Fedosiuk O.** Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai. 2 dalis (BK 206–211 str.). https://www.mruni.eu/mru_lt...teises_katedra/.../Nusik_ekonom_2.ppt [žiūrėta 2014 m. gegužės 22 d.].

[107] **Gutauskas A.** Nusikalstamo bankroto kvalifikavimas. http://www.ukmin.lt/uploads/documents/NUSIKALSTAMO%20BANKROTO%20KVALIFIKAVIMAS%20A.%20GUTAUSKAS.pdf [žiūrėta 2014 m. vasario 7 d.].

[108] **Prapiestis J. (sud.)**, ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis (213-330 straipsniai) (II tomas 2 dalis) – Vilnius: Registrų centras, 2010. – 664 p. P. 503.

sąvoka kreditorius apima itin platų asmenų ratą ir įmonės bankrotas gali paliesti labai skirtingus asmenis ir jų reikalavimus bankrutuojančiai įmonei – įmonės darbuotojus, tiekėjus, valstybės institucijas, bankus, kitas kredito įstaigas ir pan.

Kadangi įmonės kreditoriais gali būti labai platus asmenų ratas, kreditorių turtiniai interesai gali būti taip pat labai skirtingi. ĮBĮ neapibrėžia kreditoriaus reikalavimo sąvokos – ar tai tik piniginio pobūdžio pretenzija, ar gali būti, pavyzdžiui, reikalavimas perduoti tam tikrą daiktą ir kt. Teismų praktikoje pripažįstama, jog kreditoriaus reikalavimas gali būti ne tik piniginio pobūdžio, bet ir kitokio pobūdžio turtiniai reikalavimai – pavyzdžiui, reikalavimas pripažinti nuosavybės teisę į nekilnojamąjį turtą[109]. Taigi dėl padarytų nusikalstamų veiksmų ar neveikimo nepatenkinti kreditorių reikalavimai gali būti įvairaus pobūdžio, nebūtinai piniginio pobūdžio pretenzijos.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad kreditoriai yra laisvi nuspręsti, ar nori pareikšti reikalavimą bankrutuojančiai ar bankrutavusiai įmonei, kuri šiems liko skolinga, taigi nebūtinai visi įmonės kreditoriai pareiškia kreditorinius reikalavimus bankroto byloje. Atsižvelgiant į tai, svarstytinas klausimas, ar nusikalstamo bankroto atveju yra pažeidžiami visų įmonės kreditorių interesai, ar tik tų, kurie pareiškė kreditorinį reikalavimą byloje.

Pasak A. Gutausko[110], pagal BK 209 str. žalos kreditoriams turinį sudaro dėl prievolių neįvykdymo atsiradę tiesioginiai turtiniai praradimai, taip pat negautos pajamos; be to apie žalą kreditoriams galima kalbėti tik tada, kai tampa aišku, jog bankroto procedūrų metu neįmanoma visiškai kompensuoti dėl prievolių neįvykdymo atsiradusios žalos. Taigi kreditorių reikalavimai ir galimybė juos patenkinti paaiškėja tik bankroto procedūrų metu, todėl manome, kad sąvoka kreditorius turėtų būti siekiama ne su visais įmonės kreditoriais apskritai, o tik su tais kreditoriais, kurie pareiškė kreditorinį reikalavimą įmonės bankroto byloje ir kurių reikalavimas turėtų būti tenkinamas bankroto procedūrų metu.

Be to, siaurinant kreditorių (o kartu ir nukentėjusių asmenų) sampratą nusikalstamo bankroto kontekste, svarbu ir tai, kad nors bankroto procese akcentuojamas įmonės kreditorių lygiateisiškumo principas, tačiau įmonės kreditorių padėtis bankroto proceso metu yra nevienoda, t .y. kreditorių reikalavimai bankroto byloje iš įmonės turto nėra tenkinami proporcingai. ĮBĮ 35 str. numatyta kreditorių reikalavimų tenkinimo eilė, pagal kurią pirmiausia iš įmonės turto tenkinami darbuotojų reikalavimai, susiję su darbo santykiais, taip pat – reikalavimai atlyginti žalą dėl sveikatos sutrikdymų, mirties darbe ar profesinės ligos; antrąja eile – valstybės reikalavimai dėl mokesčių ir kitų įmokų į biudžetą ir pan., trečiąja eile – visi likę

[109] Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-261/2011.

[110] **Gutauskas A.** Nusikalstamo bankroto kvalifikavimas. http://www.ukmin.lt/uploads/documents/NUSIKALSTAMO%20BANKROTO%20KVALIFIKAVIMAS%20A.%20GUTAUSKAS.pdf [žiūrėta 2014 m. vasario 7 d.].

kreditorių reikalavimai. *Kiekvienos paskesnės eilės kreditorių reikalavimai tenkinami tik po to, kai visiškai patenkinti atitinkamo etapo pirmesnės eilės kreditorių reikalavimai*. Pagal ĮBĮ 34 str. įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrinti kreditoriaus reikalavimai tenkinami pirmiausia iš lėšų, gautų pardavus įkeistą įmonės turtą, arba perduodant įkeistą turtą. Taigi tam tikrai atvejais įmonės turto gali užtekti, pavyzdžiui, tik pirmos eilės kreditorių reikalavimų tenkinimui, o jei turtas įkeistas – iš jo patenkinami tik hipotekos kreditorių reikalavimai.

Tokia kreditorių reikalavimų tenkinimo eilė svarbi tuo aspektu, kad tik žalą patyrę asmenys pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso[111] 109 str. gali būti pareikšti civilinį ieškinį bankroto byloje dėl nusikalstamais veiksmais padarytos žalos atlyginimo; taigi atitinkamai ji reikšminga nustatant, kas tie konkretūs kreditoriai nusikalstamo bankroto byloje, kuriems buvo padaryta didelė žala, t. y. ar žala padaryta visiems įmonės kreditoriams, pareiškusiems kreditorinius reikalavimus bankroto byloje, ar tik tiems, kurių reikalavimai pagal ĮBĮ numatytą eilę būtų patenkinti, jei nusikaltimą padaręs asmuo savo veiksmais ar neveikimu nebūtų sumažinęs įmonės turto masės ir taip padaręs žalos kreditoriams, bet patenkinti nebuvo. Pažymėtina, kad kaltininko veiksmus su padariniais turi būti sieti priežastinis ryšys – t. y. šiuo atveju padarytos žalos dydis turi būti tiesiogiai sąlygotas kaltininko veiksmų, be to – kaltininkas turi siekti atitinkamų padarinių arba sąmoningai leisti jiems atsirasti. Atitinkamai manome, kad iš priežastinio ryšio reikalavimo išplaukia, kad kreditoriai nusikalstamo bankroto kontekste yra tik tie kreditoriai, kurių reikalavimai būtų patenkinti, jei dėl kaltininko veiksmų įmonėje nebūtų sumažėjusi turto masė ir dėl to įmonė nebūtų tapusi nemokia, bet jie nebuvo patenkinti.

Iš tokio sisteminio nusikalstamo bankroto sudėties aiškinimo galime apibrėžti, ir kas turėtų būti laikoma įmonės kreditoriams padaryta žala. Manome, kad kreditoriams padarytos žalos dydį sudaro dėl kaltininko veiksmų sumažėjusi įmonės turto, iš kurio gali būti tenkinami kreditorių reikalavimai, masė, t. y. dėl konkrečių kaltininko veiksmų ar neveikimo prarastas, iššvaistytas, pasisavintas turtas, negautos pajamos ir pan.

Gali būti svarstoma, ar toks iš sisteminio teisės aiškinimo išplaukiantis žalos apibrėžimas nėra per siauras, nes dėl kaltininko veiksmų įmonės turto masė ne tik sumažinama tam tikra apimtimi, kas pripažintina konkrečia kreditoriams padaryta žala, bet įmonei yra apribojamos veiklos galimybės, sumažinamos apyvartinės lėšos, parduodama įmonės veiklai būtina įranga ir pan., dėl ko įmonė apskritai gali tapti nekonkurencinga ir nebegalėti veikti rinkoje; būtent tokie kaltininko veiksmai vis sunkina įmonės situaciją, dėl ko didėja įmonės įsiskolinimo masė. Taigi žala teoriškai galėtų būti laikoma ne vien konkrečiais kaltininko veiksmais ar neveikimu sumažinta turto masė, bet bendra kreditorių iš įmonės turto nepatenkintų kreditorinių reikalavimų masė – juk jei nusikalstami veiksmai nebūtų atlikti, įmonė nebūtų

[111] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

bankrutavusi ir visi kreditoriai teoriškai galėtų patenkinti savo reikalavimus. Visgi toks ribotas žalos aiškinimas yra susijęs su tuo, kad atsakomybėje kaltininkas gali atsakyti tik už tuos veiksmus, kuriuos numatė, ar galėjo numatyti, atitinkamai ir žala jam turėtų būti inkriminuota tik ta, kurią asmuo sukėlė savo sąmoningais veiksmais, nors realiai padaryta faktinė žala gali būti ir didesnė.

Pagal BK 209 str. numatytą padarinių apibrėžimą – žala kreditoriams turi būti *didelė.* BK 212 str. pateikiamas tokios sąvokos išaiškinimas – didelė turtinė žala yra 150 MGL dydžio sumą viršijanti žala, t. y. šiuo metu tai sudarytų 5.700 Eur.[112] Taigi po sąvoka *didelė žala* patenka iš esmės visi įmonių bankrotai[113].

Pasak A. Abramavičiaus[114], jeigu dėl sąmoningo blogo įmonės valdymo kaltininko įmonė bankrutavo, tačiau vykdant bankroto procedūrą įmonės kreditoriai nepatyrė turtinės žalos arba patyrė žalą, kurios dydis pinigine išraiška neviršija 150 MGL sumos, tai tokia veika nėra baudžiama, išskyrus atvejus, kai kaltininkas siekė padaryti kreditoriams žalą viršijančią 150 MGL dydžio sumą, tačiau tokio dydžio žala neatsirado dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių - tokiais atvejais kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 22 str. l d. ir 209 str.

Priežastinis ryšys. Kadangi veikos sudėtis yra materiali, turi būti nustatytas priežastinis ryšys tarp *sąmoningai blogo įmonės valdymo* ir padarinių – *įmonės bankroto* ir *didelės žalos kreditoriams.* Kaip minėta, dauguma autorių įmonės bankrotą laiko tarpiniu padariniu, nes įmonės bankrotas yra tas veiksnys, kuris turi atsirasti, kad būtų galima konstatuoti kreditoriams padarytą žalą.

Taigi kaltininko atlikti veiksmai *visų pirma* turi lemti įmonės nemokumą, t. y. dėl sąmoningai blogo įmonės valdymo įmonė turi tapti nekonkurencinga, nebepajėgti vykdyti ekonominės veiklos, nebegauti pelno, nebesugebėti atsiskaityti su kreditoriais. Šie padariniai gali būti pasiekiami per ilgą laiką dėl kaltininko veiksmų viseto po truputį stumiant įmonę link nemokumo arba kaltininko veiksmai gali būti pagrindas ir postūmis į įmonės blogą finansinę situaciją, arba, įmonei jau esant blogoje finansinėje situacijoje, būti paskutiniu postūmiu į nemokumą. Iškėlus įmonei bankroto bylą ir suvedus visą įmonės turto ir skolų balansą,

---

[112] Pastaba: MGL – minimalus gyvenimo lygis, yra BK reliktas, nes ši sąvoka kituose teisės aktuose nebenaudojama. Vietoje MGL yra vartojama BSI – bazinės socialinės išmokos sąvoka. Būtent BSI dydis turėtų būti laikomas atitikmeniu MGL. BSI šiuo metu yra 38 Eur. Žr. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 10 d nutarimas Nr. 924 Dėl bazinės socialinės išmokos dydžio patvirtinimo. TAR. 2014, Nr. 12298.

[113] Kaip minėta, bankroto bylose patenkinama vos 13,2 proc. pareikštų kreditorinių reikalavimų. Bankroto departamento pateikiamais duomenimis, 8801 įmonėms per 1993–2012 metus buvo pateikta kreditorinių reikalavimų už 13 135,5 mln. Lt, iš kurių patenkinta 1 738,18 mln. Lt. Vadinasi, vienai įmonei vidutiniškai tenka 1,3 mln. Lt dydžio nepatenkintų kreditorinių reikalavimų masės. Žr. **Įmonių bankroto valdymo departamentas.** Išregistruotų dėl bankroto įmonių kreditorių reikalavimų tenkinimo analizė pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles, 2013-09-02, Nr. (8.15)A4-741. http://www.bankrotodep.lt/Doc/I%C5%A0REGISTRUOT%C5%B2_D%C4%96L_BANKROTO_PAGAL_KREDITORI%C5%B2_REIKALAVIM%C5%B2_TENKINIMO_EILES.pdf [žiūrėta 2014 m. gegužės 22 d.].

[114] **Prapiestis J. (sud.)**, ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis (213-330 straipsniai) (II tomas 2 dalis) – Vilnius: Registrų centras, 2010. – 664 p. P. 503.

kaltininko veiksmai turi būti tiesioginiu priežastiniu ryšiu susiję su tuo, kad įmonė neturi pakankamai turto atsiskaityti su kreditoriais.

Kaip minėta, manome, kad kaltininko padaryta žala turi būti konkrečiai apibrėžta – žalos dydis turi būti tiesiogiai susijęs su kaltininko veiksmais sąmoningai sumažinta įmonės turto mase. Taigi kreditorių patirtos žalos dydis turi tiesiogiai koreliuoti su kaltininko veiksmais sumažėjusio įmonės turto masės dydžiu.

2.1.4. Subjektas

BK 209 str. subjektas apibrėžtas kaip *tas, kas sąmoningai blogai valdydamas įmonę* <...>, taigi iš lingvistinio subjekto apibrėžimo matyti, kad nusikalstamo bankroto subjektu gali būti asmuo, turintis tam tikrus įmonės valdymo įgaliojimus. Pasak A. Abramavičiaus[115], šios veikos subjektu gali būti asmuo, kuris įstatymo, sutarties ar administracinio akto pagrindu valdė įmonę.

Siekiant tinkamai nustatyti nusikalstamos veikos subjektą, reikia konkrečiu atveju tirti, kokius valdymo organus turi juridinis asmuo ir kokie tų valdymo organų įgaliojimai. CK 2.82 str. 1 d. įtvirtinta bendroji norma, kad kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį ar kolegialų valdymo organą bei dalyvių susirinkimą, jeigu steigimo dokumentuose ir juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose nenumatyta kitokia šių organų struktūra. Konkretaus juridinio asmens valdymo organai, jų kompetencija priklauso nuo juridinio asmens tipo, jie gali būti apibrėžti atitinkamo tipo įmonių veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose bei pačios įmonės steigimo dokumentuose. Taigi nusikalstamo bankroto subjektas turi būti nustatinėjamas kiekvienu konkrečiu atveju.

Kaip antai, i*ndividuali įmonė* turi tik vienasmenį valdymo organą – individualios įmonės vadovą, kuriuo paprastai yra pats individualios įmonės savininkas; individualios įmonės savininkas gali individualios įmonės vadovu paskirti kitą asmenį, jei tai nustatyta individualios įmonės nuostatuose.[116] Taigi individualioje įmonėje gali būti du valdymo organai – individualios įmonės savininkas ir individualios įmonės vadovas, kuriems įstatymai ir įmonės nuostatai nustato atitinkamą kompetenciją. *Mažosios bendrijos* organai gali būti: 1) tik mažosios bendrijos narių susirinkimas – tokiu atveju mažosios bendrijos narių susirinkimas yra kartu ir mažosios bendrijos valdymo organas; 2) mažosios bendrijos narių susirinkimas ir mažosios bendrijos vienasmenis valdymo organas – mažosios bendrijos vadovas.[117] Lietuvos Respublikos *ūkinių*

[115] *Ibid.* P. 504.
[116] Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4991. 7 str.
[117] Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas. Valstybės žinios. 2012, Nr. 83-4333. 12 str.

bendrijų įstatyme[118] nėra aiškiai įvardyti ūkinės bendrijos valdymo organai; būtent jungtinės veiklos sutartis, pagal kurią steigiama ir veikia ūkinė bendrija, turi numatyti ūkinės bendrijos valdymo organus ir jų kompetenciją. Pagal įstatymą kiekvienas tikrasis ūkinės bendrijos narys turi teisę atstovauti ūkinei bendrijai, jeigu bendrosios jungtinės veiklos sutartyje neįvardyti konkretūs asmenys, kurie yra įgalioti jai atstovauti. Jais gali būti ne tik tikrieji nariai, bet ir samdomas asmuo, kuris nėra bendrijos narys. *Akcinės ir uždarosios akcinės bendrovės* valdymo organai yra visuotinis akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba ir administracijos vadovas. Akcinėje bendrovėje turi būti bent vienas kolegialus valdymo organas – stebėtojų taryba arba valdyba, o uždarojoje akcinėje bendrovėje gali būti nesudaromos nei stebėtojų taryba, nei valdyba, tačiau privalomi valdymo organai yra visuotinis akcininkų susirinkimas ir administracijos vadovas.[119] Atitinkamai konkreti juridinio asmens valdymo tvarka yra numatyta ir Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatyme[120], Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatyme[121], kituose tam tikro juridinio asmens tipo veiklą reglamentuojančiame įstatymuose.

Taigi nustatinėjant nusikalstamo bankroto subjektą turi būti atsižvelgiama į juridinio asmens tipą, tiriami juridinio asmens steigiamieji dokumentai, atsižvelgiama į specialų juridinio asmens veiklą reglamentuojantį įstatymą. Tik iš šių dokumentų galima tinkamai nustatyti, kokie yra įmonės valdymo organai ir kokia kompetencija jiems suteikta. Atsižvelgiant į tai, koks valdymo organas priėmė įmonei ekonomiškai nenaudingą sprendimą (o ekonomiškai nenaudingų sprendimų gali būti daug ir juos priimti skirtingi valdymo organai), kuris lėmė įmonės bankrotą ir vėliau – didelę žalą jos kreditoriams, būtent tam valdymo organui ir turėtų kilti baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą bankrotą. Pavyzdžiui, jei įmonei nepalankius valdymo sprendimus pagal įmonės įstatus priėmė akcinės bendrovės valdyba (pvz., sprendimą dėl ilgalaikio turto, kurio balansinė vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo ir kuris yra reikalingas įmonės veiklai, perleidimo) – atitinkama atsakomybė turėtų kilti būtent valdybai.

Jei juridinio asmens valdantysis organas, priėmęs įmonei ekonomiškai nenaudingus sprendimus, yra kolegialus, pavyzdžiui, valdyba, arba įmonei ekonomiškai nenaudingus sprendimus priėmė daugiau nei vienas valdymo organas – pavyzdžiui, individualios įmonės savininkas ir vadovas, atsižvelgiant į šių subjektų tyčią, galėtų kilti ir bendrininkavimo klausimas.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad ne visų juridinių asmenų nemokumas gali būti pripažintas nusikalstamu bankrotu. ĮBĮ 1 str. apibrėžta, kad šis įstatymas taikomas

[118] Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4990.
[119] Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914. 22 str.
[120] Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 57-2296.
[121] Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymas. Valstybės žinios. 1995, Nr. 20-449.

visiems juridiniams asmenims, įregistruotiems Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, išskyrus biudžetines įstaigas, politines partijas, profesines sąjungas, religines bendruomenes ir bendrijas. Taigi bankrutuoti negali biudžetinės įstaigos, politinės partijos, profesinės sąjungos bei religinės bendruomenės ir bendrijos, atsižvelgiant į tai, manytina, kad šių asmenų nemokumas negali būti vertinamas ir nusikalstamo bankroto kontekste.

Be to, šio nusikaltimo subjektu gali būti tik fizinis asmuo – konkretus valdybos narys, direktorius, vadovas, akcininkas ir pan. Kadangi teisės aktuose nėra apibrėžta (išskyrus tam tikrus atvejus), kokio amžiaus asmuo gali būti įmonės valdymo organo nariu, subjekto amžius numatomas pagal bendrąsias BK taisykles – subjektas turi būti ne jaunesnis nei 16 metų (BK 13 str.).

2.1.5. Kaltė

Nusikalstamo bankroto kaltės formą suponuoja pats veikos apibrėžimas – *sąmoningai blogas įmonės valdymas*. Taigi įmonė blogai valdoma turi būti sąmoningai, t. y. tyčia siekiant nusikalstamos veikos padarinių – įmonės bankroto ir didelės žalos kreditoriams. Už neatsargų blogą įmonės valdymą, objektyvią verslo riziką, dėl kurios įmonė bankrutavo, baudžiamoji atsakomybė kilti negali.

A. Abramavičiaus nuomone, nusikalstamas bankrotas gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia – kaltininkas suprato, kad sąmoningai valdė įmonę pažeisdamas elementarius „protingam ir rūpestingam šeimininkui“ keliamus reikalavimus ir tuo nulėmė savo įmonės bankrotą, numatė, jog dėl savo įmonės bankroto kreditoriams atsiras ar gali atsirasti didelė turtinė žala ir norėjo tokių padarinių arba jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti. [122]

Pasak A. Gustausko, tyčios įrodinėjimas nusikalstamame bankrote yra labai problematiškas, nes visad galima surasti argumentų, jog bankrotą sukėlė ne sąmoningi vadovo veiksmai, bet nepasiteisinusi rizika, kad buvo tikėtasi gerų rezultatų, bet kažkas nepavyko ir pan. Tyčios įrodinėjimui labai padeda faktai apie kokią nors kitą nusikalstamą vadovo veiką – turto pasisavinimą arba iššvaistymą, paskolos arba kredito panaudojimą ne pagal paskirtį, sukčiavimą, apgaulingą apskaitą ir pan.; šios veikos kvalifikuotinos iš sutapties.[123]

---

[122] **Prapiestis J. (sud.)**, ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis (213-330 straipsniai) (II tomas 2 dalis) – Vilnius: Registrų centras, 2010. – 664 p. P. 503.

[123] **Gutauskas A.** Nusikalstamo bankroto kvalifikavimas. http://www.ukmin.lt/uploads/documents/NUSIKALSTAMO%20BANKROTO%20KVALIFIKAVIMAS%20A.%20GUTAUSKAS.pdf [žiūrėta 2014 m. vasario 7 d.].

2.2. Nusikalstamo bankroto santykis su kitais civilinės ir baudžiamosios teisės institutais

2.2.1. Tyčinis bankrotas

Kaip minėta, Lietuvos teisės sistemoje nesąžiningo bankroto atveju yra galimybė taikyti dvejopas pasekmes – t. y. pripažinti bankrotą tyčiniu civilinio proceso tvarka arba pradėti asmenų baudžiamąjį persekiojimą dėl nusikalstamo bankroto. Nors tiek vienu, tiek kitu atveju nustatinėjama, ar bankrotas buvo normali verslo rizika ir ar atsakingas asmuo sąmoningai siekė, kad įmonė bankrutuotų, tačiau visgi ne kiekvienu atveju bankrotą pripažinus tyčiniu jis laikytinas ir nusikalstamu bei atvirkščiai, kas rodo, kad šie institutai visgi yra skirtingi.

Kaip žinoma, tyčinis bankrotas yra civilinės teisės institutas, kurio pagrindas yra numatytas ĮBĮ. Pagal ĮBĮ 2 str. 12 p. **tyčinis bankrotas** – įmonės privedimas prie bankroto sąmoningai blogai valdant įmonę (veikimu, neveikimu) ir (arba) sudarant sandorius, kai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus; ĮBĮ 20 str. numatyti aiškūs ir konkretūs požymiai, kuriais vadovaudamasis teismas pripažįsta bankrotą tyčiniu. Toks konkretizuotas reglamentavimas nustatytas 2013 m. balandžio 18 d. Įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 13(1), 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35, 36 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymu, kuris įsigaliojo 2013 m. spalio 1 d.[124] Iki tol tyčinis bankrotas buvo apibrėžiamas tik abstrakčia sąvoka, nenurodant gairių, kuriomis vadovaujantis teismai turėtų spręsti klausimus dėl bankroto pripažinimo tyčiniu. Šie požymiai ilgą laiką buvo formuojami teisminėje praktikoje *ad hoc* ir, kaip minėta, šie *ad hoc* teismų suformuoti nesąžiningo bankroto požymiai, analizuojant konkrečias bylas ir išskyrus tam tikras tendencijas, buvo tiesiogiai perkelti į ĮBĮ 20 str.

Kaip yra konstatavęs LAT, sprendžiant dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu būtina nustatyti, ar bankrutuojančios įmonės sudarytais sandoriais bei kitokia šios įmonės veikla buvo nuosekliai ir kryptingai siekiama jos nemokumo. Atvejai, kai dėl įmonės valdymo organų sprendimų yra nuostolingai perleidžiamas, sunaikinamas, sugadinamas ar iššvaistomas įmonės turtas, sudaromi sandoriai, kurių vykdymas reiškia nepagrįstai didelę finansinę naštą įmonei, atliekami veiksmai, kuriais siekiama sužlugdyti įmonę ir perkelti jos veiklą į kitą tų pačių ar susijusių asmenų naujai įsteigtą įmonę, atsiskaitoma tik su tam tikrais kreditoriais ir pan., gali būti vertinami kaip tyčinio įmonės bankroto požymiai.[125] Įmonės tyčiniu bankrotu laikytini ir įvardyti įmonės valdymo organų veiksmai įmonei esant faktiškai nemokiai, dar labiau pabloginantys įmonės turtinę padėtį, jei dėl tokių veiksmų, tai yra finansiškai nepagrįstų

[124] Pakeitimas ĮBĮ 2013.
[125] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-346/2012.

(nuostolingų) sandorių arba papildomų įsipareigojimų prisiėmimo, siekiama išvengti atsiskaitymo su kreditoriais.[126]

Įprastai bankrotas yra tęstinis procesas – įmonė merdėja, susirašinėjama su kreditoriais[127], ilgėja pradelsti skolų apmokėjimo terminai, įmonei pradeda trūkti apyvartinių lėšų, vyksta nemažai civilinių bylų dėl skolos priteisimo, taikomos laikinosios apsaugos priemonės bylose, kurios blokuoja įmonės veiklą, kol galų gale kreditoriai, nebematydami galimybių atgauti įsiskolinimų pateikia teismui pareiškimą dėl bankroto. Taigi normalaus bankroto atveju, įmonėje susikaupus kritinei skolos sumai, ir kreditoriai dažniausiai būna tipiniai: „Sodra“, bankai, darbuotojai, verslo partneriai, be to, įmonėje lieka tam tikro turto.[128]

Tyčinio bankroto atveju viskas vyksta žaibiškai – tuomet įmonė, pavyzdžiui, netgi neturėdama priteistų iš kitų įmonių reikalavimų staiga kreipiasi į teismą ir prašo iškelti bankroto bylą; nors paprastai bankroto bylą inicijuoja kreditorius, tyčinio bankroto atveju pagrindinis iniciatorius būna pati įmonė, vadovas ar akcininkai.[129] Tyčinio bankroto atveju turtas pradedamas naudoti itin aktyviai, t. y. perleidžiamas kitiems asmenims, nuomojamas, įkeičiamas, kad atėję į įmonę bankroto administratoriai per bankroto procesą neaptiktų turto; tokiu būdu stengiamasi numušti potencialių kreditorių siekį toliau gilintis į šią bendrovę. Kaip teigia A. Sakalas ir A. Savanevičienė, faktiškai Lietuvos įmonės, kurioms buvo pripažinti tyčiniai bankrotai, veikė beveik pagal tą patį scenarijų: neteisėtai, ekonomiškai nepagrįstai buvo restruktūrizuojamos įmonės, skolos, dažnai gautos milžiniškos paskolos ir smulkių akcininkų akcijos buvo perkeliamos į naujus objektus, po to skelbiamas bankrotas, sąskaitos tuščios, o darbininkams sumokėti pinigų nėra.[130]

Taigi kaip matome, tyčinio bankroto ir nusikalstamo bankroto institutai iš esmės skirti reglamentuoti tą patį atvejį – siekį bankroto procesu užmaskuoti blogo įmonės valdymo sprendimus, nesąžiningai neatsiskaityti su kreditoriais ir išvengti už tai atsakomybės. Tik kadangi vienas yra baudžiamosios teisės, o kitas – civilinės teisės institutas, atitinkamai taikytini ir skirtingi padariniai atsakingiems asmenims.

Baudžiamosios bylos atveju kalti asmenys gali būti nuteisti laisvės atėmimo bausme iki trejų metų[131]. Civilinio proceso tvarka pripažinus bankrotą tyčiniu, bankroto administratoriui

---

[126] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-680/2004
[127] **Šakinienė, A.** Komercinė teisė. – Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija, 2011. – 153 p. P. 87.
[128] *Ibid.*
[129] **Mackevičius J., Poškaitė D.** Finansinė analizė. - Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998.
Atkreipkite dėmesį, kad Įmonių bankroto iniciatorių pasiskirstymo analizė parodė, kad didžiąją dalį bankrotų inicijuoja kreditoriai (be VMI ir VSDF): 2013 m. – 43 proc. visų bankrotų. Susirūpinimą kelia tai, kad įmonių vadovų ir savininkų dalis (kurie turi pareigą inicijuoti bankrotą, esant įmonės nemokumui) turi tendenciją mažėti: nuo 2009 iki 2013 m. – nuo 49 proc. iki 23 proc. (5 pav.). (**Valstybės kontrolė.** Valstybinio audito ataskaita. Įmonių bankroto proceso valdymas ir kontrolė. – Vilnius: Valstybės kontrolė, 2014. – 56 p. P. 15).
[130] **Sakalas A., Savanevičienė A.** Įmonės krizių vadyba. – Kaunas: Technologija, 2003. – 202 p.
[131] BK 209 str.

kyla pareiga patikrinti įmonės sandorius, sudarytus per 5 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, ir pareikšti ieškinius teisme pagal įmonės buveinės vietą dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais[132], taip pat teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos šios nutarties kopiją pateikia prokurorui dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo[133], be to – žalą dėl įmonės neįvykdytos kreditoriui (kreditoriams) prievolės, kurios dydis negali viršyti dėl asmens tyčinės veikos susidariusių ir bankroto proceso metu nepatenkintų reikalavimų sumos, turi atlyginti asmuo (asmenys), dėl kurio (kurių) veikimo ar neveikimo kilo tyčinis bankrotas[134]. Taigi pripažinus bankrotą nusikalstamu – kyla baudžiamojo persekiojimo padariniai – asmens laisvės, turto apribojimas, galimas teistumas ir pan. Civilinis procesas lemia, kad ginčijamais sandoriais siekiama grąžinti turtą į įmonę, kad būtų galima atsiskaityti su kreditoriais, o nepakakus turto – dėl tyčinių veiksmų atsiradusi žala (neatlygintų kreditorinių reikalavimų vertė) turi būti atlyginama kaltų asmenų; šiame procese pasekmės išskirtinai turtinės, t. y. lengvesnės.

Be to, kaip yra nustatęs LAT, tyčinis bankrotas konstatuojamas teismui išnagrinėjus įmonės bankroto bylą civilinio proceso nustatyta tvarka, tuo tarpu nusikalstamas bankrotas yra baudžiamosios teisės kategorija. Ta aplinkybė, kad civilinio proceso tvarka bankroto bylą nagrinėjęs teismas nenustato tyčinio bankroto požymių, neužkerta kelio vėliau bylą nagrinėti baudžiamojo proceso tvarka ir pripažinti, jog bankrotas buvo nusikalstamas. Atkreiptinas dėmesys, kad bankroto procesas civilinėje teisėje ne visais atvejais sudaro galimybes nustatyti visas teisingai šiam klausimui išspręsti bylos aplinkybes, kai tokias galimybes turi teismas, nagrinėjantis bylą baudžiamojo proceso tvarka.[135]

Atitinkamai turėtų būti aiškinama ir atvirkščiai – jei nustatomas tyčinis bankrotas civilinio proceso tvarka, nebūtinai turi būti konstatuojama, kad bankrotas yra ir nusikalstamas. Kaip aiškina G. Švedas, tam tikro elgesio draudimas su baudžiamosios teisės pagalba turi būti griežčiausia (*ultima ratio*) valstybės reakcijos į nepageidaujamą elgesį forma. Nepageidaujamo elgesio draudimas baudžiamojoje teisėje galimas tik tuo atveju, kai jis neturi alternatyvių poveikio priemonių kitose teisės šakose (pavyzdžiui, drausminė, civilinė, administracinė atsakomybė ir pan.), antraip galima sukurti „kriminalinę visuomenę“, kurioje pati nusikalstama veika bus labai nuvertinta.[136] Pasak V. Kukaičio, baudžiamoji atsakomybė taikytina pažeidus viešą interesą, t. y. veika yra socialiai pavojinga visuomenei, todėl negali būti palikta

[132] ĮBĮ 20 str. 5 d.
[133] ĮBĮ 20 str. 6 d.
[134] ĮBĮ 20 str. 7 d.
[135] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-358/2014.
[136] **Švedas, G.** Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. // Teisė. – 2012, Nr. 82, p. 12–25. P. 18.

nukentėjusiajam (tame tarpe ir valstybei) kaip privatus reikalas reikalauti kompensacijos. Baudžiamųjų įstatymų draudimų ir sankcijų turi būti imamasi tik tada, kai tai neišvengiama[137], t. y. tais atvejais, kai švelnesnėmis priemonėmis tų pačių tikslų negalima pasiekti[138].

Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę.[139] Tiek baudžiamosios teisės paskirtis, tiek ir bendrieji teisės principai, įtvirtinti demokratinių teisinių valstybių jurisprudencijoje, suponuoja tai, kad negalimas tokios teisinės praktikos formavimas, kai sprendžiant civilinius ginčus taikomos baudžiamosios teisės normos ir asmens elgesys esant išimtinai civiliniams teisiniams santykiams vertinamas kaip atitinkamos nusikalstamos veikos padarymas.[140] Baudžiamoji teisė yra skirta saugoti ne moralines ir ideologines vertybes, bet vadinamuosius teisinius gėrius ir šią apsaugą ji užtikrina subsidiariai ir selektyviai.

Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad tyčinis bankrotas gali būti pripažįstamas ir nusikalstamu tik tada, kai kaltininko veiksmais yra kai sukeliami žymūs padariniai, galintys pažeisti valstybės finansų sistemą, ekonomiką ir verslo tvarką (žr. II.1.1 skyrių „*Objektas*“). Šis požymis atsispindi ir pačioje nusikalstamo bankroto sudėties formuluotėje – būtinuoju nusikalstamo bankroto požymiu yra pasekmės – didelė žala, kuri padaryta dviems ar daugiau kreditorių. Tyčinio bankroto samprata šių požymių nelaiko būtinaisiais. Vadinasi, jei bankroto byloje nustatomi nesąžiningi veiksmai, kuriais įmonė buvo privesta prie bankroto, egzistuoja kiti nusikalstamo bankroto požymiai, bet padaryta žala neatitinka didelės žalos kriterijaus ir ji padaryta vienam kreditoriui, toks bankrotas negalėtų būti pripažintas nusikalstamu ir kaltininkui galėtų būti taikomos tik civilinės teisinės pasekmės.

Be to, pavyzdžiui, teismų praktikoje[141] tais atvejais, kai vertinama veika susijusi su tam tikros turtinės prievolės nevykdymu, svarbiomis aplinkybėmis, rodančiomis baudžiamąjį teisinį

---

[137] **Kukaitis, V.** Bankroto pripažinimas tyčiniu: naujas reguliavimas. Tyčinio bankroto baudžiamieji teisiniai aspektai, 2013. http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0CCMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.ukmin.lt%2Fuploads%2Fdocuments%2FPRANESIMAS%2520Tycinis%2520bankrotas%25202013-09-13%2520Kukaitis.ppt&ei=gTcYVY24HceAUebhgYAF&usg=AFQjCNHuoCfUPKHlnpCGx99a2Q2CGA963g&sig2=L6SMoGs-vjGHQrmjqmSQNA&bvm=bv.89381419,d.d24 [žiūrėta 2015-03-29].

[138] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužė 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262/2011.

[139] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas byloje Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163(2) straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

[140] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-409/2011; 2011 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-267/2011.

[141] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78/2009; 2008 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224/2008; 2008 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-198/2008; 2007 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-

pažeidimo pobūdį, laikoma tai, kai kaltinamas asmuo sąmoningai sudarė situaciją, kad nukentėjusysis negalėtų civilinėmis teisinėmis priemonėmis atkurti savo pažeistos teisės arba toks pažeistų teisių gynimo būdas būtų apsunkintas, pvz.: be teisėsaugos institucijų pagalbos neįmanoma surasti ar identifikuoti prievolės vengiančio asmens, sandoris sąmoningai sudarytas taip, kad vėliau būtų neįmanoma įrodyti jo tikrojo turinio. Atitinkamai prie tokių situacijų galima priskirti ir dažnus atvejus, kai įmonės vadovai, kiti atsakingi asmenys neperduoda bankroto administratoriui įmonės dokumentacijos, dėl ko bankroto administratoriui pasunkėja galimybė nustatyti įmonės veiklą, jos sandorius, kai patys įmonės vadovai yra neaiškūs – pvz., akcijos prieš įmonės bankrotą buvo perleistos užsienyje (paprastai Rusijoj, Baltarusijoje) gyvenantiems, Lietuvoje niekada nesilankantiems ir neįmanomiems rasti asmenims, atitinkamai paskiriami ir tokie įmonės vadovai.

Šiuos institutus skiria ir tai, kad civilinėje teisėje nebūtina nustatyti, kuris konkrečiai sandoris būtent lėmė įmonės nemokumą, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika[142] aiškinant tyčinio bankroto požymius, buvo formuojama taip, kad tam, jog būtų galima pripažinti bankrotą tyčiniu, nebūtina nustatyti konkretaus veiksmo, sukėlusio įmonės bankrotą, tačiau turi būti vertinama aplinkybių visuma. O baudžiamojoje teisėje būtina nustatyti konkrečius neteisėtus veiksmus, kai įrodinėjama nusikalstamo bankroto sudėtis, ką suponuoja nekaltumo prezumpcijos, nusikalstamos veikos įrodinėjimo bei priežastinio ryšio reikalavimai, t. y. turi būti nustatyti konkretūs neteisėti kaltininko veiksmai, kuriais buvo įmonė privesta prie bankroto ir jais sukelta didelė žala kreditoriams. Kitaip nebūtų įrodomi visi sudėties požymiai ir asmens nebūtų galima traukti baudžiamojon atsakomybėn.

Iš kito pusės, kad bankrotas būtų pripažintas nusikalstamu, reikia specialių žinių, turi būti atidžiai analizuojami įmonės sandoriai, kiti įmonės valdymo organų veiksmai, kad matytųsi, kokią įtaką jie galėjo turėti įmonės mokumui. Tam civilinėje bankroto byloje bankroto administratoriaus gali būti inicijuojamas auditas, kitoks įmonės vidinis tyrimas. Audito poreikis gali kilti ir teismui pripažinus bankrotą tyčiniu – ĮBĮ yra imperatyviai nurodyta, jog konstatavus, kad įmonės bankrotas – tyčinis, siekiant apginti kreditorių interesus, yra būtina atlikti detalesnį įmonės veiklos patikrinimą bei nustatyti, ar įmonės vardu veikę asmenys nebuvo sudarę ir daugiau įmonės veiklai priešingų sandorių, kurių teisėtumas gali būti patikrintas įstatymų nustatyta tvarka[143]. Šių veiksmų metu surenkama didelė dalis reikšmingos informacijos, kuri gali

388/2007; 2004 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23/2004; 2003 m. rugsėjo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-549/2003; 2002 m. balandžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-293/2002; 2010 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133/2010.

[142] žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 3 d. nutartį priimtą civilinėje byloje Nr. 3K-3-1045/2003; 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-448/2004.

[143] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjo 2014 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1755/2014.

leisti vertinti įmonės valdymo organų veiksmus ir poreikį patraukti kaltus asmenis baudžiamojon atsakomybėn. Taigi tyčinio bankroto bylą būtų galima laikyti ir baudžiamojo persekiojimo pirmine stadija, kurios metu surenkami reikšmingi duomenys.

Manytina, kad tai labai artimi teisės institutai, kurie papildo vienas kitą ir padeda geriau įvertinti atsakingų asmenų veiksmus.

2.2.2. Skolininko nesąžiningumas

BK 208 straipsnyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už skolininko nesąžiningumą, kuris pasireiškia kaip skolininko nesąžiningas elgesys, kai yra patenkinami ar užtikrinami tik vieno ar kelių kreditorių reikalavimai ar kai turtas iššvaistomas, perleidžiamas, pervedamas ar nepateisinamai pigiai parduodamas skolininkui esant sunkioje ekonominėje būklėje, esant bankroto grėsmei. Tokiais savo veiksmais skolininkas didina įmonės bankroto tikimybę, sunkina įmonės finansinę padėtį ir apsunkina kreditorių galimybę atgauti įsiskolinimą.

Taigi tiek nusikalstamas bankrotas, tiek skolininko nesąžiningumas yra susiję su nesąžiningais skolininko veiksmais, dėl kurių sunkėja skolininko kreditorių galimybės atgauti įsiskolinimą. Jei aukščiau minėti skolininko veiksmai vėliau lemia skolininko bankrotą, t. y. susiję tiesioginiu priežastiniu ryšiu su bankroto bylos iškėlimu skolininkui (skolininko nemokumu), gali iškilti šių veikų atribojimo klausimas, t. y. kaip turėtų būti kvalifikuojami skolininko veiksmai – pagal BK 208 str. ar 209 str. bei ar nusikalstamas bankrotas apima skolininko nesąžiningumo sudėtį. Siekdami atriboti šias nusikalstamas veikas, detaliau panagrinėsime skolininko nesąžiningumo (BK 208 str.) sudėties požymius.

Pasak E. Sinkevičiaus[144], BK 208 straipsnio dispozicijoje praktiškai įtvirtintos dvi savarankiškos sudėtys, tai: a) favoritizmas vieno ar kelių kreditorių atžvilgiu (BK 208 str. l d.) ir b) skolininko nesąžiningumas, susijęs su savo turto neteisėtu perleidimu ar kitokiu konkursinės masės menkinimu, tuo padarant turtinę žalą kreditoriams (BK 208 str. 2 d.).

Tai aktyvūs kaltininko veiksmai, kai pastarasis sąmoningai ir laisva valia, esant kreditorių daugetui bei negalėdamas patenkinti visų kreditorių reikalavimų, pasirinktinai ir likusių kreditorių nenaudai, įvykdo savo prievoles pilnai ar dalinai tik išskirtinių kreditorių naudai, tuo panaikindamas savo skolas išskirtinių kreditorių atžvilgiu arba šias skolas sumažindamas arba pasirinktinai ir likusių kreditorių nenaudai užtikrina tik vieno ar keleto išskirtinių kreditorių reikalavimus[145]. BK 208 str. 2 d. įtvirtinta skolininko nesąžiningumo,

[144] **Fedosiuk, O., Garnelienė, L., Sinkevičius, E., Pikelis, A.** Lietuvos teisėjų mokymo centras. Naujo BK apžvalga. Specialioji dalis. xa.yimg.com/kq/groups/.../**Naujo**+**BK**+apzvalga+(**specialioji**+**dalis**).doc. [žiūrėta 2015-03-29].
[145] *Ibid.*

susijusio su savo turto neteisėtu perleidimu ar kitokiu konkursinės masės menkinimu, tuo padarant turtinę žalą kreditoriams, sudėtis. Nagrinėjamoje sudėtyje veika gali pasireikšti visa eile aktyvių veiksmų, tai: a) paslėpė turtą; b) iššvaistė turtą; c) pervedė turtą į užsienį; d) nepateisinamai pigiai pardavė turtą. Visos įstatyme numatytos alternatyvios veikos (paslėpimas, iššvaistymas, perleidimas, pervedimas į užsienį arba pardavimas nepateisinamai pigiai) pasireiškia kaip veiksmai, dėl kurių sumažėja nemokios įmonės bendra turto masė, kuri, jei ūkininkaujama būtų sąžininga, būtų išsaugota kreditorių reikalavimų tenkinimo tikslais.[146] Tai tokie aktyvūs kaltininko veiksmai, kai aplinkiniams tampa nežinomu skolininkui priklausančio turto teisinis ar faktinis likimas[147].

Taigi palyginus skolininko nesąžiningumo ir nusikalstamo bankroto sudėtis matyti, kad abi veikos pasireiškia tokiais skolininko veiksmais, kuriais tyčia mažinama įmonės turto masė ir mažinama kreditorių galimybė atgauti įsiskolinimą.

Pagal skolininko nesąžiningumo sudėties konstrukciją matyti, kad ši veika gali būti padaroma tik esant bent vienai iš šių aplinkybių: a) skolininko ekonominė padėtis yra sunki ir jam akivaizdžiai gresia bankrotas, o skolininkas neturi galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų; b) skolininkas yra nemokus ir jam akivaizdžiai gresia bankrotas, o skolininkas neturi galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų.

Privedimo prie nusikalstamo bankroto veiksmai įvykdomi kitu laiku – jie nebūtinai turi būti padaromi įmonei jau esant sunkioje padėtyje, kai gresia bankrotas. Sunkia ekonomine padėtimi laikoma įmonės būklė, kai jos veiklos efektas nepadengia šios veiklos sąnaudų ir dėl to įmonė negali sukurti reikiamo savo skolų ekonominio padengimo.[148] Nusikalstamo bankroto atveju būtent tyčiniai skolininko veiksmai ir lemia, kad įmonės finansinė padėtis tiek pablogėja, kad ji tampa nemokia ir jai iškeliama bankroto byla. Kaip nurodo S. Bagdonavičius, šie nusikaltimai skiriasi tuo, kad nusikalstamame bankrote numatyta atsakomybė už veiksmus, dėl kurių pasekmių įmonė buvo privesta prie bankroto, iškelta bankroto byla teisme ar pradėtas procesas ne teismo tvarka, o atsakomybė už skolininko nesąžiningumą gali kilti ir nesant bankroto proceso.[149]

Kalbant apie kitus šių institutų skirtumus išskirtina tai, kad nusikalstamo bankroto atveju konkrečiai išskiriama, kad bankrutuoti turi būtent įmonė, t. y. juridinis asmuo, kas nėra nurodoma skolininko nesąžiningumo sudėtyje. Todėl nuo 2013 m. kovo 1 d. įsigaliojus Lietuvos

---

[146] **Fedosiuk O.** Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai. 2 dalis (BK 206–211 str.).

[147] **Abramavičius, A.,** ir kiti. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai). – Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009. – 500 p.

[148] *Ibid*, P. 497.

[149] **Bagdonavičius, S.** Baudžiamoji teisė: atskirų nusikaltimų ekonomikai ir finansams komentaras. – Vilnius: AB Standartų spaustuvė, 1999. – 49 p. P. 34.

Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymui, manytina, kad baudžiamoji atsakomybė už skolininko nesąžiningumą gali kilti ir už skolininkų – fizinių asmenų – nesąžiningumą, o nusikalstamo bankroto sudėties konstrukcija suponuoja tai, kad kalbama būtent apie įmonių nemokumo atvejus. Nors šiuo metu teismų praktikoje[150] išskiriama, kad skolininko nesąžiningumo subjektas yra specialus – būtent juridinio asmens įgaliotas atstovas, tačiau tuo metu dar nebuvo fizinių asmenų bankroto instituto, todėl esant naujam reguliavimui ši praktika gali keistis pripažįstant, kad veika gali būti padaroma kiekvieno fizinio asmens.

Taigi nusikalstamo bankroto ir skolininko nesąžiningumo veikas skiria šie pagrindiniai požymiai – laikas, kada padaromos veikos, priežastingumas tarp kaltininko veiksmų ir vėliau iškeltos bankroto bylos, bei subjektas.

Nusikalstamas bankrotas, kaip analizuota 2.1.2 skyriuje, paprastai įvykdomas sudarant įvairius sandorius, kitus veiksmus, kurių metu yra perleidžiamas turtas, prisiimami per dideli skoliniai įsipareigojimai, perkeliamas verslas ir pan. Atitinkamai panašūs veiksmai yra numatyti ir kaip skolininko nesąžiningumo sudėties požymiai – patenkinami išimtinių kreditorių interesai, perleidžiamas / slepiamas / iššvaistomas turtas. Kadangi nusikalstamo bankroto atveju įvykdomo susiję, sistemingi veiksmai, manytina, kad skolininko nesąžiningumo sudėtyje apibrėžtas veikimas gali būti vienas iš jų. Pavyzdžiui, pagal ĮBĮ 20 str. 2 d. 4 p. numatytas toks tyčinio bankroto požymis – išieškojimo pirmenybė buvo sąmoningai teikiama kreditoriams, kuriems įsipareigojimai atsirado vėliau ir (arba) buvo nepradelsti arba mažiau pradelsti, žinant, kad kreditoriai, kuriems įsipareigojimai pradelsti arba daugiau pradelsti, faktiškai neturės į ką nukreipti savo išieškojimo, nes įmonė nebeturės pakankamai turto. Arba, kaip konstatuota Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje, individualios įmonės savininkė savininke, įmonei akivaizdžiai grėsiant bankrotui, nesivadovavo CK, kurioje nurodyta, kad sąskaitoje esančios lėšos nurašomos pagal kliento nurodymų ir kitų dokumentų gavimo eilę (kalendorinis eiliškumas), nepatenkindama kitų kreditorių reikalavimų, išsimokėjo įmonės pinigines lėšas savo, kaip įmonės savininkės, reikmėms tenkinti.[151]

Palyginus baudžiamąją atsakomybę už šias veikas matyti, kad nusikalstamas bankrotas laikytinas sunkesniu nusikaltimu – už skolininko nesąžiningumą numatyta baudžiamoji atsakomybė bauda arba laisvės atėmimas iki dvejų metų (už favoritizmą) bei bauda arba laisvės atėmimas iki trejų metų (už turto perleidimą / slėpimą / iššvaistymą), o už nesąžiningą bankrotą

[150] Pvz. šio nusikaltimo subjektas yra fizinis asmuo, turintis specialius požymius: individualios įmonės savininkas, įmonės (AB, UAB ir kt.) vadovas ar asmuo pagal einamas pareigas įmonėje turintis teisę ir galimybę disponuoti įmonės, kuriai dėl savo sunkios ekonominės padėties ar nemokumo, kai akivaizdžiai gresia bankrotas, turtu, kuris jį perleidžia vienam ar keletui kreditorių, taip padarydamas turtinę žalą likusiems kreditoriams.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis byloje Nr. 2K-450/2013.

[151] pvz., Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2013 m. spalio 18 d. nutartis byloje Nr. 1A-165/2013.

– laisvės atėmimas iki trejų metų. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad jei egzistuoja šių veikų sutaptis (įmonė buvo nusikalstamai privesta prie bankroto įvykdant skolininko nesąžiningumo sudėtyje aprašytus veiksmus, t. y. būtent šie veiksmai lėmė, kad įmonė tapo nemokia ir jai buvo iškelta bankroto byla, ar kad tai buvo vieni iš lėmusių veiksnių), nusikalstamo bankroto sudėtis turėtų apimti skolininko nesąžiningumą ir kaltininko veika gali būti kvalifikuojama tik pagal BK 208 str.; skolininko nesąžiningumo sudėtyje aprašyti veiksmai laikytini vienu iš nusikalstamo privedimo prie bankroto būdų.

Atkreiptinas dėmesys, kad kvalifikuojant šias veikas turi būti atsižvelgiama į ir kaltininkų tyčią bei tikslus – ar buvo siekiama įmonę nusikalstamai privesti prie bankroto, ar visgi skolininkė tiesiog nesąžiningai siekė atsiskaityti su keliais kreditoriais (garbės skolos, kiti motyvai). Teismų praktikoje yra nustatyta[152], kad tokiu atveju, kai įmonei akivaizdžiai grėsė bankrotas, tačiau atsakingi asmenys, matydami, kad įmonė neturi galimybės atsiskaityti su subrangovais ir patenkinti visų kreditorių reikalavimų, visgi tenkino kelių kreditorių reikalavimus, tačiau darydami žalą atsakingi asmenys neturėjo tiesioginės tyčios dėl bankroto, kvalifikuotina ne kaip BK 209 str., o kaip BK 208 str. 1 d.

Atskiriant šias veikas svarbu ištirti ir priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių. Jei nustatoma, kad ne skolininko nesąžiningumo sudėtyje aprašyti veiksmai buvo tiesioginė priežastis, dėl kurių įmonė tapo nemokia ir jai buvo iškelta bankroto byla, o jie tik pagilino įmonės galėjimo atsiskaityti su kreditoriais problemas, išaugino nepadengtų įsiskolinimo mąstą manytina, kad turėtų būti kvalifikuojama kaip dvi atskiros nusikalstamos veikos. Atitinkamai turėtų būti vertinama ir situacija, kai tokie veiksmai įvykdomi įmonei jau esant nemokiai ar iškėlus bankroto bylą.

2.2.3. Kitos nusikalstamos veikos

Kituose BK straipsniuose yra apibrėžtos ir kitos veikos, kurios artimos nusikalstamiems bankrutuojančių įmonių vadovų ar kitų atsakingų asmenų veiksmams – turto iššvaistymas (BK 184 str. – baudžiama viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki dvejų arba septynerių metų); apgaulingas apskaitos tvarkymas (BK 222 str. – baudžiama bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų) ir kt.[153] Kaip nurodo O. Fedosiuk[154], nusikalstamo bankroto tyčios įrodinėjimui labai padeda faktai apie kokią nors kitą

[152] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-170-270/2013.
[153] **Įmonių bankroto valdymo departamentas.** Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga.
[154] **Fedosiuk O.** Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai. 2 dalis (BK 206–211 str.).

nusikalstamą vadovo veiką – turto pasisavinimą arba iššvaistymą, paskolos arba kredito panaudojimą ne pagal paskirtį, sukčiavimą, apgaulingą apskaitą ir pan.

Kaip analizuota II.1.2 skyriuje, įmonė nusikalstamai prie bankroto gali būti privedama įvairiais, paprastai sistemingais veiksmais – įmonės turtas gali būti pasisavinamas jos vadovų, turtas gali būti iššvaistomas, klastojami dokumentai siekiant nuslėpti įmonės turtą, finansinę būklę, šiais veiksmais tikslingai siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais. Kai kuriais atvejais sukuriami „fenikso modeliai“, kai įmonės veikla, turtas, darbuotojai, klientai, partneriai ir kt. perkeliami į naują įmonę, o pirminės įmonės akcijos fiktyviai parduodamos, paskiriami nominalūs vadovai, kurių neįmanoma rasti. Iškėlus pirminei įmonei bankroto bylą, bankroto administratoriui nėra perduodama buhalterija, kiti įmonės veiklos dokumentai, dėl ko yra apsunkinamos galimybės nustatyti tikrąją įmonės padėtį, turtą, sandorių teisėtumą ir naudingumą įmonei.

Atitinkamai, kai nusikalstamai privedant įmonę prie bankroto yra įvykdomos ir kitos veikos, kyla veikos kvalifikavimo problemos, t. y. ar veika turi būti kvalifikuojama tik pagal BK 209 str., laikant kad nusikalstamo bankroto veika apima ir kitus nusikaltimus, ar visgi turi būti kvalifikuojama pagal sutaptį.

Turto pasisavinimas / iššvaistymas (BK 183, 184 str.). BK 183 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už kaltininko žinioje buvusio svetimo turto ar turtinės teisės pasisavinimą. Atitinkamai BK 184 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už kaltininko žinioje buvusio svetimo turto ar turtinės teisės iššvaistymą.

Pažymėtina, kad pasisavinant ar švaistant įmonės turtą mažinama turto masė, iš apyvartos atitraukiamos lėšos, įmonė gali pritrūkti lėšų atsiskaityti su darbuotojais, valstybės institucijomis, kitais kreditoriais. Jei pasisavinamos ar iššvaistomas didelės vertės turtas ar turtinė teisė (tiksliau – reikšmingo dydžio palyginti su įmonės turtine padėtimi), šis turto masės sumažėjimas gali tiesiogiai lemti įmonės mokumo būklę ir tokiomis veikomis įmonė sistemingai gali būti artinama prie nemokumo, o vėliau – prie bankroto bylos iškėlimo. Nustačius, kad įmonės bankrotą lėmė būtent turto iššvaistymo ar pasisavinimo veikos ar kad jos buvo vienos iš veiksnių lėmusių įmonės bankrotą, turi būti sprendžiamas veikų kvalifikavimo klausimas.

Visų pirma, atkreiptinas dėmesys, kad įmonę nusikalstamai prie bankroto privesti gali tik specialūs subjektai – asmenys, turintys teisę priimti sprendimus įmonės vardu. Atitinkamai, kad nusikalstamas bankrotas būtų pripažįstamas įvykdytas iššvaistant ar pasisavinant įmonės turtą ar turtinę teisę, pastarąsias veikas turi įvykdyti specialūs subjektai, t. y. tie patys asmenys, turintys teisę priimti sprendimus įmonės vardu. Jei įmonės turto ar turtinės teisės pasisavinimo ar

iššvaistymo veikas padaro kiti subjektai, pvz., įmonės buhalterė, jos veiksmai negali būti kvalifikuojami pagal BK 209 straipsnį[155].

Antra, turi būti nustatinėjama tyčia, t. y. ar aukščiau minėti subjektai suprato ir galėjo suprasti, kad švaistydami ar pasisavindami įmonės turtą ar turtines teises mažina įmonės mokumą ir gali privesti ją prie bankroto. Kaip konstatavo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, įrodinėjant kaltės klausimą, turi būti nustatyta, kad asmuo, turintis įgalinimų valdyti įmonę, veikė tyčia, t. y. suprato, kad blogai valdo įmonę, numatė bankroto ir žalos kreditoriams atsiradimo galimybę ir šių padarinių norėjo (tiesioginė tyčia) arba nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems kilti (netiesioginė tyčia).[156]

Pažymėtina, kad teismų praktikoje nagrinėjant kaltės klausimą konstatuojama, kad jei turtas, pvz., buvo švaistomas ilgą laiką, vadovas, žinodamas įmonės turėtus turtinius įsipareigojimus, numatė bankroto ir žalos kreditoriams atsiradimo galimybę, todėl tai leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad jis nusikalto veikdamas tyčia.[157] Pripažintina pagrįsta teismų praktika, kad už įmonės veiklą atsakingam asmeniui priimant neracionalius ir įmonės veiklai nenaudingus sprendimus, dėl kurių nusikalstamai sumažinama įmonės turto masė, ir už šią veiklą atsakingam asmeniui žinant įmonės finansinę būklę, toks asmuo negali nesuprasti, kad įmonė gali tapti nemokia ir jai gali būti iškelta bankroto byla.

Trečia, svarstytina, ar nagrinėjamu atveju turėtų būti pasisavinamas / iššvaistomas būtent įmonės turtas / turtinė teisė. Manytina, kad nebūtinai, nes jei iššvaistomas / pasisavinamas tretiesiems asmenims priklausantis, bet įmonei perduotas turtas (pvz., nuomai, pasaugai, lėšų depozitas, kt.), tokiu atveju atsiranda įmonės skolinis įsipareigojimas tikrajam savininkui, t. y. pareiga grąžinti turtą ar turtinę teisę vis tiek išlieka (pvz., jei pasisavinamas įmonei išnuomotas turtas, nuomotojas įgyja reikalavimo teisę, kad būtų grąžinama išnuomoto turto vertė ar pan.).

Taigi turto / turtinės teisės iššvaistymas / pasisavinimas ir nusikalstamas bankrotas yra susijusios nusikalstamos veikos. Būtent švaistant / pasisavinant turtą / turtinę teisę įmonė gali būti nusikalstamai privedama prie bankroto. Teismų praktikoje nustatytas ne vienas atvejis, kai įmonės bankrotą lėmė būtent tokio pobūdžio neteisėti vadovo veiksmai:

---

[155] Žr., pvz., Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2014 m. gruodžio 18 d. nutartis byloje Nr. 1A-152/2014. „Nagrinėjamu atveju bylai reikšmingu laikotarpiu UAB "S" vadovu buvo T. L., t. y. būtent jis buvo atsakingas už tinkamą bendrovės valdymą. <...>. Taigi, minėta pinigų suma buvo išimta iš bendrovės kasos, o siekiant pagrįsti piniginių lėšų neva panaudojimą bendrovės veikloje, buvo imituojamos ūkinės operacijos, susijusios su degalų ir medžiagų pirkimu, bei jos įformintos buhalterinėje apskaitoje, į ją įtraukiant degalų įsigijimo čekiuose, PVM sąskaitose-faktūrose dėl statybinių medžiagų įsigijimo ir kituose dokumentuose nurodytus duomenis. Siekiant pagrįsti šias aplinkybes, buvo pildomi fiktyvūs lengvųjų automobilių kelionių lapai ir medžiagų nurašymo aktai. Ta aplinkybė, kad skundžiamame nuosprendyje nurodyta, jog T. L. [vadovas] kartu su M. L. [buhaltere] iššvaistė UAB "S" priklausantį turtą, savaime nereiškia, kad jie bendrininkavo padarydami bendrovei nusikalstamą bankrotą. Pažymėtina, kad BK 209 straipsnio prasme nusikalstamos veikos subjektas yra T. L., kaip UAB "S" vadovas, o ne M. L., vykdžiusi tik dalį su bendrovės veikla susijusių funkcijų."

[156] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2014 m. spalio 14 d. nutartis byloje Nr. 2K-358/2014.

[157] Lietuvos apeliacinio teismo nutartis byloje Nr. 1A-152/2014.

– vadovas iš įmonės kasos išėmė didelės vertės pinigines lėšas (690 572,69 Lt), o siekdamas pagrįsti piniginių lėšų panaudojimą neva bendrovės veikloje, buvo imituojamos ūkinės operacijos, pildomi fiktyvūs lengvųjų automobilių kelionių lapai ir medžiagų nurašymo aktai;[158]

– vadovas įmonės vardu išrašė vekselius kitoms bendrovėms, nors nebuvo faktinio skolos pagrindo, ir taip iššvaistė 440 300 Lt vertės turtinę teisę;[159]

– vadovas įmonės vardu suteikė 200 000 Lt paramą Kražių švč. M. M. nekaltojo prasidėjimo parapijai ir išdavė sau 1 780 000 Lt vertės paskolą, kurios negrąžinta vertė siekė 1 420 720 Lt;[160]

– vadovas iš įmonės kasos sau kaip avansą išsimokėjo 503 292,58 Lt grynųjų pinigų, iš įmonės banko sąskaitos išėmė 354 725 Lt grynųjų pinigų, iš įmonės banko kortelės sąskaitos išėmė 1 173 250 Lt grynųjų pinigų, iš kurių už 869 313,32 Lt nepateikė dokumentų, pateisinančių šių piniginių lėšų panaudojimą įmonės veikloje bei jų į įmonės kasą negrąžino, tokiu būdu pasisavino 869 313,32 Lt.[161]

Kaip matome iš teismų praktikos, dažnai pasisavinamas ar iššvaistomas didelės vertės turtas / turtinė teisė, kas turi reikšmės įmonės mokumui ir vėliau lemia jos bankrotą. Už didelės vertės turto / turtinės teisės pasisavinimą numatyta laisvės atėmimo iki 10 metų bausmė (BK 183 str. 2 d.), o už didelės vertės už turto / turtinės teisės iššvaistymą – laisvės atėmimas iki 7 metų (BK 184 str. 2 d.). Iš numatytų sankcijų ribų matyti, kad didelės vertės turto / turtinės teisės pasisavinimas / iššvaistymas yra sunkesni nusikaltimai nei nusikalstamas bankrotas, todėl akivaizdžiai negalėtų būti apimami nusikalstamo bankroto sudėties. Kadangi reikalinga tiek įvertinti kaltininko padarytų veiksmų atitiktį nustatytoms baudžiamojo įstatymo normoms, tiek sukurti pagrindą kreditoriams civiliniais ieškiniais kelti žalos atlyginimo klausimą, tikslinga šias veikas vertinti atskirai, pagal sutaptį. Atitinkamai yra formuojama ir teismų praktika[162] šias nusikalstamas veikas kvalifikuojant pagal sutaptį.

Apgaulingas/aplaidus apskaitos tvarkymas. Taip, kaip bankroto sistema priklauso nuo pilno ir teisingo skolininko finansinės informacijos atskleidimo, ji taip pat priklauso nuo tokios informacijos prieinamumo ir tikslumo. Pagal Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos

[158] *Ibid.*
[159] Kauno apygardos teismo 2014 m. balandžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-50-348/2014.
[160] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis byloje Nr. 1A-115/2013.
[161] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2014 m. gegužės 23 d. nutartis byloje Nr. 1A-349/2014.
[162] Kauno apygardos teismo 2014 m. balandžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-50-348/2014; Lietuvos apeliacinio teismo nutartis byloje Nr. 1A-115/2013; Lietuvos apeliacinio teismo nutartis byloje Nr. 1A-152/2014.

įstatymą[163] ir kitus teisės aktus visos ūkinės operacijos turi būti pagrįstos apskaitos dokumentais. Buhalteriškai vertinant, sutikrinti, ar teisingi duomenys įrašyti į kasos apskaitos knygą, ir kitus dokumentus, nesant pirminių apskaitos dokumentų nėra galimybės.[164]

Atsižvelgiant į tai, ĮBĮ 20 str. 2 d. 5 p. numatyta, kad tyčinio bankroto požymiu laikoma, kai teisės aktų reikalaujama buhalterinė apskaita buvo tvarkoma apgaulingai ir (arba) netinkamai (paslėpti, sunaikinti, sugadinti įmonės apskaitos dokumentai arba netvarkyta ar aplaidžiai tvarkyta teisės aktų reikalaujama buhalterinė apskaita arba įstatymų nustatytą laiką neišsaugoti buhalterinės apskaitos dokumentai) ir dėl to negalima visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros.

Atitinkamos veikos yra numatytos BK – apgaulingas apskaitos tvarkymas arba apskaitos dokumentų paslėpimas / sunaikinimas (BK 222 str.) bei buhalterinės apskaitos netvarkymas ar aplaidus tvarkymas, kai buvo pareiga apskaitą tvarkyti, ar buhalterinės apskaitos dokumentų nesaugojimas teisės aktų nustatytą laikotarpį (BK 223 str.), kai dėl šių veiksmų negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros.

Taigi ĮBĮ vieną iš tyčinio bankroto požymiu laiko teisės aktų nustatytų reikalavimų buhalterinės apskaitos tvarkymui pažeidimus. Dėl tokių pažeidimų įmonės dokumentaciją perėmusiam bankroto administratoriui pasunkėja ar apskritai pasidaro neįmanoma nustatyti įmonės veiklos, įsipareigojimų struktūros ar pagrįstumo. Konstatuotina, kad tokiais veiksmais kaltininkai siekia nuslėpti aplaidų įmonės valdymą, teisės aktų nustatytų reikalavimų įmonės valdymo organams vykdymą ir taip išvengti atsakomybės už tai. Pvz., kaip nustatyta Kauno apygardos teismo nuosprendyje[165], įmonės vadovas neorganizavo jo atsakomybėje buvusio įmonės materialaus turto inventorizavimo ir, išeidamas iš darbo, neperdavė kitam atsakingam asmeniui įmonės materialiojo turto ir piniginių lėšų likučio bendrovės kasoje, dėl to iš dalies negalima nustatyti įmonės turto, nuosavo kapitalo, įsipareigojimo dydžio ir struktūros.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad aplaidus / apgaulingas apskaitos tvarkymas negali būti priežastimis, kurios lemia įmonės bankroto bylą. Šios veikos atliekamos siekiant nuslėpti įmonės finansinės problemas ar vadovavimo klaidas, taigi apgaulingas / aplaidus apskaitos tvarkymas negali būti laikomi veiksmais, kuriais įmonė nusikalstamai privedama prie bankroto.

[163] Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 99-3515.
[164] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2013 m. lapkričio 19 d. nutartis byloje Nr. 2K-426/2013.
[165]Kauno apygardos teismo nuosprendis byloje Nr. 1-50-348/2014; Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2014 m. spalio 13 d. nutartis byloje Nr. 1A-498/2014.

Atsižvelgiant į tai, šios veikos kvalifikuotinos atskirai, iš sutapties, t. y. nusikalstamo bankroto veika neapima apgaulingo / aplaidaus apskaitos tvarkymo sudėties požymių, ką patvirtina ir teismų praktikoje nagrinėtos bylos.[166]

Dokumentų klastojimas. BK 300 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už netikro dokumento pagaminimą, tikro dokumento suklastojimą, tokio dokumento laikymą, gabenimą, siuntimą, panaudojimą ar realizavimą.

Atitinkamai kaip ir apgaulingo / aplaidaus buhalterinio apskaitos tvarkymo atveju, už nusikalstamą bankrotą atsakingas asmuo, siekdamas nuslėpti netinkamą įmonės valdymą, kitas nusikalstamas veikas (turto iššvaistymą, pasisavinimą, kt.), klastoja dokumentus. Kaip, pavyzdžiui, nustatyta Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje, įmonės vadovas iš įmonės kasos grynais pinigais paėmė 690 572,69 Lt, šių pinigų nepanaudojo įmonės veikloje, jų negrąžino, bei nepateikė dokumentų, pateisinančių pinigų panaudojimą ir pagrįstumą, o kaip dokumentus, pagrindžiančius jų panaudojimą įmonės veikloje, į buhalterinę apskaitą nepagrįstai įtraukė su pinigų panaudojimu įmonės veikloje nesusijusius dokumentus bei žemiau nurodytomis aplinkybėmis suklastotus dokumentus, tokiu būdu bendrovės tvarkomoje apskaitoje įvertino neįvykusias kuro sunaudojimo ir medžiagų sunaudojimo ūkines operacijas (suklastojo kelionės lapus, kuriuose įrašyti tikrovės neatitinkantys duomenis apie: išlaidas patyrusius asmenis; transporto priemones, kuriomis naudojantis patirtos išlaidos; sunaudotų degalų kiekį ir kainą; PVM sąskaitas-faktūras ir jų apmokėjimą grynais pinigais patvirtinančius kasos čekius, kasos pajamų orderio kvitą ir pinigų priėmimo kvitus už ne įmonės reikmėms įgytas prekes, kt.).[167]

Taigi dokumentų klastojimas negali būti priežastimis, kurios lemia įmonės bankroto bylą. Šios veikos atliekamos siekiant nuslėpti įmonės finansinės problemas ar vadovavimo klaidas, taigi dokumentų klastojimas negali būti laikomi veiksmais, kuriais įmonė nusikalstamai privedama prie bankroto. Atsižvelgiant į tai, šios veikos kvalifikuotinos atskirai, iš sutapties, t. y. nusikalstamo bankroto veika neapima dokumentų klastojimo sudėties požymių, ką patvirtina ir teismų praktikoje nagrinėtos bylos.[168]

[166] Kauno apygardos teismo nuosprendis byloje Nr. 1-50-348/2014; Lietuvos apeliacinio teismo nutartis byloje Nr. 1A-152/2014.
[167] 1A-152/2014
[168] 1A-152/2014

3. NUSIKALSTAMO BANKROTO ATRIBOJIMAS NUO OBJEKTYVIOS VERSLO RIZIKOS

Rinkos sąlygomis veikiančioje ekonomikoje įmonių bankrotas yra natūralus reiškinys. Juk, kaip nurodo J. Mackevičius, kiekvienas verslas patiria didesnę ar mažesnę riziką; nei viena įmonė nėra garantuota savo veiklos tęstinumu, gaminamos produkcijos ar paslaugos paklausumu.[169]

Tačiau, kaip analizuota aukščiau, ne kiekvienas įmonės bankrotas yra lemtas objektyvių veiksnių, objektyvios verslo rizikos. Bankroto priežastimi gali būti vienas ar keli įmonei nenaudingi sandoriai ar kiti sistemingi veiksmai ar aplaidus neveikimas, kuriais tikslingai mažinama įmonės turto masė, lemiami kiti įmonei nenaudingi padariniai. Pažymėtina ir tai, kad kiekvieno nusikalstamo bankroto byloje kaltinamieji teisinasi, kad bankrotas buvo lemtas nepasiteisinusios verslo rizikos, rinkos svyravimų bei kitų objektyvių priežasčių.

Kaip analizuoja G. Jakuntavičiūtė[170], kiekvienos bendrovės pagrindinis tikslas yra pelno siekimas, kuris neretai bendrovės vadovą verčia imtis rizikingų verslo spendimų; tai tiek būtina tolesnės bendrovės plėtros bei akcininkų gaunamos naudos maksimizavimo priemonė, taip pat rizikingi verslo sprendimai, neišvengiamai susiję su itin didele galimų nuostolių, o kartu ir bendrovės vertės sumažėjimo grėsme. Kiekvienas juridinio asmens vadovo priimamas sprendimas yra daugiau ar mažiau rizikingas; visgi nei Lietuvos teisės aktai, nei teismų praktika nepateikia rizikingo sprendimo apibrėžimo.[171]

LAT praktikoje dėl tyčinio bankroto instituto taikymo nurodoma, kad teismams sprendžiant ginčus dėl tyčinio bankroto svarbu atkreipti dėmesį į užsienio šalių teisinėse sistemose bei teismų praktikoje taikomą verslo sprendimo taisyklę, pagal kurią, siekiant išvengti įmonių plėtros lėtėjimo, smukimo, bendrovės valdybos nariams suteikiama išplėsta verslo sprendimų apimtis (*a widened scope of business judgement*). Tai reiškia, kad teismai revizuoja valdybos narių sprendimus tik tais atvejais, jei esama akivaizdžių stropumo ar lojalumo trūkumų. Lietuvos teisinėje sistemoje verslo sprendimo taisyklės taikymas šiuo atveju yra aktualus ta prasme, kad įstatymų leidėjas yra praplėtęs įmonės vadovo atsakomybės taikymo ribas. Todėl siekiant, kad nebūtų slopinama įmonės vadovų protinga verslo rizika, teismas visuomet įvertina,

[169] **Mackevičius, J.** Įmonių veiklos rizikų rūšys ir jų vertinimo būtinumas. // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. – 2005, Nr. 5, p. 219−223.
[170] **Jakuntavičiūtė, G.** Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga. // Socialinių mokslų studijos. – 2012, Nr. 4(4), p. 1549–1567. P. 1150.
[171] **Jakuntavičiūtė G.** Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija. P. 95.

jog versle nebūna absoliučiai visi sandoriai tik pelningi, dažniausiai egzistuoja tam tikra rizika, kad numatytas sandoris, vykdomas projektas gali būti ir nesėkmingas.[172]

Pažymėtina, kad teismų praktikoje buvo ne kartą nagrinėjami atvejai dėl įmonės vadovų veiksmų ir jų atitikties teisės aktų nustatytiems reikalavimams. Kaip nurodo G. Jakuntavičiūtė, Lietuvos teismų praktikoje rizikingų verslo sprendimų turinio vertinimui taikomi akivaizdaus žalingumo, nepateisinamo rizikingumo, protingos verslo rizikos bei gerų verslo standartų kriterijai.[173] Neteisėtais pripažįstami tokie sprendimai, kurie yra akivaizdžiai žalingi (pavyzdžiui, turto perdavimas kitiems asmenims neatlygintinai)[174], nepateisinamai rizikingi (pavyzdžiui, už bendrovės grynuosius pinigus būtų įgytas bevertis turtas arba toks turtas taptų bevertis vėliau)[175], neatitiktų protingos verslo rizikos ar prieštarautų geriems verslo standartams (pavyzdžiui, sprendimas nevykdyti bendrovės veiklos, tokiu būdu didinant nuostolius neatsiskaitymu su kreditoriais)[176].

Praktikoje nėra lengva atskirti, kada įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia, o kada bankrotą lėmė objektyvūs veiksniai; atsakingų asmenų veiksmai analizuotini pagal vertinamuosius kriterijus ir turi būti nagrinėjamos visos bankroto aplinkybės: įmonės sandoriai, valdymo organų veiksmai, jų nauda ar žalingumas įmonei. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad tokiu atveju yra analizuojami atsakingo už įmonės veiklą subjekto veiksmai, t. y. kiek jis buvo lojalus bendrovės interesams, rūpestingas, kiek jo sprendimai buvo sąžiningi ir kvalifikuoti.[177]

Manytina, kad siekiant nustatyti, ar atsakingo asmens veiksmuose buvo tikslinga tyčia priversti įmonę prie bankroto, tyrimas turėtų būti vykdomas atitinkamai tokia eiga: įmonės sandorių ir veiklos tyrimas, ĮBĮ pagrindų patikrinimas, kitų nusikalstamų veikų padarymo fakto nustatymas, priežastinio ryšio tyrimas. Šiuos veiksmus panagrinėsime plačiau.

Įmonės sandorių / veiklos tyrimas. Iškėlus įmonei bankroto bylą pagal ĮBĮ 10 str. 7 d., įmonės valdymo organai privalo perduoti administratoriui įmonės turtą pagal balansą ir visus dokumentus. O pagal ĮBĮ 11 str. 3 d. 8 p. bankroto administratorius ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų apie įmonės sandorių sudarymą gavimo dienos patikrina įmonės

[172] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013

[173] **Jakuntavičiūtė, G.** Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga. P. 1158.

[174] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2011.

[175] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2008.

[176] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje bylos Nr. 3K-3-130/2011.

[177] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013; 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334/2014.

sandorius, sudarytus per ne trumpesnį kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal ĮBĮ bankroto administratorius taip pat sprendžia klausimus dėl įmonės sudarytų sandorių tolesnio vykdymo ir naujų sandorių, reikalingų įmonės ūkinei komercinei veiklai tęsti, sudarymo bei imasi priemonių išieškoti skoloms iš įmonės skolininkų. Bankroto administratoriui nustatyta teisė gauti iš valstybės institucijų bei fizinių ir juridinių asmenų teisės aktų nustatyta tvarka reikalingus duomenis apie jo administruojamos bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės vykdytą ir vykdomą veiklą, buvusius ir esamus darbuotojus, turėtą ir turimą turtą ir pan. Pastebėtina, kad būtent bankrutuojančios įmonės administratorius, veikiantis kreditorių interesais, disponuoja įmonėje esančiais įrodymais[178], todėl turi galimybę tinkamai išanalizuoti įmonės padėtį ir jais pagrįsti būtinybę pripažinti bankrotą nusikalstamu. Atsižvelgiant į tai, analizuojant nusikalstamų bankrotų nustatymo klausimą, labai svarbus yra bankroto administratoriaus vaidmuo bankroto procese. Bankroto administratorius privalo būti aktyvus, efektyviai naudotis jam suteiktomis teisėmis ir vykdyti nustatytas pareigas[179].

Taigi įmonės valdymo organams perdavus bankroto administratoriui turtą pagal balansą ir visus dokumentus, bankroto administratorius turi pradėti nuodugnų įmonės veiklos per pastaruosius 3 metus iki jos bankroto patikrinimą. Būtent įmonės dokumentacija leidžia nustatyti, kaip buvo organizuojama įmonės veikla, iš kokių veiklų buvo gautos pajamos, kokia veikla nešė nuostolius, kurie įmonės sandoriai yra akivaizdžiai žalingi, ar iš sandorių buvo gautos pajamos, už kokią kainą parduotas įmonės turtas, produkcija, teiktos paslaugos, kokiems subjektams parduotas įmonės turtas, prekės, paslaugos. Kaip nurodo I. Paukštienė, įmonių bankroto užuomazgų ir jo grėsmę galima pastebėti analizuojant finansinių ataskaitų duomenis: absoliučius finansinių rodiklių pokyčius, santykinius finansinius rodiklius ir rodiklių dinamiką. Įmonių būklei vertinti naudinga ir veiksminga atlikti artimų pagal veiklą, mastą ir kitus požymius įmonių palyginamąją dinaminę analizę. Tokios analizės rezultatai leidžia spręsti apie tai, kokia linkme kinta įmonės būklė ir kaip ji atrodo palyginti su konkurentais.[180]

Manytina, kad būtent šie pirminiai veiksmai gali leisti nustatyti, kokie sandoriai ir veikla buvo vykdomi pastaruosius trejus metus ir matyti, kaip buvo valdoma įmonė, kokie sprendimai priiminėjami. Tiriant įmonės veiklą ir vadovavimą jai atsižvelgtina ir į rinkos

---

[178] **Advokatų profesinė bendrija „Baltic legal solutions group“.** Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisinės galimybės ir taikymo efektyvas tyčinių bankrotų prevencijos kontekste. http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Imoni%C5%B3%20grupi%C5%B3%20tyrimas%20-BLS%20Lietuva%20-%20galutin%C4%97%20ataskaita.pdf [žiūrėta 2015-03-29]. p. 43

[179] *Ibid.*

[180] **Paukštienė, I.** Auditas. – Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija, 2012. – 336 p. P. 189.

tendencijas, santykius su tiekėjais / pirkėjais ir jų ekonominę būklę. T. y. kokie įmonės praradimai buvo dėl rinkos svyravimų (pvz., prekių / paslaugų kainų mažėjimo, žaliavų kainų kylimo, tam tikrų rinkų uždarymo, natūralių sąnaudų kaštų kilimo – elektros, kuro, darbo kainos ir pan. didėjimo, tiekėjų / pirkėjų nemokumo, kt.). Pvz., Vilniaus apygardos teismas[181] yra konstatavęs, kad „bankrotas įvyko ir žala kreditoriams kilo dėl pasikeitusios situacijos rinkoje, dėl visuotinės pasaulinės krizės 2007–2008 m. ir kitų objektyvių aplinkybių, kurios nepriklausė nuo vadovo valios ir jo atliktų veiksmų. 56 tūkst. Lt žala negalėjo sąlygoti 1,8 mln. Lt nuostolių atsiradimo, t. y. nėra ir būtinojo tiesioginio priežastinio ryšio tarp padarytos žalos bei kilusių pasekmių – įmonės nemokumo. Padaryta žala yra 33 kartus mažesnė nei kilę nuostoliai. Įmonė su kreditoriais negali atsiskaityti ne dėl 56 tūkst. Lt žalos, o dėl kur kas didesnių nuostolių."

Taip pat, turi būti tiriama, kurie įmonės praradimai nebuvo susiję su rinkos tendencijomis – pvz., turto, prekių / paslaugų pardavimas už menkesnę kainą, paskolų suteikimas ar prisiėmimas, įsipareigojimai už trečiuosius asmenis, rizikingi projektai, tiekėjų / pirkėjų praradimai (galimai perkeliant veiklą į kitą įmonę) ir pan. Taip pat – kokius nuostolius padarė įmonei šie sandoriai ir ar būtent jie lėmė, kad įmonei pradėjo trūkti apyvartinių lėšų[182]. LAT praktikoje, pasisakant dėl bendrovės administracijos vadovo pareigų kreditoriams, išaiškinta, kad bendrovės vadovas privalo derinti visų suinteresuotų asmenų, įskaitant ir kreditorius, interesus ir siekti jų pusiausvyros. Kai įmonė nevykdo veiklos ir didėja nuostoliai dėl neatsiskaitymo su kreditoriais, tokie veiksmai neatitinka protingos verslo rizikos ir prieštarauja geriems verslo standartams.[183]

Kilus įtarimų dėl netinkamo įmonės valdymo, ypač jei įmonė yra didelė, manytina, kad tikslinga būtų atlikti išsamų įmonės veiklos, valdymo bei finansinį auditą, kurio metų būtų galima tiksliai įvertinti, ar įmonės finansinė būklė, veiklos rezultatai ir pinigų srautai atitinka įmonės metinių finansinių ataskaitų duomenis[184]; vertinti įmonės veiklą ekonomiškumo, efektyvumo ir rezultatyvumo aspektais[185], įmonės valdymo efektyvumą, kt. Pažymėtina, kad nusikalstamo bankroto bylose nustatinėjant atsakingų asmenų sprendimų atitiktį teisės aktuose nustatytoms įmonės valdymo organų pareigoms ir sprendimų įtaką įmonės finansiniams

[181] Vilniaus apygardos teismo 2012 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-114-172/2012.
[182] *Ibid.* Vilniaus apygardos teismas yra konstatavęs, kad „kaltinamojo T. Z. nusikalstamais veiksmais UAB „S." buvo padaryta atitinkamai 29 130,7 Lt, 18 060,51 Lt ir 9 181,57 Lt žala, viso 56 371 Lt. Ši žala palyginus su bendrovės patirtais nuostoliais (virš 1,8 mln. Lt) per 2007 m. yra sąlyginai nedidelė ir nebuvo ta esminė priežastis, dėl kurios bendrovė bankrutavo. T. Z. padaryta žala yra 33 kartus mažesnė nei kilę nuostoliai. Įmonė su kreditoriaus negali atsiskaityti ne dėl 56 tūkstančių litų žalos, o dėl kur kas didesnių nuostolių."
[183] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 25 d. nutartis priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011.
[184] Lietuvos Respublikos audito įstatymas. Valstybės žinios. 2008, Nr. 82-3233. 3 str.
[185] **Mackevičius, J., Daujotaitė, D.** Veiklos audito elementai: analizė ir auditas. // Socialinių mokslų studijos. – 2011, Nr. 3(2), p. 459–472. P. 460.

rezultatams dažnai remiamasi ir auditorių, ekspertizių išvadomis[186], kurios yra reikšmingos įrodinėjant nusikalstamo bankroto sudėtį.

ĮBĮ numatyti požymiai. Kaip minėta, aktualiame teisiniame reguliavime įstatymų leidėjas ganėtinai išsamiai apibrėžė, kokiais požymiais remdamasis teismas turėtų pripažinti bankrotą tyčiniu, taip pat – požymius, kuriems esant tyčia dėl bankroto preziumuojama. Bankroto administratoriui tiriant įmonės veiklą jam kyla pareiga nustatyti, ar neegzistuoja ĮBĮ 20 str. apibrėžti požymiai, kurie savaime rodo valdymo organo/ų sąmoningą tyčinę veiklą prieš įmonės interesus.

Taigi bankroto administratorius, tirdamas įmonės veiklą už pastaruosius jos 3 metus, turi atidžiai įvertinti, ar įmonės valdymo organų veiksmuose nebuvo nors vieno iš ĮBĮ 20 str. aprašyto požymio, kurie apima labai plataus spektro ankstesniuose skyriuose analizuotus veiksmus ir nubrėžia gaires, kuriomis vadovaujantis turėtų būti organizuojamas įmonės veiklos tyrimas.

1) Visų pirma, turi būti tiriami įmonės valdymo organo/ų veiksmai ir jų atitiktis įstatymų keliamiems reikalavimams, iš teisės aktų kylančioms valdymo organo/ų pareigoms, t. y., pvz., ar įmonei turint finansinių sunkumų (pvz., balansuose matomas nuostolis) laiku buvo pradėti įmonės finansinės būklės stabilizavimo veiksmai, ar įmonės valdymo organas/ai atskyrė savo ir įmonės turtą, savo ir įmonės interesus, ar nesinaudojo įmonės turtu kaip savo, ar vykdė kokius nors asmeninius santykius su įmone (pvz., išdavė sau paskolą), ar laiku ir kaip buvo priimti sprendimai, kaip buvo organizuojamas įmonės valdymas, sprendimų priėmimas, kt.

Kaip konstatuoja LAT, bankroto bylą nagrinėjantis teismas įmonės bankrotą gali pripažinti tyčiniu, jeigu, įvertinęs įmonės valdymo organų veiksmų visumą, nustato požymius, kurie leistų spręsti, jog sąmoningais sprendimais yra perleistas, iššvaistytas, sunaikintas ar sugadintas turtas ir dėl tokių veiksmų įmonė gavo žymiai mažesnę naudą, nei yra to turto reali vertė, jog esant ir taip blogai bendrovės ūkinei – finansinei padėčiai, kuri galėjo susidaryti dėl pokyčių rinkoje ar kitais atvejais, bendrovės veikla apskritai nebuvo organizuota ar buvo organizuota taip, kad pablogino galimybes atsiskaityti su visais kreditoriais, sukėlė nemokumą ir bankrotą. Svarbiausias aspektas yra tas, kad bendrovės vadovai, būdami pakankamai išsilavinę ir turintys tokios veiklos organizavimo patirtį, ne tik nevykdo Akcinių bendrovių įstatymo normose bei bendrovės įstatuose suformuluotų prievolių, bet ir veikia priešingai bendrovės interesams.[187]

[186] Pvz., Lietuvos apeliacinio teismo nutartis byloje Nr. 1A-152/2014; 2014 m. gruodžio 1 d. nutartis byloje Nr. 1A-113/2014; Vilniaus apygardos teismo 2012 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-114-172/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis byloje Nr. 2K-352/2014.

[187] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013.

Tiriant įmonės valdymo organų veiksmus aktuali yra ir teismų praktika bylose, kuriose nustatinėjama valdymo organų subsidiari atsakomybė pagal CK 2.50 str. 3 d.[188]. Kaip konstatavo LAT, juridinio asmens dalyviai, priimdami sprendimus, privalo veikti bendrovės naudai, užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų protingi ir nesukeltų žalos tretiesiems asmenims.[189] Kaip nurodo LAT, vertinant įmonės valdymo organų, kokie jie bebūtų – vienasmeniai ar kolegialūs, jų dalyvių veiksmus tam tikrų teisės aktų pažiūriu, galima nustatyti, ar jų veiksmai atitinka Akcinių bendrovių įstatymo, Civilinio kodekso ir kitų teisės šaltinių reikalavimus, įmonės įstatus, verslo papročius, sąžiningos dalykinės praktikos reikalavimus.[190]

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad jei įmonės valdymo organų veiksmai buvo pripažinti nusikalstamais baudžiamojo proceso nustatyta tvarka, manytina, tai yra vienas iš pagrindų konstatuoti netinkamą įmonės veiklos organizavimą ir įmonės valdymo organams teisės aktuose keliamų pareigų pažeidimą.

2) Turi būti patikrinami įmonės sandoriai ir kiekvieno konkretaus sandorio atneštos pajamos, pelnas bei nuostoliai, ar sandorių kaina buvo reali, atitinkanti rinkos tendencijas, ar įmonė tinkamai vykdė įsipareigojimus pagal savo sandorius ir kas lėmė netinkamą sandorių vykdymą, ar įmonei sandoriai buvo reikalingi, ar tie sandoriai yra sudaryti su valdymo organų nariais, jų giminaičiais, kitais susijusiais asmenimis, susijusiais juridiniais asmenimis, ar įmonė neprisiėmė įsipareigojimų trečiųjų asmenų naudai, ar įmonės produkcija nebuvo parduota / išnuomota neįsitikinus kliento mokumu, kt. Atitinkamai turi būti nustatoma, ar įmonės turtas buvo parduotas ir už kokią kainą, kokiems asmenims bei dėl kokių priežasčių buvo priimti įmonės turto pardavimo sprendimai.

Kaip nurodo Įmonių bankroto valdymo departamentas[191], vieni iš požymių, rodančių nesąžiningą bankrotą, gali būti turto įsigijimas ir pardavimas už gerokai mažesnę kainą artimiems giminaičiams, kitos įmonės akcijų įsigijimas už didesnę kainą arba mokant įmonės nekilnojamuoju turtu, laidavimo sutarčių trečio asmens naudai sudarymas, nuostolingi sandoriai su ofšorinėmis įmonėmis.

3) Turi būti tiriamas įmonės veiklos organizavimas, įmonės valdymo metodai ir jų efektyvumas, ar įmonei buvo iškelta bylų ir ar iškėlus bylas įmonė nesudarė sandorių, kuriais būtų slepiamas, nurašomas turtas, ar buvo laikomasi atsiskaitinėjimo su įmonės kreditoriais eiliškumo, ar kai kuriems kreditoriams nebuvo teikiamas prioritetas (pvz., vienų kreditorių

[188] Kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai.
[189] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-282/2011.
[190] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.
[191] **Įmonių bankroto valdymo departamentas.** Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga, 2010.

skolos pripažįstamos iš karto, sudaromi jų suderinimo aktai, o kitų kreditorių skolos sąmoningai ginčijamos teismo proceso metu), ar laiku buvo šaukiami akcininkų susirinkimai, ar prieš įmonės bankrotą nebuvo pakeisti įmonės vadovai, parduotos akcijos, ar atvirkščiai – įmonei esant sunkioje padėtyje nebuvo imamasi reikiamų veiksmų, kad būtų keičiamas įmonės organizavimas, priimami kvalifikuoti vadovai, priimami kiti būtini sprendimai.

4) Turi būti įvertinta įmonės buhalterinė apskaita, tiriama kaip buvo laikomasi buhalterinės apskaitos vedimo standartų, ar įmonės dokumentai nėra paslėpti, sunaikinti, sugadinti, ar įmonės buhalterinė apskaita tvarkinga, ar iš įmonės buhalterinių dokumentų galima nustatyti tikrąją įmonės finansinę būklę, ar įmonės finansinė būklė atitinka deklaruojamą, ar mokesčių administratorių patikrinimo metu nebuvo nustatyta kokių nors pažeidimų, mokestinių nepriemokų, kt.

5) Taip pat riekia nustatyti, ar įmonės veikla nebuvo perkelta į kitą įmonę („fenikso modelis“) – jos sutartys, klientai, ar partneriams nebuvo nurodyta mokėjimus už prekes/paslaugas vykdyti į trečio asmens atsiskaitomąją sąskaitą, kai tam neegzistuoja teisinis pagrindas, ar į kitą įmonę nebuvo perkelti darbuotojai, veiklai naudojamas turtas, kt.

„Fenikso modelis“, kai savininkas ar grupė savininkų, siekdami apsaugoti nekilnojamąjį ir kitą vertingą turtą nuo bankroto, valdomą įmonę suskaido į keletą bendrovių. Viena iš jų valdo nekilnojamąjį turtą ir gamybos priemones, kurios yra išnuomojamos kitai tų pačių akcininkų valdomai bendrovei. Pastaroji užsiima gamyba, gauna iš tiekėjų veiklai reikalingas medžiagas ir žaliavas, tačiau už finansinių įsipareigojimų neįvykdymą mažai rizikuoja, nes neturi jokio vertingo turto.

Kaip nurodo Įmonių bankroto valdymo departamentas[192], veikiant pagal „fenikso“ modelį kažkuriame įmonės veiklos etape, sukaupus didelį skolų biudžetui ,,bagažą”, įmonė yra likviduojama, o jos savininkai steigia naują įmonę, kuriai perduoda ir senosios įmonės turtą. Tada ciklas vėl kartojamas. Dažniausiai šis sukčiavimo būdas yra būdingas įmonėms, kurios:

1) neturi nekilnojamojo turto;
2) gamybos procese naudoja lengvai perkeliamus įrengimus, nereikalaujančius sudėtingo aptarnavimo ar ypatingos priežiūros;
3) visi arba didžioji dauguma įrengimų būna išnuomoti arba įsigyti lizingo būdu;
4) gamybos procese naudojamos užsakovo žaliavos.

Įmonės ,,feniksai” paprastai veikia gana trumpą laiką. Jos stengiasi ,,dingti” prieš pirmąjį mokesčių inspekcijos patikrinimą, nes jų veiklai būdinga tai, kad tokios įmonės nemoka jokių arba bent didžiosios dalies mokesčių

[192] **Įmonių bankroto valdymo departamentas.** Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga, 2010.

Kaip minėta, esant ĮBĮ numatytiems požymiams, teismas gali pripažinti bankrotą tyčiniu ir tokiu atveju bankroto administratorius turi patikrinti įmonės sandorius, sudarytus per 5 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo (ĮBĮ 20 str. 5 d.), taip padidinant galimybę palyginti įmonės veiklos organizavimą, sandorių pobūdį ir veiklą per ilgesnį laikotarpį, nes, kaip nurodo Įmonių bankroto valdymo departamentas [193], nesąžiningi veiksmai paprastai atliekami prieš vidutiniškai 2,4 metų prieš įmonėms iškeliant bankroto byla, taigi ilgesnis įmonės veiklos tyrimo laikotarpis leidžia giliau pažvelgti įmonę, atskleisti įmonės valdymo organų veiksmų sistemingumą bei nustatyti tikslingą įmonės privedimą prie bankroto.

Kitos veikos. Kaip minėta, nusikalstamo bankroto tyčios įrodinėjimui labai padeda faktai apie kokią nors kitą nusikalstamą vadovo veiką. [194] Kaip nurodo Įmonių bankroto valdymo departamentas, vienas iš nesąžiningo bankroto požymių akivaizdžiai gresiant bankrotui – paslėptas, iššvaistytas, perleistas kitiems asmenims turtas, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti.[195]

Kitos veikos, padarytos įmonės valdymo organo/ų, taip pat rodo, kad įmonės valdymo organas/ai neveikė įmonės interesais, nesilaikė teisės aktuose nustatytų pareigų.

Įmonės dokumentų trūkumas. Didesnių problemų kyla, kai iškėlus įmonei bankroto bylą nėra galimybės rasti įmonės valdymo organų, įmonės valdymo organai buvo pakeisti iki bankroto bylos įmonei iškėlimo, juo labiau – jei valdymo organais tapo užsienio piliečiai, su kuriais nėra galimybės susisiekti, valdymo organai neperduoda įmonės dokumentų. Pažymėtina, kad šie veiksmai vieni iš pirmųjų rodo aplinkybės, kad įmonės valdymas nebuvo organizuojamas efektyviai ir kad įmonė prie bankroto galėjo būti privesta tyčia, tačiau tokia padėtis apsunkina įmonės veiklos tyrimo galimybes.

Manytina, kad tokiais atvejais, kadangi bankroto administratorius turi teisę gauti informaciją ir dokumentus iš trečiųjų asmenų, turi būti užklaustos valstybinės institucijos dėl finansinių atskaitomybių rinkinių patiekimų, informacijos apie mokesčių mokėjimą, darbuotojų skaičiaus kitimą, skolas valstybei. Iš notarų bankroto administratorius turi teisę gauti sutartis, kurios privalomai turi būti tvirtinamos notarine tvarka. Be to, iškėlus bankroto bylą ir kreditoriams pareiškus kreditorinius reikalavimus ir pateikus juos pagrindžiančius dokumentus, yra galimybė pamatyti įmonės įsipareigojimų struktūrą ir išsireikalauti trūkstamus dokumentus iš įmonės kreditorių.

Priežastinis ryšys / kaltė. Kaip minėta, tiriant nusikalstamo bankroto veikas turi būti aiškiai nustatoma, kiek kuris konkretus veiksmas lėmė žalos padarymą įmonei ir ar būtent ta žala

[193] **Įmonių bankroto valdymo departamentas.** Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga, 2010.
[194] **Fedosiuk O.** Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai. 2 dalis (BK 206–211 str.).
[195] **Įmonių bankroto valdymo departamentas.** Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga, 2010.

galėjo lemti įmonės nemokumą. Atkreiptinas dėmesys, kad sąmoningas privedimas prie bankroto paprastai būna sistemingas, įmonės valdymo organai atlieka ne vieną, o kelis tarpusavyje susijusius veiksmus, kurie sistemingai blogina įmonės ekonominę būklę, taigi būtina nustatyti ne tik, kiek kiekvienas konkretus veiksmas sukėlė žalos, bet kiek žalos atitinkamai sukėlė šių veiksmų visuma, kiek jie vienas kito dėka pagilino sunkią įmonės ekonominę būklę. Turi būti vertinama įsipareigojimų struktūra ir nagrinėjami ne pavieniai sandoriai. Jei nustatoma, kad tyčiniais veiksmais padaryta santykinai maža žala lyginant su bendra žala kreditoriams, negali būti konstatuojama, kad būtent tokie tyčiniai veiksmai galėjo lemti įmonės bankrotą.

Minėta ir tai, kad iškėlus baudžiamąją byla dauguma kaltinamųjų teisinasi, kad bankrotas lemtas objektyvios rizikos, kad kaltinamasis nesuprato, kad įmonės būklė sunki ir kad atitinkamas sprendimas/sandoris dar labiau pablogins jos būklę. Atkreiptinas dėmesys, kad įmonės valdymo organams keliami aukštesni atidumo ir rūpestingumo standartai, jie organizuoja įmonės nuolatinę veiklą, kontroliuoja darbuotojų darbą, įmonės piniginius srautus, planuoja įmonės pajamas ir kt. Sistemingas įmonės vedimas prie nemokumo, nesiimant įmonės veiklos stabilizavimo priemonių, leidžiant didėti nuostoliams rodo, kad įmonės valdymo organai neveikia pagal jiems nustatytus juridinio asmens valdymo organų standartus.

Kaip nurodo LAT, pripažįstant asmenį kaltu dėl nusikalstamo bankroto, turi būti nustatyti objektyvieji veikos (sąmoningas blogas įmonės valdymas) ir jos padarinių (bankrotas, didelė žala kreditoriams) požymiai bei priežastinis ryšys. Turi būti nustatyta ir tai, kad asmuo, turintis įgalinimų valdyti įmonę, veikė tyčia, t. y. suprato, kad blogai valdo įmonę, numatė bankroto ir žalos kreditoriams atsiradimo galimybę ir šių padarinių norėjo (tiesioginė tyčia) arba nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems kilti (netiesioginė tyčia).[196] Tyčia gali būti nustatinėjama atsižvelgiant į valdymo organų veiksmų sistemingumą. Kaip antai, byloje Nr. 1A-152/2014 teismas konstatavo, kad „Byloje nustatyta, kad UAB "S" priklausančios piniginės lėšos buvo nuolat švaistomos pakankamai ilgą laiko tarpą. Šiuo atveju nėra abejonių, kad T. L., darydamas nusikalstamus veiksmus su UAB "S" priklausančiu turtu, suprato, jog valdo bendrovę pakenkdamas jos interesams. Apeliantui, kaip UAB "S" vadovui, buvo žinomi bendrovės turėti turtiniai įsipareigojimai, todėl jis, blogai valdydamas bendrovę, numatė bankroto ir žalos kreditoriams atsiradimo galimybę. Skundžiamame nuosprendyje aprašytos nuteistojo padarytos nusikalstamos veikos, numatytos BK 209 straipsnyje, aplinkybės leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad jis nusikalto veikdamas tyčia."

[196] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis byloje Nr. 2K-504/2009, 2014 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-358/2014.

IŠVADOS

1. Išskirtinos dvi įmonių bankroto rūšys – bankrotas, kuris įvyksta dėl objektyvios verslo rizikos, ir sąmoningas (nesąžiningas) įmonės privedimas prie bankroto, kuris sukelia teisinę atsakomybę už jį atsakingiems asmenims: tai ĮBĮ numatytas tyčinio bankroto institutas bei BK numatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą bankrotą, kurie turi sąmoningo įmonės privedimo prie nemokumo (negalėjimo vykdyti savo įsipareigojimų kreditoriams) ir iš to išplaukiančių likvidavimo procedūrų elementus.

2. Vienas iš pagrindinių bankroto proceso tikslų – skolininko interesų apsauga, pagalba skolininkui, t. y. galimybė skolininkui viską pradėti iš naujo bankrutavus ir paskirsčius turimą turtą kreditoriams. Specialių nesąžiningo bankroto institutų pagrindinis tikslas yra vienintelis – apsaugoti kreditorių turtinius interesus; šių specialių bankroto institutų dėka kreditoriai įgyja teisę nukreipti išieškojimą ne vien į bankrutuojančios įmonės turtą, bet tiesiogiai į fizinių ar juridinių asmenų, dėl kurių tyčinių veiksmų įmonė bankrutavo, turtą, taip pat tokiems asmenims taikyti tam tikrą teisinę atsakomybę.

3. Tiesioginis nusikalstamo bankroto objektas yra kreditorių turtiniai interesai, o rūšinis – valstybės ekonomika ir valstybės nustatyta verslo tvarka. Objektas tiesiogiai lemia nusikalstamo bankroto pavojingumo pobūdį, nes nusikalstamu bankrotu kaltininkas kėsinasi ne vien į bankrutuojančios įmonės kreditorių turtinius interesus, bet kartu pažeidžia valstybės ūkio sistemos stabilumą, pamina pasitikėjimą tiek valstybe ir jos gebėjimu užtikrinti sąžiningumą rinkoje, tiek verslo partneriais.

4. Nusikalstamo bankroto veika „*blogas įmonės valdymas*“ yra toks jos valdymas, kuris pažeidžia juridinio asmens valdymo organo pareigas bei sąžiningo ūkininkavimo reikalavimus. Paprastai įmonės bankrotą lemia ne vienas konkretus veiksmas ar neveikimas, o tokių veiksmų ar neveikimo visuma, kuri lėmė blogą įmonės finansinę būklę ir vėliau – jos bankrotą Tai yra plataus pobūdžio veiksmai, kurie turi būti vertinami kiekvienoje individualioje byloje.

5. Nusikalstamo bankroto sudėtis – materiali, privalomi padariniai – įmonės bankrotas ir didelė žala kreditoriams. Įmonės bankroto padarinys laikytinas tarpiniu, nes dėl blogo valdymo atsiradusi bankroto būsena turi būti kreditoriams padaromos didelės turtinės žalos priežastimi. Kreditoriams padarytos žalos dydį sudaro dėl kaltininko veiksmų sumažėjusi įmonės turto, iš kurio gali būti tenkinami kreditorių reikalavimai, masė, t. y. dėl konkrečių kaltininko veiksmų ar neveikimo prarastas, iššvaistytas, pasisavintas turtas, negautos pajamos ir pan.

6. Nusikalstamo bankroto subjektu gali būti asmuo, turintis tam tikrus įmonės valdymo įgaliojimus; asmuo, kuris įstatymo, sutarties ar administracinio akto pagrindu valdė įmonę. Nusikalstamas bankrotas gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia – kaltininkas

suprato, kad sąmoningai valdė įmonę pažeisdamas elementarius „protingam ir rūpestingam šeimininkui“ keliamus reikalavimus ir tuo nulėmė savo įmonės bankrotą, numatė, jog dėl savo įmonės bankroto kreditoriams atsiras ar gali atsirasti didelė turtinė žala ir norėjo tokių padarinių arba jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti.

7. Tyčinio bankroto ir nusikalstamo bankroto institutai iš esmės skirti reglamentuoti tą patį atvejį – siekį bankroto procesu užmaskuoti blogo įmonės valdymo sprendimus, nesąžiningai neatsiskaityti su kreditoriais ir išvengti už tai atsakomybės. Tyčinis bankrotas gali būti pripažįstamas ir nusikalstamu tada, kai kaltininko veiksmais yra kai sukeliami žymūs padariniai, galintys pažeisti valstybės finansų sistemą, ekonomiką ir verslo tvarką.

8. Tiek nusikalstamas bankrotas, tiek skolininko nesąžiningumas yra susiję su nesąžiningais skolininko veiksmais, dėl kurių sunkėja skolininko kreditorių galimybės atgauti įsiskolinimą. Nusikalstamo bankroto ir skolininko nesąžiningumo veikas skiria šie pagrindiniai požymiai – laikas, kada padaromos veikos, priežastingumas tarp kaltininko veiksmų ir vėliau iškeltos bankroto bylos, bei subjektas. Jei įmonė buvo nusikalstamai privesta prie bankroto įvykdant skolininko nesąžiningumo sudėtyje aprašytus veiksmus, nusikalstamo bankroto sudėtis turėtų apimti skolininko nesąžiningumą ir kaltininko veika gali būti kvalifikuojama tik pagal BK 209 str.; skolininko nesąžiningumo sudėtyje aprašyti veiksmai laikytini vienu iš nusikalstamo privedimo prie bankroto būdų.

9. Nusikalstamas bankrotas gali būti padaromas iššvaistant / pasisavinant didelės vertės įmonės turtą. Didelės vertės turto / turtinės teisės pasisavinimas / iššvaistymas yra sunkesni nusikaltimai nei nusikalstamas bankrotas, todėl akivaizdžiai negalėtų būti apimami nusikalstamo bankroto sudėties. Kadangi reikalinga tiek įvertinti kaltininko padarytų veiksmų atitiktį nustatytoms baudžiamojo įstatymo normoms, tiek sukurti pagrindą kreditoriams civiliniais ieškiniais kelti žalos atlyginimo klausimą, tikslinga šias veikas vertinti atskirai, pagal sutaptį.

10. Aplaidus / apgaulingas apskaitos tvarkymas, dokumentų klastojimas negali būti priežastimis, kurios lemia įmonės bankroto bylą. Šios veikos atliekamos siekiant nuslėpti įmonės finansinės problemas ar vadovavimo klaidas. Todėl šios veikos kvalifikuotinos atskirai, iš sutapties, t. y. nusikalstamo bankroto veika neapima apgaulingo / aplaidaus apskaitos tvarkymo, dokumentų klastojimo sudėties požymių.

11. Už nusikalstamą bankrotą atsakingų asmenų veiksmai analizuotini pagal vertinamuosius kriterijus ir turi būti nagrinėjamos visos bankroto aplinkybės: įmonės sandoriai, valdymo organų veiksmai, jų nauda ar žalingumas įmonei. Siekiant nustatyti, ar atsakingo asmens veiksmuose buvo tikslinga tyčia priversti įmonę prie bankroto, tyrimas turėtų būti vykdomas atitinkamai tokia eiga: įmonės sandorių ir veiklos tyrimas, ĮBĮ pagrindų patikrinimas, kitų nusikalstamų veikų padarymo fakto nustatymas, priežastinio ryšio tyrimas.

PASIŪLYMAI

1. BK 209 str. „Nusikalstamas bankrotas“ sudėties konstrukcija reikalauja, kad žala būtų padaryta bent dviems kreditoriams (žr., nusikalstamo bankroto sudėties lingvistinę konstrukciją – <...> *padarė didelę žalą kreditoriams* <...>, sudėtyje vartojama daugiskaita), nors paaiškinti logiką, kodėl nusikalstamo bankroto sudėtis reikalauja, kad žala būtų padaryta bent dviems kreditoriams, gana sunku – juk kartais net ir vienintelio bankrutuojančios įmonės kreditoriaus finansinis reikalavimas gali gerokai viršyti nedidelės įmonės skolų penkiems ar dešimčiai kreditorių sumą. Atsižvelgiant į tai, siūlytina nustatyti, kad žala nebūtinai turi būti padaroma dviems ir daugiau kreditorių, palikti tik didelės žalos požymį.

2. BK 209 str. „Nusikalstamas bankrotas“ sudėties konstrukcija leidžia traukti baudžiamojon atsakomybėn tik už įmonės bankrotą (žr., nusikalstamo bankroto sudėties lingvistinę konstrukciją – *Tas, kas sąmoningai blogai valdydamas įmonę* <...>). Įsigaliojus Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymui siūlytina sudėtį išplėsti ir traukti baudžiamojon atsakomybėn ir fizinius asmenis, kurie tyčia tapo nemokiais.

3. Kadangi kiekvienoje įmonėje finansinės operacijos, disponavimas įmonės turtu, kitokie veiksmai atliekami kiekvieną dieną, tiriant ar įmonės bankrotas buvo nusikalstamas, t. y. ar įmonė buvo blogai valdyta, tenka aprėpti didelės apimties įmonės dokumentaciją. Todėl tikslinga teisiniame reguliavime nustatyti pareigą bankroto administratoriui ir/ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui, kad siekdami nustatyti, ar įmonė buvo blogai valdyta, turi paskirti įmonės finansinį bei teisinį auditą, finansinę ekspertizę ar kitokio pobūdžio kompleksinį tyrimą.

4. Siekiant tinkamai organizuoti bankroto administratoriaus veiksmus tiriant įmonės veiklą, tikslinga teisiniame reguliavime numatyti įmonės veiklos tyrimo gaires: įmonės sandorių ir veiklos tyrimas, ĮBĮ pagrindų patikrinimas, kitų nusikalstamų veikų padarymo fakto nustatymas, priežastinio ryšio tyrimas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS AKTAI

Nacionaliniai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914.
3. Lietuvos Respublikos audito įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 82-3233.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.
6. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 99-3515.
7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
8. Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 20-449.
9. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 m. vasario 11 d. įsakymas Nr. 40 „Dėl Skolų beviltiškumo bei pastangų susigrąžinti šias skolas įrodymo ir beviltiškų skolų sumų apskaičiavimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 16-644.
10. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 57-2823.
11. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 112-4991.
12. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 13(1), 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35, 36 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013, Nr. 46-2244.
13. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo Nr. IX-216 2, 5, 9, 10, 11, 11^2, 11^3, 11^4, 11^5, 11^6, 11^7, 21, 23, 33 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 11^8, 11^9 ir 11^{10} straipsniais įstatymas. *Teisės aktų registras*. 2014, Nr. 2014-04326.
14. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1010.
15. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 60-1182.

16. Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 57-2296.

17. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 83-4333.

18. Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 112-4990.

19. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 68-1633.

20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 72-1355.

21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 10 d nutarimas Nr. 924 „Dėl bazinės socialinės išmokos dydžio patvirtinimo“. *TAR*. 2014, Nr. 12298.

Tarptautiniai teisės aktai

22. Tarybos reglamentas Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“. *Specialusis leidimas*. 2004, Nr. 1.

TEISMŲ PRAKTIKA

Nacionalinių teismų praktika

23. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegija 2009 m. birželio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-280-317/2009.

24. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegija 2011 m. balandžio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-14-317/2011.

25. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-50-582/2013.

26. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-50-348/2014.

27. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2013 m. spalio 18 d. nutartis byloje Nr. 1A-165/2013.

28. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-115/2013.

29. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2014 m. gegužės 23 d. nutartis byloje Nr. 1A-349/2014.

30. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2014 m. spalio 13 d. nutartis byloje Nr. 1A-498/2014.

31. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2014 m. gruodžio 18 d. nutartis byloje Nr. 1A-152/2014.

32. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-881/2008.

33. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjo 2014 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1755/2014.

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu aprobuota Teismų praktikos nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga, Nr. 33 // Biuletenis „Teismų praktika“, 2001 – Nr. 16.

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“, Nr. 33 // Biuletenis „Teismų praktika“, 2001 – Nr. 16.

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. balandžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-293/2002.

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. rugsėjo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-549/2003.

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23/2004.

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-388/2007.

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-198/2008.

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224/2008.

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78/2009.

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-388/2009.

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2009.

45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis byloje Nr. 2K-504/2009.

46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133/2010.

47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-409/2011.

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-267/2011.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužė 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262/2011.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-576/2011.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-301/2013.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis byloje Nr. 2K-450/2013.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 19 d. nutartis byloje Nr. 2K-426/2013.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis byloje Nr. 2K-352/2014.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-358/2014.
56. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 1 d. nutartis byloje Nr. 1A-113/2014.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1045/2003.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-448/2004.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2008.
61. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-553/2008.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje bylos Nr. 3K-3-130/2011.
63. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-261/2011.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-282/2011.

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2011.

66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013.

67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334/2014.

68. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas byloje **„**Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat dėl Radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1995, Nr. 34-847.

69. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas byloje **„**Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1996, Nr. 36-915.

70. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas byloje „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2644.

71. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. balandžio 9 d. nutarimas byloje „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 „Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo“ (1999 m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktams“. Valstybės žinios. 2002, Nr. 39-1441.

72. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas byloje „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163(2) straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2005.

73. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. gegužės 31 d. nutarimas byloje „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 26 d. nutarimo Nr. 1170 „Dėl cukraus rinkos reguliavimo priemonių“ 2.3, 2.4 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimo Nr. 879 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. kovo 12 d. nutarimo Nr. 284 „Dėl baltojo cukraus gamybos kvotos nustatymo“ pakeitimo“ 2 punkto

atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos cukraus įstatymo 4 straipsnio 1 daliai (2000 m. gegužės 18 d. redakcija), 2 daliai (1999 m. liepos 8 d. redakcija)“. Valstybės žinios. 2006, Nr. 62-2283.

74. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2012 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-511/2012.

75. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-370-332/2011.

76. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-967-354/2013.

77. Vilniaus apygardos teismo 2012 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-114-172/2012.

78. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-170-270/2013.

Užsienio teismų praktika

79. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje Local Loan Co prieš Hunt. 292 U.S. 234 (54 S.Ct. 695, 78 L.Ed. 1230).

SPECIALIOJI LITERATŪRA

Knygos

80. Abramavičius A. *Baudžiamoji teisė*. Trečias ir papildymas leidimas – Vilnius: Eugrimas, 2001.

81. Abramavičius, A., ir kiti. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis (99-212 straipsniai) – Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009.

82. Bagdonavičius, S. *Baudžiamoji teisė: atskirų nusikaltimų ekonomikai ir finansams komentaras*. – Vilnius: AB Standartų spaustuvė, 1999.

83. Bagdonavičius J., Stankevičius P., Lukoševičius L. *Ekonomikos terminai ir sąvokos (mokomasis žodynas)* – Vilnius: Vilniaus pedagogikos universitetas, 1999.

84. Jakuntavičiūtė G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*. Daktaro disertacija – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

85. Kilpi J. *The Ethics of Bankruptcy* – London: Routledge, 1998.

86. Kipp Th. *Romėnų teisės šaltinių istorija* – Kaunas: Spindulys, 1939.

87. Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. *Bankroto teisė.* Pirmoji knyga – Vilnius: Justitia, 2009.

88. Lietuvos statistikos departamentas. *Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla* – Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2012.

89. Lietuvos statistikos departamentas. *Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla* – Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2011.

90. Mackevičius J., Poškaitė D. *Finansinė analizė*. - Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998.

91. Obi C.P. *Verslo finansų pagrindai* – Kaunas: Technologija, 1999.

92. Paukštienė, I. *Auditas*. – Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija, 2012.

93. Prapiestis J. (sud.), ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas*. Specialioji dalis (213-330 straipsniai) (II tomas 2 dalis) – Vilnius: Registrų centras, 2010.

94. Sakalas A., Savanevičienė A. *Įmonės krizių vadyba*. – Kaunas: Technologija, 2003.

95. Spaičienė J. *Bankruptcy law development in the Republic of Lithuania*. Summary of the Doctoral Dissertation. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

96. Šakinienė, A. *Komercinė teisė*. – Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija, 2011.

97. UNICITRAL. *Legislative Guide on Insolvency Law*. New York: United Nations – New York: United Nations, 2005.

98. Valstybės kontrolė. *Valstybinio audito ataskaita. Įmonių bankroto proceso valdymas ir kontrolė*. – Vilnius: Valstybės kontrolė, 2014.

99. Wonnacott, P., Wonnacott, R. *Makroekonomika*. – Kaunas: Litterae Universitatis, 1994.

Knygų dalys

100. Gratzer K. *Default and Imprisonment for Debt in Sweden: From the Lost Chances of a Ruined Life to the Lost Capital of a Bankrupt Company* // iš Gratzer K., Stiefel D. (ed.) *History of Insolvency and Bankruptcy from an International Perspective* – Huddinge: Södertörns högskola, 2008.

101. Mauricė-Mackuvienė E. *Teisė į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą* // iš Ambrazevičienė K., Baltrimas J., Mauricė-Mackuvienė E. *Teisės į nuosavybę, teisės į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą, vartotojų teisių užtikrinimo problemos* – Vilnius: Teisės institutas, 2012.

Straipsniai

102. Abramavičius A. *Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą* // Teisė – 2003, Nr. 48, p. 7-14.

103. Andriulevičiūtė R., Survilaitė R. *Bankroto reglamentavimo dabartis ir ateitis Lietuvoje* // Juristas – 2008, Nr. 7-8, p. 17–24.

104. Andriulevičiūtė R., Survilaitė R. *Bankroto reglamentavimo dabartis ir ateitis Lietuvoje* // Apskaitos ir mokesčių apžvalga – 2009, Nr. 1, p. 74–79.

105. Budrikienė R., Pauliulytė I. *Bankroto prognozavimo modelių pritaikomumas skirtingo mokumo ir pelningumo įmonėms* // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos – 2012, Nr. 2 (26), p. 90–103.

106. Fedosiuk, O. *Baudžiamoji atsakomybė už vertimąsi neteisėta komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla: optimalių kriterijų beieškant* // Jurisprudencija – 2013, Nr. 20(1), p. 301–317.

107. Fedosiuk, O. *Turtinė nauda kaip nusikalstamos veikos dalykas: sisteminė normų analizė* // Jurisprudencija – 2004, Nr. 60 (52), p. 82-95.

108. Garškienė A., Garškaitė, K. *Enterprise bankruptcy in Lithuania* // Journal of Business Economics and Management – 2004, Nr. 5(1), p. 51–54.

109. Jakuntavičiūtė, G. *Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga* // Socialinių mokslų studijos. – 2012, Nr. 4(4), p. 1549–1567.

110. Januševičiūtė A., Jurevičienė D. *Bankroto esmė: teorija ir praktika* // Mokslas – Lietuvos ateitis – 2009, Nr. 1(3), p. 30–33.

111. Mackevičius J. *Integruota įmonių bankrotų prognozavimo metodika* // Verslo ir teisės aktualijos – 2010, Nr. 5, p. 123–138.

112. Mackevičius, J. *Įmonių veiklos rizikų rūšys ir jų vertinimo būtinumas* // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. – 2005, Nr. 5, p. 219−223.

113. Mackevičius, J., Daujotaitė, D. *Veiklos audito elementai: analizė ir auditas* // Socialinių mokslų studijos. – 2011, Nr. 3(2), p. 459–472.

114. Mikuckienė V. *Bankroto proceso samprata* // Jurisprudencija: mokslo darbai – 2008, Nr. 7(109), p. 30–38.

115. Mikuckienė V. *Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese* // Jurisprudencija – 2005, Nr. 77(69), p. 33–40.

116. Miliauskė E., Pauliulytė I. *Bankroto prognozavimo metodų pritaikomumas pasirinktų gamybinių įmonių pavyzdžiu* // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos – 2013, Nr. 1 (29), p. 72–82.

117. Rugenytė D., Meciūnienė V., Dagilienė L. *Bankroto prognozavimo svarba ir metodai* // Verslas: teorija ir praktika – 2010, Nr. 11(2), p. 143–150.

118. Sakalas, A., Virbickaitė, R. *Bankroto teorija ir praktika* // Inžinerinė ekonomika – 2003, Nr. 2(33), p. 106–111.

119. Spaičienė J. *Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940 metais* // Jurisprudencija: mokslo darbai – 2006, Nr. 11(89), p. 83–88.

120. Švedas, G. *Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika* // Teisė. – 2012, Nr. 82, p. 12–25.

121. Tyshchenko F. A. *Bankruptcy Fraud Schemes in Ukraine* // The Ukrainian Journal of Business Law – 2013, p. 26–28.

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

122. *A brief hystory of bankruptcy* [interaktyvus] // bankruptcydata.com. [žiūrėta 2014-05-22]. <http://www.bankruptcydata.com/Ch11History.htm>.

123. Advokatų profesinė bendrija „Baltic legal solutions group“. *Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisinės galimybės ir taikymo efektyvas tyčinių bankrotų prevencijos kontekste* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-29].
<http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Imoni%C5%B3%20grupi%C5%B3%20tyrimas%20-BLS%20Lietuva%20-%20galutin%C4%97%20ataskaita.pdf>.

124. Fedosiuk O. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai* [interaktyvus]. 2 dalis (BK 206–211 str.). [žiūrėta 2014-05-22].
<https://www.mruni.eu/mru_lt...teises_katedra/.../Nusik_ekonom_2.ppt>.

125. Įmonių bankroto valdymo departamentas. *Bankroto ir restruktūrizavimo procesų mėnesiniai duomenys, 2014 m. vasario 1 d.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-02-05]. <www.bankrotodep.lt/Doc/2014_01_31.pdf>.

126. Įmonių bankroto valdymo departamentas. *Išregistruotų dėl bankroto įmonių kreditorių reikalavimų tenkinimo analizė pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles* [interaktyvus]. 2013-09-02, Nr. (8.15)A4-741 [žiūrėta 2014-05-22]. <http://www.bankrotodep.lt/Doc/I%C5%A0REGISTRUOT%C5%B2_D%C4%96L_BANKROTO_PAGAL_KREDITORI%C5%B2_REIKALAVIM%C5%B2_TENKINIMO_EILES.pdf>.

127. Įmonių bankroto valdymo departamentas. *Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga* [interaktyvus], 2010 [žiūrėta 2014-01-21].
<www.ukmin.lt/uploads/.../Tyciniai%20bankrotai%20apzvalga.doc>.

128. Generalinis advokatas Ruiz-Jarabo Colomer. *Nuomonė byloje Christopher Seagon prieš Deko Marty Belgium NV* [interaktyvus]. Nr. C-339/07 [žiūrėta 2014-05-22]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66608&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=376900>.

129. Gutauskas A. *Nusikalstamo bankroto kvalifikavimas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-02-07]. <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/NUSIKALSTAMO%20BANKROTO%20KVALIFIKAVIMAS%20A.%20GUTAUSKAS.pdf>.

130. Kukaitis, V. *Bankroto pripažinimas tyčiniu: naujas reguliavimas* [interaktyvus]. Tyčinio bankroto baudžiamieji teisiniai aspektai, 2013 [žiūrėta 2015-03-29]. <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0CCMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.ukmin.lt%2Fuploads%2Fdocuments%2FPRANESIMAS%2520Tycinis%2520bankrotas%25202013-09-13%2520Kukaitis.ppt&ei=gTcYVY24HceAUebhgYAF&usg=AFQjCNHuoCfUPKHlnpCGx99a2Q2CGA963g&sig2=L6SMoGs-vjGHQrmjqmSQNA&bvm=bv.89381419,d.d24>.

131. *Priemonių, įgalinančių geriau nustatyti su įmonių bankrotu susijusias nusikalstamas veikas, planas* [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. pasitarimo sprendimo (protokolo Nr. 66, 11 klausimas) priedas [žiūrėta 2014-02-01]. <www.bankrotodep.lt/Doc/priemoniu_planas.doc>.

132. *Nusikalstamas bankrotas* [interaktyvus]. Iš Lietuvos teisėjų mokymo centras. Naujo BK apžvalga. Specialioji dalis [žiūrėta 2014-05-22]. <http://xa.yimg.com/kq/groups/18845947/2072127923/name/Naujo+BK+apzvalga+(specialioji+dalis).doc>.

133. *Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13[1], 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-02-05]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=435275>.

Trepšys G. Baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą bankrotą: teoriniai ir praktiniai aspektai / Viešosios teisės studijų programos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. Aurelijus Gutauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2015 –74 p.

ANOTACIJA

Magistro darbe analizuoti nusikalstamos veikos – nusikalstamo bankroto teoriniai ir praktiniai aspektai, atlikta nusikalstamą bankrotą reglamentuojančių teisės aktų, jų taikymo praktikos, mokslinės literatūros analizė bei nustatytos bendros tyrimo gairės, padedančios atriboti nusikalstamą bankrotą nuo objektyvios verslo rizikos, taip pat – bankroto instituto raida istoriniu aspektu; antrojoje dalyje analizuojama mokslinė doktrina, teismų praktika ir išskiriami pagrindiniai nusikalstamo bankroto sudėties požymiai, nusikalstamas bankrotas atskiriamas nuo kitų nusikalstamų veikų sudėčių, lyginamas su tyčiniu bankrotu; trečiojoje dalyje išskiriamos pagrindinės nusikalstamo bankroto atribojimo nuo objektyvios verslo rizikos gairės, nustatomos nusikalstamo bankroto konstatavimo problemos.

Raktiniai žodžiai: bankrotas, nusikalstamas bankrotas, nesąžiningas ūkininkavimas, objektyvi verslo rizika.

Criminal liability for criminal bankruptcy: theoretical and practical aspects / Master thesis under the Pubic law study programme. Advisor Prof. Dr. Aurelijus Gutauskas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2015 – p. 74

ANNOTATION

The Master thesis analyses the theoretical and practical aspects of a criminal offence – criminal bankruptcy, presents the analysis of legal acts regulating criminal bankruptcy, the practices of their application and scientific literature, establishes general investigation guidelines helping distinguish criminal bankruptcy from objective business risk and presents the development of bankruptcy institution from the historical point of view. The second part analyses the scientific doctrine and judicial practice, and identifies the main features of corpus delicti of a criminal bankruptcy; criminal bankruptcy is separated from corpus delicti of other criminal offences and compared with intentional bankruptcy. The third part lays down the main

guidelines for the separation of criminal bankruptcy from objective business risks and establishes the problems in stating a criminal bankruptcy.

Key words: bankruptcy, criminal bankruptcy, unfair economic activity, objective business risk.

Trepšys G. Baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą bankrotą: teoriniai ir praktiniai aspektai / Viešosios teisės studijų programos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. Aurelijus Gutauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2015 –74 p.

SANTRAUKA

Įmonių bankrotas – reikšmingas institutas šiuolaikinėje rinkos ekonomikoje; laiku iškelta bankroto byla apsaugo kreditorių teisę bent iš dalies kompensuoti dėl prievolės neįvykdymo patirtą žalą iš bankrutuojančios įmonės likusio turto. Kadangi bankrotas yra tam tikros įmonės veiklos (verslo) rezultatas, kuris gali atsirasti tiek dėl verslo rizikos, tiek dėl sąmoningos asmens veiklos siekiant būtent tokio rezultato ir įrodinėjimas, kad bankrotas buvo nusikalstamas, o ne verslo nesėkmė, yra labai sudėtingas procesas, šiame magistro darbe yra nagrinėjama nusikalstamo bankroto sudėtis bei siekiama išryškinti ribą bei kriterijus, padedančius atriboti įstatymo leidžiamą elgesį nuo nusikalstamo.

Siekiant šio tikslo magistro baigiamajame darbe tiriama nusikalstamo bankroto teoriniai ir praktiniai aspektai. Darbe atlikta detali nusikalstamą bankrotą reglamentuojančių teisės aktų, jų taikymo praktikos, mokslinės literatūros analizė, naudoti įvairūs mokslinio pažinimo metodai – sisteminės analizės, lyginamasis, apibendrinamasis, lingvistinis, teleologinis.

Magistro baigiamajame darbe analizuojama bankroto samprata, aptariama bankroto instituto reikšmė ir paskirtis; detaliai nagrinėjama mokslinė doktrina, teismų praktika ir išskiriami pagrindiniai nusikalstamo bankroto sudėties požymiai, nusikalstamas bankrotas atskiriamas nuo kitų nusikalstamų veikų sudėčių, lyginamas su tyčiniu bankrotu; taip pat išskiriamos pagrindinės nusikalstamo bankroto atribojimo nuo objektyvios verslo rizikos gairės, nustatomos nusikalstamo bankroto konstatavimo problemos.

Atlikus detalią nusikalstamo bankroto analizę ir išskiriant pagrindines šios nusikalstamos veikos atribojimo nuo objektyvios verslo rizikos gaires, konstatuojama, kad už nusikalstamą bankrotą atsakingų asmenų veiksmai turi būti tiriami pagal vertinamuosius kriterijus ir turi būti nagrinėjamos visos bankroto aplinkybės: įmonės sandoriai, valdymo organų veiksmai, jų nauda ar žalingumas įmonei. Taip pat siūloma atitinkama įmonės veiklos tyrimo eiga: pirma turi būti atliekamas įmonės sandorių ir veiklos tyrimas, vėliau ĮBĮ pagrindų patikrinimas, kitų nusikalstamų veikų padarymo fakto nustatymas, priežastinio ryšio tyrimas.

Criminal liability for criminal bankruptcy: theoretical and practical aspects / Master thesis under the Pubic law study programme. Advisor Prof. Dr. Aurelijus Gutauskas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2015 – p. 74

SUMMARY

Bankruptcy of companies is a significant institution in a contemporary market economy. Timely initiation of bankruptcy proceedings safeguards the right of the creditors to compensate at least in part the damages sustained due to non-fulfilment of an obligation from the remaining assets the company undergoing bankruptcy. Seeing that bankruptcy refers to the outcome of certain activity (business) of the company, which might occur due to business risks as well as intentional activity of the individual seeking for this result in particular and that it is very difficult to prove that bankruptcy was a crime rather than business failure, this Master thesis examines the corpus delicti of a criminal bankruptcy and aims at identifying the limits and criteria helping to separate the conduct permitted by the law from the criminal conduct.

Seeking for this objective, the Master thesis explores the theoretical and practical aspects of criminal bankruptcy. A detailed analysis of legal acts regulating criminal bankruptcy and practices of their application was carried out; various methods of scientific cognition have been used, such as systemic analysis, comparative, summarising, linguistic and teleological methods.

The Master thesis analyses the conception of bankruptcy, discusses the significance and intended purpose of the bankruptcy institution, examines in detail the scientific doctrine and judicial practice, and identifies the main features of corpus delicti of criminal bankruptcy. Criminal bankruptcy is separated from corpus delicti of other criminal offences and compared to intentional bankruptcy; moreover, the main guidelines are laid down for the separation of criminal bankruptcy from objective business risk and problems of stating a criminal bankruptcy are identified.

After conducting a detailed analysis of criminal bankruptcy and distinguishing the main guidelines for the separation of criminal bankruptcy from objective business risk, it is stated that acts of individuals responsible for criminal bankruptcy should be investigated in line with the evaluative criteria and all circumstances of bankruptcy are to be taken into account: transactions of the company, actions of the management bodies, and their benefit or detriment to the company. Furthermore, the appropriate course for investigation of the company's activities is suggested: first of all, investigation of transactions and activities of the company should be

carried out, then the checking of the grounds of EBL and the establishment of the fact of other criminal offences and investigation of the causal relationship.

PATVIRTINIMAS APIE DARBO SAVARANKIŠKUMĄ